

TRANZITIE

RACHEL CUSK

„O carte de o frumusețe impresionantă, oferind o înțelegere profundă a realității și debordând de originalitate...”

THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW

clasici contemporani **LITERA**

**RACHEL
CUSK**

**TRANZIȚ
IE**

**Traducere din
limba engleză și
note de
ADRIANA BĂDESCU**

EDITURA LITERA
București 2020

Rachel Cusk

Transit

Copyright © 2016

Toate drepturile rezervate

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

www.litera.ro

Tranziție

Rachel Cusk

Copyright © 2020 Grup Media Litera pentru versiunea în
limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii Redactor: Alexandra Diaconescu

Corector: Ionel Palade

Design copertă: Strick & Williams

Fotografie: Hilary Walker / Millenium Images, UK

Prepress copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera
este coordonată de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cusk, Rachel

Tranziție / Rachel Cusk; trad. din lb. engleză: Adriana
Bădescu. – București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-4644-6

ISBN EPUB 978-606-33-4976-8

I. Bădescu, Adriana (trad.)

821.111

Rachel Cusk s-a născut în 1967 și este autoarea mai multor romane: *Saving Agnes* (1993), care a câștigat Whitbread Award pentru roman de debut, *The Temporary* (1995), *The Country Life* (1997), câștigător al Somerset Maugham Award, *The Lucky Ones* (2003), finalist la Whitbread Novel Award, *In the Fold* (2005), *Arlington Park* (2006), finalist la Orange Prize, *The Bradshaw Variations* (2009), *Schiță* (Outline, 2014), *Tranziție* (Transit, 2016) și *Kudos* (2018). A scris și o piesă de teatru, *Medea* (2015), și mai multe cărți de nonficțiune: *A Life's Work* (2001), *The Last Supper* (2009), *Aftermath* (2012) și *Coventry* (2019). În 2003 a figurat pe lista cu Cei mai buni tineri romancieri întocmită de revista *Granta*.

O astroloagă mi-a scris pe e-mail ca să-mi spună că avea pentru mine vești importante referitoare la evenimente din viitorul meu foarte apropiat. Ea putea să vadă lucruri pe care eu nu le distingeam: detaliile mele personale ajunseseră la cunoștința ei, permițându-i să obțină informații din studierea planetelor. Și voia să mă anunțe că o tranziție majoră urma să apară în scurt timp pe cerul meu. Perspectiva o entuziasma considerabil, luând în considerare schimbările care s-ar fi putut produce. În schimbul unui onorariu modest, îmi propunea să-mi împărtășească informațiile respective, oferindu-mi astfel prilejul de a le întoarce în avantajul meu.

Își dădea seama - continua femeia în mesaj - că mi-am pierdut direcția în viață și că uneori mi-e greu să-mi înțeleg circumstanțele actuale și să-mi păstrez speranța; simțea că între noi există o conexiune personală puternică, senzație pe care n-o putea explica, însă știa bine că unele lucruri sunt inexplicabile. Într-adevăr, mulți oameni refuză să accepte că există o semnificație anume în cerul de deasupra, dar era convinsă că eu nu mă număr printre aceștia, deoarece nu am acea credință orbească în realitate care-i determină pe ceilalți să caute explicații concrete. Știa că am suferit destul de mult încât să-mi pun anumite întrebări, la care n-am căpătat încă răspuns. Dar mișcările planetelor formează o zonă de infinite reverberații ale destinului uman: poate că pur și simplu unii oameni nu pot crede că sunt atât de importanți încât să figureze și ei acolo. E trist că în această epocă dominată de știință și de lipsa credinței ne-am pierdut conștiința propriei însemnătăți, adăuga ea. Am devenit cruzi cu noi înșine și cu ceilalți, fiindcă suntem convinși că în esență nu avem nici o valoare. Planetele însă, continua ea, ne oferă nici mai mult, nici mai puțin decât șansa de a ne regăsi credința în grandoearea ființei umane: ce plus de onoare și demnitate, de bună-cuviință și responsabilitate am aduce în interacțiunile noastre dacă am crede că fiecare seamăn al nostru are importanța sa la nivel cosmic! În opinia astroloagei, eu înțeleg ce implicații pozitive poate avea acest lucru asupra păcii și prosperității în lume, ca să nu mai amintim și de transformările revoluționare pe care o concepție superioară asupra destinului le-ar aduce vieții noastre personale. Prin urmare, spera să fie iertată pentru că mă contacta în acest fel și mi se adresa atât de deschis. După cum îmi spusese deja, simțea că există între noi o legătură puternică și de aceea se simțise încurajată să-mi vorbească sincer.

Mi s-a părut posibil ca același algoritm computerizat care generase e-mailul s-o fi creat și pe astroloagă în sine: expresiile ei erau prea distinctive, iar această notă distinctivă era prea des repetată; personajul era mult prea evident bazat pe un arhetip uman pentru a fi el însuși om. În consecință, empatia și interesul pe care le manifesta aveau ceva ușor sinistru; și totuși, din aceleași motive, păreau să fie sincere. Un prieten, deprimat în urma divorțului, îmi mărturisise recent că era deseori mișcat până la lacrimi de preocuparea pentru binele și sănătatea lui exprimată în frazeologia din clipurile publicitare și de pe ambalajele produselor alimentare, ca și de glasurile înregistrate din autobuz și metrou, aparent îngrijorate de faptul că el ar fi putut uita să coboare la stația potrivită; simțea chiar ceva înrudit cu dragostea, îmi explicase el, pentru vocea feminină care-l ghida când își conducea mașina și care părea mult mai preocupată de el decât fusese vreodată soția lui. Se preia mult din vocabularul și din informațiile din viața reală, adăugase el, și poate că cvasiumanul devine mai substanțial și mai interpersonal decât originalul, poate că ar trebui să ne așteptăm la mai multă afectivitate din partea unei mașinării decât din partea unui seamăn de-al nostru. La urma urmei, interfața mecanizată este sinteza mai multor indivizi umani, nu a unuia singur. Cu alte cuvinte, ar trebui ca mai mulți astrologi să fi trăit pentru ca femeia care m-a contactat pe mine să fi fost creată. Prietenului meu i se părea reconfortant că acest cor oceanic nu e derivat dintr-o persoană anume, ci pare să provină de pretutindeni și de nicăieri; este o idee frustrantă pentru mulți, însă pentru el erodarea individualității reprezintă totodată o erodare a puterii de a răni.

Acest prieten, scriitor de profesie, fusese cel care-mi sugerase în primăvară că, dacă mă mutam la Londra având fonduri limitate, era preferabil să cumpăr o casă proastă pe o stradă bună, decât o casă bună într-o zonă proastă. Numai cei foarte norocoși și cei foarte ghinionști au parte de o soartă clară; noi, ceilalți, trebuie să alegem, îmi explicase el. Agentul imobiliar s-a arătat mirat de faptul că-mi însușisem acest sfat înțelept – dacă înțelept era. Din experiența lui, mi-a spus, persoanele creative pun un preț mai mare pe avantajele spațiului și ale luminii, în comparație cu cele ale amplasării. Ele caută potențialul lucrurilor, în vreme ce majoritatea oamenilor tind spre siguranța creată de conformitate, de situațiile în care toate aspectele au fost deja exploatate la maximum – proprietăți a căror atractivitate e dată de simpla sumă a posibilităților epuizate, la care nimic nu mai poate fi adăugat. Ca o ironie a sorții, a continuat el, deși se tem să fie originali, acești oameni sunt obsedați de originalitate. Clienții lui se extaziau chiar și în fața celui mai vag indiciu privind o caracteristică de epocă; ei bine, era de ajuns să te depărtezi puțin de centru ca să ai din abundență așa ceva, pentru doar o fracțiune din costul inițial. După părerea lui, era un mister motivul pentru care oamenii continuau să cumpere proprietăți în zone ale orașului cu prețuri exagerate, când în cele aflate în plin avânt se găseau adevărate chilipiruri. Și bănuia că adevărata cauză era lipsa de imaginație a clienților. În prezent, îmi spusese el, ne aflăm la un apogeu al pieței; și departe de a-i descuraja pe cumpărători, asta părea să-i incite și mai mult. Era zilnic martorul unor scene de veritabil haos, biroul lui fiind asaltat de oamenii care se înghesuiau să plătească prea mult pentru prea puțin, de parcă însăși viața lor ar fi depins de asta. Fusese la vizionări în cursul cărora se iscaseră scandaluri, condusesse licitații acerbe,

caracterizate de o agresivitate fără precedent a licitatorilor, ba chiar i se oferise mită pentru tratament preferențial; și totul pentru proprietăți care, privite în lumina rece a zilei, nu aveau nimic excepțional. Era frapantă disperarea autentică a acelor oameni odată ce se lăsau cuprinși de dorință: îi telefonau din oră în oră ca să afle ultimele vești ori treceau pe la el pe la birou fără nici un motiv; implorau și uneori chiar plângeau; erau furioși acum și spășiți câteva clipe mai târziu, deseori regalându-l cu lungi confesiuni personale. I-ar fi compătimit dacă n-ar fi știut că-și ștergeau din minte întreaga dramă în clipa în care achiziția era finalizată, alungându-și din memorie nu doar propriul lor comportament, ci și pe acela al restului persoanelor implicate. Avusese clienți care într-o săptămână îi împărtășiseră cele mai teribile detalii intime, pentru ca o săptămână mai târziu să treacă pe lângă el pe stradă fără nici cel mai mic semn că l-ar fi recunoscut; cunoscuse cupluri care își deșertaseră tot sacul sub ochii lui, văzându-și apoi senine de treabă în cartier. Uneori totuși, în acea integralitate a seninătății lor detecta o nuanță de rușine. În primii ani ai carierei lui profesionale se simțise tulburat de asemenea incidente, dar, din fericire, experiența îl învățase să nu le mai pună la inimă. Înțelese că, pentru clienții respectivi, el era un personaj întruchipat din pâcla stacojie a dorinței lor, un subiect, ca să zicem așa, al transferului afectiv. Și totuși, dorința în sine continua să-l consterneze. Uneori își spunea că omul își dorește doar ceea ce nu este sigur că poate avea; alteori lucrurile i se păreau mai complexe. În multe cazuri clienții lui recunoșteau că se simțeau ușurați când dorința nu le putea fi împlinită: aceleași persoane care dăduseră năvală în biroul lui și plânseseră ca niște copii fiindcă nu obținuseră o proprietate anume ședeau câteva zile mai târziu calme în același birou, exprimându-și recunoștința

pentru că nu putuseră s-o cumpere; își dădeau acum seama că n-ar fi fost câtuși de puțin potrivită pentru ele și voiau să știe ce alte locuințe erau disponibile. Pentru majoritatea oamenilor, procesul de găsim și achiziționare a unei case este unul de o intensă activitate, iar activitatea implică o anume orbire – orbirea fixației. Cei mai mulți dintre noi recunoaștem dictatul sorții doar atunci când voința ne-a fost secătuită.

Ne aflam în biroul lui când am avut această conversație. Afară, traficul înainta greoi pe strada londoneză cenușie și prăfuită. I-am spus că, departe de a mă îndemna să intru în joc, frenezia pe care mi-o zugrăvise îmi alungase orice urmă de eventual entuziasm pentru vânătoria de locuințe, instilându-mi dorința de a mă ridica și a pleca imediat. În plus, nu aveam banii necesari pentru a intra într-un război al licitațiilor. Înțelegeam că, în condițiile de piață pe care le descrisese, aveam slabe șanse să găsesc o casă. Concomitent însă, mă revoltam împotriva ideii că persoanele creative, după cum le numise, ar fi trebuit să se lase marginalizate de ceea ce prezentase el politicos ca fiind valorile lor superioare. Folosise de fapt, dacă-mi aminteam bine, cuvântul „imaginație”: cel mai rău lucru posibil pentru o astfel de persoană este să părăsească centrul într-un act de autoprotejare și să se retragă într-o realitate estetică în care lumea exterioară rămâne netransfigurată. Dacă nu voiam să intru în joc, chiar mai puțin voiam să stabilesc reguli noi privind ceea ce putea fi considerat victorie. Mi-aș fi dorit tot ce-și doreau ceilalți, chiar dacă n-aș fi putut obține.

Agentul imobiliar a părut puțin surprins de afirmațiile mele. Nu voise să sugereze, a precizat el, că trebuia să mă las marginalizată. Pur și simplu, credea că aș fi putut obține mai mult pentru banii mei, și mai ușor, într-o zonă

mai puțin râvnită. Își dădea seama că mă aflam într-o poziție vulnerabilă, iar un fatalism ca al meu era ceva rar în lumea în care lucra el. Dacă eram însă hotărâtă să merg în rând cu turma, ei bine, atunci avea ceva să-mi arate. Dosarul se afla chiar în fața lui: locuința revenise pe piață chiar în dimineața aceea, după ce vânzarea anterioară nu se finalizase. Era o casă în proprietatea municipalității, care dorea să găsească imediat un alt cumpărător, iar prețul cerut reflecta acest fapt. Așa cum puteam vedea, mi-a spus el, era într-o stare destul de precară – de fapt, era nelocuibilă. Cu tot entuziasmul lor, majoritatea clienților lui nu s-ar fi atins de ea nici într-un milion de ani. Dacă îi permiteam să folosească termenul, putea spune că era dincolo de orice imaginație; deși, ce-i drept, se afla într-o zonă foarte dezirabilă. Dar ținând seama de situația mea, nu mi-o putea recomanda păstrându-și conștiința curată. Era o proprietate potrivită pentru un dezvoltator sau pentru un constructor, pentru cineva care s-o privească impersonal; problema era că marja de profit era prea mică pentru ca o astfel de persoană să fie interesată.

M-a privit pentru prima dată în ochi și a adăugat că, evident, nu era o locuință potrivită pentru copii.

Câteva săptămâni mai târziu, după ce tranzacția fusese finalizată, am trecut întâmplător pe lângă agentul imobiliar, pe stradă. Mergea singur, cu un teanc de hârtii în brațe și un set de chei agățat de un deget. Am avut grijă să-l salut, amintindu-mi cuvintele lui, însă el m-a privit absent și a trecut mai departe. Asta se întâmpla pe la începutul verii, iar acum se apropia deja toamna. Remarca despre cruzime a astroloagei mi-a readus în memorie incidentul care, la momentul respectiv, păruse să demonstreze că, orice ne-ar plăcea să credem despre noi înșine, nu suntem altceva decât rezultatul modului în care

ne-au tratat ceilalți. E-mailul astroloagei includea un link către astrograma pe care o alcătuisese pentru mine. Am plătit banii ceruți și am citit-o.

L-am recunoscut imediat pe Gerard: șerpuia prin trafic pe bicicletă, în plin soare, trecând fără să mă vadă, cu fața ridicată spre cer. Avea o expresie exaltată care mi-a amintit de dramatismul firii lui și de seara aceea, cu cincisprezece ani în urmă, când șezuse gol pe pervazul ferestrei în apartamentul nostru de la ultimul etaj, cu picioarele atârinate în întuneric, spunându-mi că nu credea că-l iubesc. Singura deosebire notabilă era părul, pe care și-l lăsase să crească într-o coamă de bucle negre, răzvrătite.

L-am revăzut peste câteva zile: era dimineața devreme și de data asta stătea lângă bicicletă, ținând de mână o fetiță în uniformă școlară. Trăisem preț de câteva luni cu el în apartamentul pe care-l deținea acolo și în care, din câte știam, încă locuia. La finele acelor luni îl părăsisem pentru altcineva, fără explicații și fără prea mult formalism, și plecasem din Londra. Vreme de câțiva ani după aceea a continuat să sune din când în când la casa noastră de la țară, și glasul îi părea atât de slab și de îndepărtat, de parcă ar fi telefonat din cine știe ce loc în care fusese surghiunit. Apoi, într-o zi, mi-a trimis o scrisoare lungă de câteva pagini, scrisă de mână, în care părea să-mi explice de ce purtarea mea i se păruse atât de neînțeleasă, cât și incorectă din punct de vedere moral. Misiva a sosit în perioada aceea istovitoare de după nașterea primului meu fiu; am fost incapabilă s-o citesc până la sfârșit și mi-am trecut pe răboj încă un păcat prin faptul că nu i-am răspuns.

După ce ne-am salutat și ne-am exprimat uimirea – mimată în cazul meu, dat fiind că-l mai zărisem o dată înainte, fără ca el să mă observe –, Gerard mi-a prezentat-o pe fetiță, care era fiica lui.

— Clara, a replicat ea ferm, pe un ton ascutit și tremurat, când m-am interesat cum o cheamă.

Apoi Gerard a vrut să știe câți ani aveau copiii mei, ca și cum realitatea crudă a paternității ar fi putut fi atenuată dacă eram și eu într-o situație similară. A adăugat că mă văzuse dând un interviu undeva – probabil cu ani în urmă, sincer vorbind –, iar descrierea casei mele de pe coasta din Sussex îi stârnise invidie. South Downs era regiunea lui preferată. Și se mira, a precizat, să mă vadă din nou în oraș.

— O dată am mers împreună cu Clara în South Downs. Nu-î așa, Clara?

— Ba da, a zis fetița.

— Mi-am spus deseori că, dacă aș părăsi Londra, acolo m-aș duce, a continuat Gerard. Diane îmi dă voie să mă delectez cu anunțurile imobiliare, atât timp cât nu merg mai departe.

— Diane e mama mea, mi-a explicat Clara cu demnitate.

Strada pe care ne aflam era una dintre arterele largi, mărginite de copaci și de case victoriene arătoase, care păreau să acționeze ca niște garanți ai respectabilității zonei. De fiecare dată când treceam pe acolo, gardurile vii îngrijit tunse și ferestrele mari, sclipitoare de pe fațade îmi provocau sentimente nejustificate de securitate, dar și de

absolută excluziune. Apartamentul pe care-l împărțisem cu Gerard fusese în apropiere, pe o stradă unde răsunau deja primele acorduri triste ale decrepitudinii. Cartierul își începuse declinul către vecinătățile dărăpănate și sufocate de trafic dinspre est: deși încă frumoase, casele aveau câte o imperfecțiune, gardurile vii erau mai ciufulite. Apartamentul era o încrengătură vastă de încăperi la etajele de sus ale unei vile eduardiene, ale cărei priveliști frapante erau sugestive pentru regresul de la salubru la sordid – o dihotomie pe care Gerard părăsise la vremea aceea ori s-o gestioneze, ori să se lase încarcerat de ea. Din spate se vedea panorama vestică somptuoasă a peluzelor îngrijite, a copacilor înalți și a altor case frumoase discret întrezărite. În față se deschidea o perspectivă cenușie a dezolării urbane asupra căreia, clădirea fiind amplasată pe o ridicătură de teren, apartamentul oferea o priveliște largă. Gerard îmi arătase la un moment dat o construcție joasă și lungă în depărtare și-mi spusese că era o închisoare pentru femei: era atât de vizibilă de la fereastra noastră, încât seara puteam vedea o mulțime de punctișoare roșietice, vârfurile aprinse ale țigărilor pe care prizonierele le fumau pe coridorul care mărginea celulele.

Zgomotele de pe terenul de joacă din spatele zidului înalt de lângă noi se întetiseră. Gerard a pus o mână pe umărul Clarei și s-a aplecat să-i spună ceva la ureche, cu voce joasă. Evident, o mustra pentru ceva, și din nou mi-am amintit de scrisoarea în care-mi trecea în revistă metehnele. Era o copilă micuță, fragilă și drăgălașă, dar pe trăsăturile ei serafice se așternuse o expresie de superb martiriu care sugera că moștenise ceva din atitudinea melodramatică a tatălui ei. Asculta cu interes în timp ce el o muștruluia, și ochii căprui, cu priviri agere, priveau în

zare fără să clipească. La sfârșit, încuviințând cu o mișcare abia sesizabilă a capului ca răspuns la ultima lui întrebare, s-a întors și s-a îndreptat semeață spre ceilalți copii, dincolo de poarta parcului.

L-am întrebat pe Gerard câți ani avea.

— Opt, mi-a spus el. Și merge pe optsprezece.

Mă surprinsese să aflu că Gerard avea un copil. Pe vremea în care îl cunoscusem eu era atât de departe de a-și rezolva problemele proprii copilăriei, încât mi se părea greu de crezut că acum era tată. Această senzație ciudată era accentuată de faptul că, din toate celelalte puncte de vedere, părea același Gerard de odinioară: fața cu tenul pământiu și cu ochii copilărești, cu gene lungi, îi era neschimbată; cracul stâng al pantalonilor îi era prins cu o clemă pentru bicicletă, la fel ca întotdeauna; cutia viorii agățată de-a curmezișul spatelui fusese de când îl știam un detaliu permanent al înfățișării lui, așa că nu-mi trecuse prin minte să-l întreb de ce o purta încă. Atunci când Clara a dispărut din vedere, Gerard mi-a spus:

— Mi-a povestit cineva că te muți înapoi la Londra, dar nu știam dacă să cred sau nu.

M-a întrebat dacă îmi cumpărasem ceva și pe ce stradă locuiam, iar când i-am răspuns, a continuat să încuviințeze cu mișcări viguroase ale capului.

— Eu încă nu m-am mutat. E ciudat că tu întotdeauna schimbai totul, eu n-am schimbat nimic, și totuși am ajuns amândoi să trăim în același loc.

Cu câțiva ani în urmă, a continuat el, plecase pentru o scurtă perioadă în Canada, însă în rest lucrurile rămăseseră cam la fel. Se întrebese adesea cum e să pleci, să te depărtezi de tot ce cunoști și să te transplantezi altundeva. Pentru o vreme după ce am plecat, când ieșea din casă în fiecare dimineață ca să se ducă la serviciu, se uita la magnolia de lângă poartă, și gândul că eu n-o mai vedeam îl copleșea cu bizareria lui. Exista un tablou pe care-l cumpăraserăm împreună - era încă agățat pe perete în exact același loc, între ferestrele mari care dădeau spre grădina din spate -, iar Gerard se așeza și se uita la el, întrebându-se cum de avusesem inima să-l las acolo. La început, lucrurile astea - magnolia, tabloul, cărțile și alte obiecte pe care nu le luasem cu mine - îi păruseră niște victime ale abandonului, dar cu timpul optica i se schimbase. Urmase o perioadă în care înțelesese că m-ar fi durut să văd din nou acele lucruri, cele pe care le lăsasem în urmă. Apoi, mai târziu, începuse să creadă că m-aș fi bucurat să le revăd. Și, apropo, păstrase totul, iar magnolia încă exista, deși ceilalți locatari discutaseră la un moment dat despre tăierea ei.

O mulțime crescândă de părinți și copii în uniformă se strânsese lângă poartă și devenea tot mai greu să vorbim din cauza zgomotului. Gerard era nevoit să-și tot mute bicicleta, pe care o ținea delicat de ghidon. Majoritatea părinților erau mame: femei cu căței în lesă, femei cu cărucioare de copii, femei îmbrăcate elegant, cu serviete, și femei care duceau ghiozdane, rucsacuri și instrumente muzicale. Sunetul vocilor creștea odată cu numărul lor, pe fondul gălăgiei care răzbătea de după ziduri, în timp ce tot mai mulți copii veneau pe terenul de joacă. Plutea în aer senzația unui crescendo inexorabil, aproape de pragul isteriei, care avea să înceteze brusc odată cu sunetul

clopoțelului. Din când în când, câte o mamă striga un salut către Gerard, și îl priveam răspunzând cu entuziasmul care-i camuflase întotdeauna neîncrederea socială.

Și-a scos bicicleta din înghesuială, ducând-o în stradă, unde primele frunze ruginii începuseră să cadă printre mașinile parcate. Am traversat pe celălalt trotuar. Era o dimineață calmă și ternă, fără nici o adiere: în contrast cu scena zgomotoasă din care abia ce ne retrăseserăm, aici lumea părea dintr-odată atât de statică și de tăcută, încât aveam impresia că timpul însuși se oprise în loc. Gerard a recunoscut că încă se simțea stingher la poarta școlii, deși erau trei ani de când o ducea pe Clara la cursuri. Diane lucra peste program și, în plus, societatea părinților i se părea chiar mai puțin suportabilă decât i se părea lui: faptul că era bărbat îi asigura cel puțin o anumită doză de disimulare. În prima copilărie a Clarei, el făcea turul grupurilor de joacă și ieșea la cafele cu părinții. Învățase astfel multe – nu despre ce înseamnă să fii tată, ci despre ceilalți oameni. Fusesse surprins să descopere că femeile îl tratau cu ostilitate în grupurile părinților de nou-născuți, deși niciodată el nu se considerase foarte masculin. Întotdeauna avusese prietene apropiate; în toți anii adolescenței, Miranda îi fusese cel mai bun prieten – poate că mi-o amintesc, a adăugat; la un moment dat, păreau chiar interșanjabili, deseori împărțind același pat sau dezbrăcându-se unul în fața celuilalt fără nici o stânjeneală. În lumea mamelor însă, masculinitatea lui devenise dintr-odată un stigmat: păreau să-l privească ba cu dispreț, ba cu resentimente, de parcă el n-ar fi putut câștiga niciodată, nici prin prezență, nici prin absență. Se simțise deseori singur având grijă de Clara atunci, în zilele de început, și fusese frecvent copleșit de noile perspective

asupra propriei copilării pe care i le conferea faptul că avea la rândul lui un copil.

Diane își reluase serviciul cu program întreg și, cu toate că uneori era mirat de lipsa ei de sentimentalism și de aversiunea pe care o manifesta față de activitățile materne, treptat ajunsese să înțeleagă că această cunoaștere – privind creșterea unui copil și consecințele ei – nu era un aspect care să-i fie ei necesar. Știa tot ce trebuia să știe despre cum să fie femeie; el era cel care trebuia să afle, să învețe. El trebuia să deprindă cum să aibă grijă de cineva, cum să fie responsabil, cum să clădească și să susțină o relație, iar ea trebuia să-l lase s-o facă. Diane i-o încredințase pe Clara într-o manieră completă, lucru de care, era sigur, nu multe femei ar fi fost capabile, și îi fusese greu, dar făcuse față.

— Acum sunt soțul lor preferat, a spus el făcând un semn cu bărbia spre femeile care începuseră să plece, cu landourile și cu cățelei lor.

Ne-am îndepărtat de școală coborând agale panta care ducea spre stația de metrou. Fusese ceva automat în alegerea acestei direcții: nu intenționasem să iau metroul și era evident că nici Gerard, cu bicicleta lui, nu voia asta, însă complexitatea întâlnirii noastre, după atât timp, părea să fi creat un acord tacit de a rămâne pe un teritoriu neutru, într-un spațiu public, până când aveam să fim siguri pe noi înșine. Uitasem, i-am spus, cât de eliberator putea fi anonimatul vieții într-o metropolă. Aici, oamenii nu au nevoie să se explice la nesfârșit: orașul este o interfață descifrabilă, un soi de lexicon al comportamentului uman grație căruia misterul sinelui e pe jumătate decodificat, astfel că poți comunica eficient printr-un fel de scriere prescurtată. Acolo unde locuisem înainte, la țară, fiecare

indivd era unic, deseori o reprezentare ilizibilă a propriilor sale țeluri și acțiuni. Prea mult se pierde, am spus, în procesul explicării de sine; se fac prea multe supoziții nefondate, prea multe cuvinte își pierd o parte din sens.

— De cât timp ai plecat din Londra? m-a întrebat Gerard. Trebuie să fi fost acum... cât să fie?... cincisprezece ani?

Era ceva mimat în această evaluare vagă a lui; lăsa impresia – contrară celei intenționate, probabil – că era pe deplin familiarizat cu date pe care se prefăcea că nu le știe, și am simțit o împunsătură rușinată de vinovăție pentru felul în care-l tratasem. Am remarcat din nou cât de puțin se schimbase de atunci, exceptând faptul că acum părea să aibă mai multă substanță. Înainte vreme fusese doar o schiță, un crochiu; voisem să fie mai mult decât era, fără să pot înțelege de unde ar fi putut să vină surplusul. Timpul îi conferise însă densitate, ca un artist care colorează conturul desenat; părea bronzat și foarte sănătos și purta o cămașă lejeră în carouri roșii și albastre, de genul celor care-i plăcuseră în tinerețe, deschisă considerabil la guler, astfel încât să i se vadă gâtul măsliniu. Culorile deveniseră cu timpul, la spălat, atât de pale și de albicioase, încât m-am întrebat dacă nu cumva era aceeași cămașă pe care-mi aminteam că o purtase cu toți anii aceia în urmă. Întotdeauna fusese cumpătat, în așa măsură încât risipa și excesul îl iritau cu adevărat și îl determinau să-i judece, fără voia lui, pe ceilalți; și totuși mi-l aminteam recunoscând o dată că, în unele dintre fanteziile lui, se deda exact la acele acte de irosire și extravagantă fără rost pe care le detesta.

Am remarcat cu glas tare că foarte puține lucruri se schimbaseră aici în absența mea: observasem că atunci când ieșeau dimineața din casă, îmbrăcați imaculat pentru

serviciu, vecinii mei se opreau adesea să privească în jur, zâmbind vag, de parcă tocmai și-ar fi amintit ceva plăcut. Gerard a râs.

— E greu să nu devii mulțumit de tine însuși când vezi în jur atâta mulțumire de sine, mi-a zis.

Un avantaj al mutării, își dădea el seama acum, era acela că facilita schimbarea. Tocmai de asta se temuse întotdeauna: să se ducă în altă parte și să-și dea seama că astfel se pierduse pe sine însuși. Diane era canadiancă, și nu părea s-o deranjeze deloc faptul că trăia pe un alt continent decât cel pe care crescuse. Dimpotrivă, era de părere că, mutându-se în celălalt capăt al lumii, se scutise singură de dificultatea de a face față unei serii de probleme emoționale paralizante – mama ei fiind prima dintre ele. Dar exista ceva inexorabil, a recunoscut Gerard, în faptul că el locuia în Londra și în soarta pe care acest lucru i-o trasase: după cum descoperise, nu erau mulți cei pe care originile lor să-i stânjenească la fel. Trăise doi ani în Toronto împreună cu Diane, și cu toate că se simțise liber acolo – eliberat, ca să fie sincer, de ceea ce percepea ca fiind o povară strivitoare –, sentimentul de vinovăție fusese și mai puternic. După nașterea Clarei, dilema se accentuase: unicul lucru mai greu de imaginat decât ideea că fetița va avea o copilărie asemănătoare cu a lui era ideea că n-o va avea, că și-ar putea trăi viața întreagă ignorând tot ce constituia, pentru Gerard, realitatea.

L-am întrebat de ce folosise cuvântul „vinovăție” pentru a descrie ceea ce alți oameni ar fi putut numi „dor de casă”, nefiind altceva decât lipsa lumii familiare lui.

— Mi s-a părut că e greșit să aleg, mi-a răspuns el. Mi s-a părut o greșeală ca întreaga viață să aibă la bază alegerile.

O întâlnise pe Diane întâmplător, la rând la cinematograful. Se dusesse la Toronto cu o bursă de cercetare de șase luni oferită de un departament local de studii în domeniul cinematografului. Își depusese candidatura pentru bursă cu siguranța absolută că n-o va primi, însă dintr-odată se pomenise acolo, departe de casă, la temperaturi de minus douăzeci de grade, stând la coadă pentru a vedea un vechi favorit de-al lui, Noaptea morților vii. După cum avea să constate, Diane era și ea o pasionată a filmelor horror. Lucra pentru CBC și slujba îi cerea să rămână mult peste program. Se întâlniseră deja de câteva ori, când și când, atunci când persoana pe care Diane o plătea ca să-i plimbe câinele – un pudel mare și forțos pe nume Trixie – era plecată din oraș. Câinele constituia deja o sursă de anxietate pentru ea: era implicată într-un proiect foarte stresant, care-i impunea să plece spre birou dimineața devreme și să se întoarcă acasă seara târziu, iar ora pe care Trixie o petrecea afară cu persoana angajată nu-i era nici pe departe suficientă. Diane era o mare iubitoare de câini și privea cu cea mai mare seriozitate situația foarte dificilă în care se afla cățelușul ei. Iar cu noua criză survenită, știa că va trebui să-i găsească un alt adăpost, ceea ce „pentru Diane era totuna cu a-i cere cuiva să-și dea copilul unei alte familii”, a precizat Gerard. Cu toate că n-o cunoștea pe atunci prea bine și nu se pricepea deloc la câini, se oferise s-o ajute. El preda un curs la seral la colegiu, astfel că în timpul zilei era aproape liber. Intenționa să se întoarcă la Londra la sfârșitul semestrului, dar pentru moment era dispus să se ducă zilnic acasă la

Diane, să prindă lesa de zgarda lui Trixie și s-o ducă în parc, în ciuda zvârcolelilor ei.

La început, se temuse – cățelușa era mare, voluntară și tăcută –, dar în scurt timp începuse să-i placă să iasă cu ea la plimbare prin zone ale orașului prin care nu mai fusese niciodată, ceea ce, desigur, avea și avantajul de a elimina elementul de alegere voluntară din viața lui de zi cu zi, deși uneori i se întâmpla să se gândească la sine însuși, plimbând un câine de talie mare printr-un oraș străin, și să se întrebe cum naiba ajunsese să facă asta. După circa o săptămână intrase parcă într-un fel de rutină cu Trixie – sau cel puțin nu se mai alarma atât de tare când intra în apartamentul lui Diane, iar cățeaua sărea imediat în picioare și începea să mârâie. Acum îl însoțea benevol, pășind mândră pe lângă el, cu capul sus, iar el constatare că la rândul lui mergea puțin mai semeț cu potaia tăcută alături. Abia dacă apuca s-o vadă pe Diane, dar simțea că are o legătură din ce în ce mai intimă cu Trixie, și într-o zi îi trecuse prin minte că nu era de fapt necesar s-o țină în lesă – ba chiar era oarecum insultător la adresa ei –, dat fiind că mergea lângă el atât de disciplinată și de cuminte. Fără a sta pe gânduri, se aplecase și-i desfăcuse lesa, iar în secunda următoare, Trixie se făcuse nevăzută. Erau într-o intersecție aglomerată de pe Richmond Avenue. O zărise o clipă, țâșnind ca o săgeată cafenie prin trafic, și apoi dispăruse.

Era ciudat, mi-a mărturisit mai departe, dar stând acolo, pe trotuar, între abisurile cenușii ale străzilor din Toronto care se întindeau în toate direcțiile în jurul lui, cu lesa atârându-i în mână, simțise pentru prima dată că era acasă: impresia că provocase fără să-și dea seama o schimbare ireversibilă, că eșecul lui fusese forța care deschisese un nou drum, fusese cea mai profundă și mai

familiară senzație din viața lui. Eșuând, crease o pierdere, iar pierderea era pragul către libertate – un prag dificil și inconfortabil, însă singurul pe care izbutise vreodată să-l treacă, fiindcă de obicei era împins peste el ca o consecință a evenimentelor care-l aduseseră până acolo. Se întorsese atunci în apartamentul lui Diane și o așteptase stând cu lesa în mână, în vreme ce lumina scădea, până când venise ea acasă. Iar Diane a știut din prima clipă ce se petrecuse și, oricât de bizar ar părea, atunci a început propriu-zis relația lor. Gerard distrusese ceea ce iubea ea mai presus de orice; Diane, la rândul ei, îl expusese eșecului prin intermediul unor așteptări pe care el nu reușise să le îndeplinească. Fără să fi vrut asta, își găsiseră reciproc cele mai sensibile vulnerabilități: ajunseseră, grație acestei scurtături teribile, în locul în care pentru ei se încheia de obicei o relație și porniseră la drum de acolo.

— Diane spune povestea asta mai bine decât mine, a adăugat Gerard cu un zâmbet.

Intraserăm deja în părculețul care oferea o scurtătură spre stația de metrou prin rețeaua de străduțe rezidențiale. La această oră a dimineții, era aproape pustiu. Câteva femei cu copii de vârstă preșcolară stăteau pe terenul de joacă împrejmuit, privindu-i cum se cățarau pe structurile metalice sau uitându-se la ecranele telefoanelor.

Rămăseseră în Toronto încă un an și jumătate, a continuat Gerard să-mi povestească, până după ce se născuse Clara. Nu-și puteau permite să cumpere nici măcar cea mai mică garsonieră în oraș, pe când în Londra, apartamente precum cel pe care-l avea el și pe care dăduse o sumă modestă cu mulți ani în urmă se vindeau pe sute de mii de lire sterline. În plus, Clara avea nevoie de rude; în opinia

lui Diane, e de prost gust să crești un copil complet nevătămat de nimic.

— Familia ei disfuncțională, mi-a explicat Gerard. În comparație cu ea, a mea abia dacă pune sistemul imunitar în alertă.

Se mutaseră la Londra când Clara avea trei luni; fetița n-avea să-și amintească nimic din orașul arid și decolorat în care se născuse, nici de lacul furtunos pe ale cărui maluri bătute de vânt o plimbase Gerard în portbebeul de la piept; nu avea să-și amintească nimic din casa pitorească din șindrilă, de lângă linia de tramvai, pe care Gerard și Diane o împărțiseră cu o comunitate fremătândă de artiști, muzicieni și scriitori. Casa găzduise cândva un magazin, și de la el păstrase fereastra mare ca o vitrină care dădea spre camera de zi, astfel că locatarii puteau fi zăriți din stradă văzându-și de viață înăuntru. De multe ori, Gerard se simțea luat prin surprindere la întoarcerea acasă – mai cu seamă seara, când luminile erau aprinse și fereastra devenea o vastă scenă iluminată – de tabloul uman pe care-l vedea acolo, crâmpiele de iubire și de ceartă, de singurătate, de hărnicie, prietenie, uneori de plictiseală și izolare. Îi cunoștea pe toți actorii – îndată ce intra, devenea și el unul dintre ei –, însă deseori mai rămânea afară, privind ca hipnotizat. Dintr-un punct de vedere, totul era doar o poză artistică, dar pentru el reprezenta ceva esențial pentru Toronto și pentru viața lui acolo, o diferențiere vitală pe care o recunoștea fără s-o poată înțelege pe deplin, deși cuvântul care-i venise întotdeauna în minte când încerca s-o descrie era „inocență”.

— Nu cred că în Londra, printre oamenii pe care-i cunoșteam, aș fi putut să trăiesc așa, a spus el. Aici, ironia

este mult prea mare. Nu poți fi un pozeur, fiindcă orice ființă e deja o imitație a sa.

Și totuși, el și Diane fuseseră nevoiți să se întoarcă, și dacă atmosfera aceea de cunoaștere era uneori sufocantă – „chiar și barul din colț e ironic”, a subliniat el în vreme ce ne apropiam de clădirea odinioară sordidă, devenită acum o aluzie recondiționată la istoria ei inexistentă –, forța continuității acționa în prezent aidoma unui vânt favorabil în pânze. Duceau o viață de o remarcabilă stabilitate, ceea ce era miraculos într-un fel, a ținut el să precizeze, dacă stătea să te gândești de ce erau capabili amândoi. Aparent, în cazul lui cel puțin, datele acelei vieți erau neschimbate încă din vremea în care-l cunoscusem eu: locuia în același apartament, avea aceiași prietenii, se ducea în aceleași locuri în aceleași zile ca întotdeauna și încă purta multe dintre vechile lui haine. Deosebirea era că acum le avea alături de el pe Diane și Clara: ele îi serveau drept public, și se îndoia că altfel ar fi putut merge mai departe. Era din ce în ce mai convins că perioada petrecută în Toronto pusese bazele acestei continuități – o incursiune într-o lume străină, în timpul căreia găsisese altundeva resursele care aveau să-i permită să-și cimenteze definitiv existența aici. I se părea interesantă ideea că stabilitatea poate fi privită ca un produs al riscului; probabil că doar atunci când lumea încearcă să mențină statu quo-ul începe procesul de declin.

— Într-un fel, e ca și când am trăi și acum într-o vitrină, a spus el. E o construcție fictivă, dar e totodată reală.

I-am spus că, atunci când mă mutasem împreună cu copiii mei la Londra, în vară, totul fusese la început atât de nefamiliar, încât fiul meu cel mare a spus că i se părea că

joacă un rol într-o piesă; ceilalți își rosteau replicile lor, el le spunea pe ale lui, și tot ce se întâmpla, toate locurile în care se ducea păreau într-un fel ireale, de parcă întreaga viață s-ar fi desfășurat pe o scenă. Erau nevoiți să meargă la o altă școală, unde li se cerea să fie mult mai independenți; înainte vreme se bazaseră pe mine pentru orice, dar aici deveniseră amândoi aproape imediat mai puțin indolenți și începuseră să se organizeze în moduri despre care eu nu aveam habar. Vorbeam foarte puțin despre viața de dinainte, așa că și ea începuse să pară ireală. Când am venit la Londra, i-am spus lui Gerard, ne plimbam uneori seara pe străzile din zonă, privind în jur aidoma turiștilor. Inițial, fiii mei mă luau de mână pe negândite în timp ce mergeam, dar pe urmă au renunțat, ținându-și mâinile în buzunare. Într-un final, acele plimbări de seară au încetat, băieții susținând că au prea multe teme de făcut pentru școală. Își mâncau cina în grabă și se duceau apoi în camerele lor. Dimineaua plecau când abia se lumina, zbughind-o pe trotuarele murdare cu rucsacurile de școală săltându-le grele în spate. Cunoscuții noștri erau încântați de aceste schimbări, pe care le considerau, evident, necesare. Îi auzeam atât de des exprimându-și bucuria că stăteam din nou pe propriile-mi picioare, încât începusem să mă întreb dacă nu cumva eram doar o țintă a compasiunii – dacă nu cumva ajunsesem să întruchipez o teamă anume pentru cei care mă cunoșteau, ceva ce ar fi preferat să nu li se readucă în memorie.

— Credeam că totul a decurs minunat pentru tine, mi-a spus Gerard făcând pauze mari între cuvinte. Credeam că ai o viață perfectă. Când m-ai părăsit, ceea ce m-a întristat a fost gândul că-ți dăruiai iubirea altcuiva, când ai fi putut

la fel de bine să mi-o dăruiești mie. Pentru tine însă, conta pe cine iubești.

Mi-am amintit de purtarea lui copilărească și nerezonabilă de pe vremea aceea, de instabilitatea lui și de momentele de exhibiționism. Mie mi se părea, i-am spus, că majoritatea căsniciilor funcționează așa cum se zice că se întâmplă în cazul poveștilor, adică prin suspendarea neîncrederii. Cu alte cuvinte, nu perfecțiunea le asigură dăinuirea, ci evitarea anumitor realități. Eram perfect conștientă, am adăugat apoi, că Gerard constituise pe atunci o asemenea realitate. Sentimentele lui trebuiau complet ignorate; altfel, povestea n-ar fi putut fi încropită. Și totuși, când mă gândeam acum la vremurile de atunci, acele elemente ignorate – tot ce fusese negat sau voit uitat de dragul acelei povești – ieșiseră tot mai mult în relief. La fel ca obiectele pe care le lăsasem în apartamentul lui, acele elemente ignorate își schimbaseră semnificația în decursul anilor, și nu de fiecare dată într-un mod ușor de acceptat. Propria mea indiferență față de suferința lui Gerard, spre exemplu, pe care atunci abia dacă am luat-o în seamă, ajunsese să mi se pară de-a dreptul criminală. Lucrurile de care mă debarasasem în căutarea unui viitor nou, acum, că viitorul acela în sine fusese lepădat, căpătaseră o forță acuzatoare până-ntr-acolo încât începusem să mă tem că eram pedepsită proporțional cu ceva ce nu izbutisem măcar să cuantific. Poate, i-am spus, n-a fost niciodată clar ce anume ar fi trebuit păstrat și ce-ar fi trebuit distrus.

Gerard se opri și mă asculta cu o expresie de uimire crescândă.

— Dar eu te-am iertat! Ți-am scris asta și în scrisoare.

I-am explicat că scrisoarea îmi parvenise într-o perioadă în care nu mă simțeam în stare s-o citesc cum se cuvine, și sentimentul de vinovăție stârnit de acest lucru se amplificase în așa măsură, încât evitasem s-o citesc chiar și atunci când aş fi putut s-o tratez cu mai multă obiectivitate.

— Te-am iertat, a repetat Gerard punându-mi o mână pe braț. Și sper să mă ierți și tu.

Ne opriserăm în fața unui bar; după o vreme m-a întrebat dacă-mi aminteam de localul mohorât care se aflate înaintea acolo.

— Cosmetizarea tipică pentru gentrificare, a reluat apoi. Se întâmplă peste tot, chiar și în viețile noastre.

Ceea ce contesta el nu era principiul ameliorării în sine, ci egalizarea continuă, standardizarea pe care aceste îmbunătățiri păreau s-o atragă după ele.

— Oriunde se produce, a continuat Gerard, șterge ce a fost acolo înainte, deși e menită să lase impresia că așa e de când lumea.

Mi-a povestit pe urmă că petrecuse împreună cu Clara, pe timpul verii, câteva săptămâni străbătând pe jos regiunea de nord a Angliei pe o porțiune din Pennine Way¹. Diane fusese nevoită să rămână la muncă, în Londra, și oricum nu-i plăceau drumețiile. Își purtasera corturile în spinare și își gătiseră singuri în fiecare seară, înotaseră în râuri, făcuseră față furtunilor, se bronzaseră la soare și parcurseseră pe jos în total mai bine de o sută cincizeci de

¹ Traseu de drumeție în lungime de 430 de kilometri, care străbate nordul Angliei și o parte din Scoția, de-a lungul dealurilor Pennine.

kilometri. După părerea lui, acestea erau singurele experiențe autentice cu care rămâneai în viață. I se păruse imposibil ca în septembrie să fie din nou aici, în Londra, încastrați în rutină, și uite că totuși erau.

Mi-am exprimat uimirea că o copilă așa de firavă fusese în stare să meargă atât de mult pe jos.

— E mai puternică decât pare.

Aluzia la Clara îi îndreptase evident gândurile într-o cu totul altă direcție și l-am privit în timp ce și-a dus mâna la spate și a bătut ușurel cu palma cutia viorii.

— Fir-ar! a exclamat el. Are nevoie de asta azi.

Nu știusem că vioara era a ei.

— Istoria se repetă, a oftat Gerard. Ai zice că mi-am învățat lecția, nu-i așa?

Mi-am adus aminte cum mi-a povestit la un moment dat că, atunci când îi spusese că voia să renunțe la lecțiile de vioară, mama lui îl scuiase în față. Ambii lui părinți erau instrumentiști într-o orchestră, iar Gerard învățase să cânte la vioară la o vârstă atât de fragedă și fusese obligat să exerseze atât de intens, încât ultimele două degete de la mâna stângă i se deformaseră de la apăsatul pe coarde și rămăseseră așa. Profesoara Clarei mersese până acolo încât să declare că fata avea un talent excepțional, însă Gerard nu era deloc sigur că voia ca fiica lui să aibă acea viață cu ale cărei posibilități fusese el chinuit atâta vreme. Uneori aproape că-și dorea să nu-i fi arătat vreodată o vioară, ceea ce arată, a subliniat el, că examinăm cel mai superficial lucrurile care ne-au format în primul rând, fiind

tentați orbește să le rețrăim. Poate că, a adăugat apoi, viitorul nu are cum să prindă rădăcini decât în ceea ce ne-a rănit.

— Deși, ca să fiu foarte sincer, niciodată nu mi-a trecut prin minte că un copil poate fi crescut fără muzică.

Încercase să rămână indiferent față de performanțele la vioară ale Clarei, hotărât fiind ca ea să nu rămână cu aceeași impresie cu care trăise el – că părinții nu l-ar fi iubit decât dacă se conforma dorințelor lor. Și poate că adevăratul motiv pentru care renunțase la vioară fusese visul de a afla răspunsul la întrebarea aceea, la problema iubirii. La școală avea în clasă un băiat pe care nu-l cunoscuse niciodată prea bine, dar care era o catastrofă la muzică. Lipsa lui de ureche muzicală devenise o sursă permanentă de glume, nu neapărat răutăcioase, însă atunci când intonau imnuri în cor, vocea lui, clar audibilă, stârnea anumite ironii, iar pentru concertul public de Crăciun i se cerea doar să mimeze colindele, fără să cânte cu adevărat. Lucru stupefiant, băiatul acela lua lecții de clarinet, instrument cu care scotea sunete la fel de discordante, însă dovedea o tenacitate de fier în încercarea de a-l stăpâni. Mereu și mereu cerea să fie primit în orchestra școlii, în care Gerard era solistul vedetă, și de fiecare dată era refuzat. Cu eforturi teribile și o încetineală sfâșietoare, absolvise clasă după clasă. Avea o abordare muzicală deloc instinctivă, și totuși într-o zi, după ce izbutise în sfârșit să obțină nota minimă necesară, fusese acceptat în orchestra școlii. Cam în aceeași perioadă se retrăsese Gerard din ea, și abia dacă se gândise la băiatul acela. Dar vreo doi ani mai târziu, în ultimul trimestru de studii, asistasă întâmplător la concertul pentru clarinet al lui Brahms în interpretarea orchestrei școlii. Solistul nu era altul decât băiatul afon. Și

apoi, peste alți câțiva ani, îi văzuse numele scris cu litere groase pe afișul unui concert la Wigmore Hall. Acum, mi-a spus Gerard, e un muzician celebru; deseori i se întâmplă să dea drumul la radio și să-l audă cântând la clarinet.

— Niciodată n-am priceput care e morala acestei povești. Cred că sugerează să acorzi atenție nu lucrurilor care-ți vin cel mai la îndemână, ci celor care ți se par foarte dificile. Suntem atât de bine școliți pentru a ne asuma doctrina autoacceptării, încât ideea de a refuza să te accepți pe tine însuși capătă accente radicale.

Și-a trecut un picior peste șaua bicicletei și și-a tras casca peste părul ciufulit.

— Ar fi cazul să mă duc și să i-o dau, mi-a spus apoi și m-a privit cu o reală afecțiune. Sper că-ți merge bine aici.

I-am răspuns că încă nu-mi pot da seama, că e prea curând. Că deseori încă ies seara să mă plimb, după ce băieții adorm, și întotdeauna mă surprinde cât de liniște e, ce pustii sunt străzile întunecate. În depărtare poate fi auzit zumzetul slab al orașului, astfel că tăcerea din apropiere pare într-un fel artificială, o creație a omului. Această senzație, că aerul în sine e plăsmuit, este pentru mine esența civilizației, i-am explicat. Și dacă vrea să știe ce simt în privința faptului că m-am întors la Londra, ei bine, senzația generală este una de ușurare.

— Mi-ar plăcea s-o cunoști pe Diane, mi-a zis Gerard. Și să revezi vechiul apartament. S-ar putea să te mire.

Primul lucru pe care-l făcuse în perioada de tulburare de după ce-l părăsisem fusese să dărâme toți pereții interiori și să creeze un unic spațiu vast. Săptămâni întregi, în

apartament fusese un haos de praf și moloz; Gerard nu putea nici să mănânce, nici să doarmă, vecinii se plâneau neîncetat, pentru a nu mai vorbi despre grinda uriașă din oțel care fusese urcată pe scări pentru a susține acoperișul. Oamenii credeau că-și ieșise complet din minți, însă el era stăpânit de fapt de o frenezie – aceea de a putea să stea la fereastră într-un capăt al apartamentului și să vadă perfect priveliștea prin fereastra din capătul celălalt. Rezultatul îl mulțumise, deși trebuia să admită că acum, când Clara crescuse, nu mai era foarte practic. Dar ideea, a adăugat el ducându-și bicicleta în stradă, ideea era că, deși acum era posibil să nu mi se pară așa, mutarea la Londra oferea de fapt oportunități deosebite. Londra era unul dintre marile orașe ale lumii, și adaptarea la ritmurile lui mă va ajuta să devin mai puternică, așa cum, credea el, îmi voi da seama foarte curând.

Constructorul mi-a spus că încercam să fac sită de mătase din coadă de câine.

— Materia primă e problema, m-a lămurit el. Pur și simplu, n-o ai.

Stătea în fața ferestrei și se uita la mica grădină de afară, în care dalele de ciment se ridicaseră în unghiuri anarhice, împinse de rădăcinile de copaci care-și făcuseră loc sub ele. Erau acolo un măr care se cocoșase printre propriile sale fructe căzute și putrezite și un conifer înalt care forțase copacii din jur să crească înclinați bizar, astfel că păreau încremeniți în posturi nebune ori desperate. Unii fuseseră împinși pieziș peste gardul care împărțea grădina în două și îl frânseseră.

Jumătatea mai îndepărtată era a noastră și puteam ajunge la ea pe o potecă îngustă ce pornea de la ușa din spate. Partea mai apropiată le aparținea celor care locuiau sub noi, în apartamentul de la demisol. Jumătatea lor era plină de obiecte aflate în diverse stadii de descompunere, astfel că distincția între ornament și gunoi devenise neclară. Erau bucăți de folie din plastic mototolită, mobilier rupt, tigăi ciobite, ghivece sparte, un dispozitiv pentru hrănit păsările ruginit, un uscător de rufe metalic răsturnat pe o parte – toate năpădite de frunze putrezite, la fel ca și cele câteva statui: omuleți cu undițe, un bulldog maro lucios cu fălcile atârănând, iar în mijlocul tuturor vechiturilor se înălța, pe un soclu negru, silueta stranie a unui înger negru cu aripile ridicate. Acea parte a grădinii fusese cotropită de porumbei și veverițe; distribuitorul de hrană pentru păsări era umplut zilnic până sus, în ciuda dovezilor clare de murdărie și neglijare. Păsările se îngrămădeau în tăviță și se ciorovăiau, iar când o goleau, își luau zborul și ocupau poziții în apropiere, așteptând probabil ca întregul ciclu să se reia. Toată ziua, porumbei cenușii cu aspect bolnăvicios ședeau gheboșați pe pervazurile exterioare ale ferestrelor și pe streșini. Uneori, câte un zgomot ori o mișcare îi speriau, iar aripile lor fâlfâiau cu zgomot pe geam când se înălțau greoi în aer și coborau apoi la loc.

Ușa din spate a apartamentului de la demisol se afla chiar sub fereastra mea de la bucătărie. De două ori pe zi se deschidea pentru a lăsa un câine sfrijit să iasă în curtea murdară, închizându-se din nou cu un pocnet. Mă uitam cum potaia șontăcăia pe treptele sparte spre grădină, unde dădea drumul unui jet de lichid printre picioarele-i tremurânde, pentru a se întoarce apoi încet pe aceleași trepte. Se oprea în capătul lor gâfâind, până când strigătele dinăuntru îl determinau să facă drumul înapoi,

cu o lentoare agonizantă. Podeaua dintre cele două apartamente era foarte subțire, iar glasurile locatarilor de dedesubt se auzeau clar. Sub bucătărie mai cu seamă, strigătele lor neașteptate ne luau prin surprindere. Erau doi soți care se apropiau de șaptezeci de ani. Pe el îl întâlnisem într-o zi pe stradă și-mi spusese că erau cei mai vechi locatari ai clădirii, trăind acolo de aproape patruzeci de ani. Erau de asemenea ultimii chiriași ai municipalității, alegându-se cu acest titlu de onoare după mutarea celor care locuiseră înainte în apartamentul nostru. „Erau africani”, îmi destăinuisese el într-o șoaptă răgușită, pe un ton conspirativ.

Municipalitatea, îmi spusese agentul imobiliar, vindea aceste proprietăți imediat ce deveneau libere. Întreținerea lor era problema, fiindcă la clădirile vechi se defecta întotdeauna câte ceva. Pentru cei de la primărie, „oamenii ăștia”, adăugase agentul imobiliar arătând spre podea și făcându-mi cu ochiul, „ar putea da ortu’ popii și mâine. Niciodată nu poți să știi când o să se-ntâmple. Dacă rezști suficient, continuase el, într-o zi vei putea să cumperi și apartamentul de jos și să le unești într-o singură locuință. Iar pe urmă, chiar ai sta pe o mină de aur.”

Locatarii de jos nu se împăcaseră, evident, cu faptul că deasupra lor locuia cineva. În a doua sau a treia dimineață de când ne mutaserăm, o serie de bubuituri asurzitoare ne zguduiseră podeaua. Amuțiserăm cu toții, uitându-ne unii la alții, iar într-un târziu fiul meu cel mic a întrebat ce se întâmplase. Abia ce terminase de vorbit, că o altă rafală de bubuituri a răsunat de jos. De această dată era clar că tavanul locuinței de la subsol fusese lovit puternic de vecinii noștri, ca o formă de protest.

— Un morman de necazuri, a declarat constructorul întorcându-se și privind în jur în bucătărie, unde mobilierul tresălta pe podeaua denivelată.

Ușile fuseseră vopsite, însă la interior erau scrijelite și cenușii din cauza vechimii, iar rafturile se clătinau pe suporturile lor. Pereții erau acoperiți de un tapet gros cu model ieșit în relief, ca o erupție cutanată; și ei fuseseră vopșiți, și drept urmare tapetul se umflase și se desprinsese pe alocuri, împreună cu ghemotoace din tencuiala veche. Constructorul a zgârmat cu degetul una dintre fâșiile cojite.

— Văd că ați încercat să peticiți câte ceva, mi-a zis și a încercat s-o lipească la loc pe perete, după care a tras aer adânc în piept, printre dinți. Sfatul meu ar fi să lăsați totul așa cum e.

Avea o figură bonomă, marcată totuși de o ciudată expresie de suferință, ca fața unui copil înainte să înceapă să plângă. Și-a încrucișat la piept brațele ca niște drugi și și-a plecat privirea, gânditor, spre podea. O venă purpurie i se zbătea pe bolta cheală, dar armonioasă, a țestei.

— Ați făcut exact ce v-am spus să faceți, a constatat după o tăcere îndelungată. Adică să acoperiți totul cu un strat generos de vopsea proaspătă și să închideți ușa. Bătea încetișor cu piciorul în podeaua puternic deformată în mijloc și acoperită cu lamele de plastic laminat care imitau parchetul din lemn. Mă și tem să mă gândesc ce-o fi sub astea, a adăugat peste câteva clipe.

Un zgomot însoțit de glasuri murmurate a răsunat de jos. Cel puțin, i-am spus constructorului, trebuia să fac ceva în

priviința podelei. Trebuia antifonată. N-aveam de ales, fiindcă așa nu putea rămâne.

El a continuat s-o privească în tăcere, cu brațele încă încrucișate, aparent gândindu-se la vorbele mele. Pe urmă s-a dus în mijloc, unde era adâncitura, și a sărit ușor în ea. Imediat, o serie de bubuituri furioase au erupt sub noi, iar constructorul a izbucnit într-un râs astmatic.

— Vechiul truc cu coada măturii, a zis întorcându-se spre mine.

Avea ochi albaștri mici și apoși, mereu pe jumătate închiși de parcă lumina i-ar fi rănit sau ca și când s-ar fi uitat prea des la lucruri pe care nu voia să le vadă. M-a întrebat cu ce mă ocup și i-am răspuns că sunt scriitoare.

— Și se câștigă bani din așa ceva? De dragul tău, sper că da, fiindcă, ascultă-mă pe mine, chestia asta e un puț fără fund. S-a dus din nou la fereastră, s-a uitat la partea de grădină care le aparținea vecinilor și a clătinat din cap. În ce hal trăiesc unii oameni!

I-am povestit că o întâlnisem pe fosta locatară atunci când venisem cu agentul imobiliar să văd casa. Își împacheta ultimele lucruri și-i luase mult timp până să răspundă la ușă. Într-un târziu observasem că se uita printre perdelele de la fereastra din față. Agentul imobiliar strigase la ea, spunându-i cine eram, și o convinsese să ne dea drumul înăuntru. Era o femeie mică, ștearsă și pipernicită, a cărei voce, atunci când vorbea, abia dacă atingea nivelul unei șoapte. Dar după plecarea agentului imobiliar se arătase mai deschisă. Eram la etaj, într-unul dintre dormitoare; sedea pe marginea patului, având în spate peretele pătat. O întrebasem cum erau locatarii de jos și se uitase la mine

un timp îndelungat, cu ochii ei căprui adânciți în orbitele ridate, fără să clipească. „Femeia e mai rea decât bărbatul”, îmi spusese în cele din urmă. „Cei din casa învecinată sunt oameni buni, de treabă, profesori universitari”, precizase apoi cu mândrie. Întotdeauna o ajutaseră, după ce începuseră problemele cu cei de jos. În timp ce-mi scruta fața adăugase: „Dar poate că pentru tine va fi altfel”.

O întrebasesem apoi unde se muta și îmi răspunsese că se întorcea în Ghana; copiii ei plecaseră deja de acasă, găsindu-și propriile apartamente. Voise să știe dacă eu fusesem acolo și îi spusese că nu. E frumos, îmi spusese, moment în care fața i s-a destins. În toți anii care trecuseră visase mereu la Ghana. Mezina ei, o fată pe nume Jewel, rămăsese ultima acasă, dar în sfârșit își terminase studiile și acum se mutase. Alesese să studieze medicina - „durează mult, mult timp!”, exclamase femeia luându-și obrazii în palme și legănându-se înaintea și-napoi pe marginea patului, cu o încântare mută, dar într-un târziu absolvise. „Așa că ești liberă”, conchisesem, și un zâmbet mic i se ivise pe fața cutată. „Da”, răspunsese înclinând încet din cap în vreme ce zâmbetul i se lățea, „da, sunt liberă.”

— Biata prostănacă! a exclamat constructorul. Dar cel puțin nu poți să zici că nu te-a avertizat.

Un miros oribil, de carne, se revărsa în bucătărie. A adulmecat în aer și s-a strâmbat.

— Bănuiesc că cei de jos fac mâncare, a zis și și-a încrucișat brațele iar, răpăind cu degetele pe bicepși. N-o să-ți îmbunătățești deloc relațiile cu ei dacă aduci constructorii în casă.

M-a întrebat dacă avusesem de-a face cu ei de când mă mutasem – „altfel decât prin codul Morse”, a precizat, bătând din nou cu piciorul în podea. De data asta bătuse puțin mai tare: de dedesubt au răsunat un strigăt înăbușit și un fel de scârțâit, iar la scurt timp după aceea, o serie de bufnituri puternice drept răspuns. I-am spus că, atunci când ne mutaserăm, coborâsem și bătusem la ușa lor ca să mă prezint.

— Și cum e acolo? a vrut să știe. Iadul pe pământ, îmi închipui. Judecând înălțimea camerelor privindu-le de afară, cred că trăiesc aidoma șobolanilor într-o gură de canal.

De fapt, cel mai remarcabil detaliu fusese mirosul. Sunasem la sonerie și așteptasem în fața ușii, în vreme ce înăuntru câinele lătra repetitiv; chiar și de dincolo de prag, prezența lui era copleșitoare. În cele din urmă, după un timp îndelungat, auzisem mișcare înăuntru și bărbatul cu care vorbisem pe stradă deschisese ușa.

— Cine e, John? strigase din casă o voce de femeie. John, cine e?

Fuseseră destul de politicoși, am spus, până când pomenisem despre copiii mei. Femeia mai cu seamă – o chema Paula – nu catadicsise să-și disimuleze sentimentele. „Cre’ că glumești”, mi-a zis rostind cuvintele fără grabă și fără să-și ia ochii de la mine. Eram în camera de zi; trecusem printr-un coridor oprimant, cu tavanul îngălbenit și jos, din care zărisem prin ușa deschisă un dormitor cu o saltea pusă pe podea și acoperită cu o grămadă de așternuturi murdare, păături și sticle goale. Camera de zi era ca o peșteră înghesuită; Paula se așezase pe o canapea din velur maro. Era o femeie solidă,

obeză, cu părul sur și aspru, tuns într-un bob care-i încadra fața. Trupul masiv avea o esență violentă inconfundabilă, pe care o întrezărisem când se întorsese brusc și-i articulase câinelui pricăjit – care lătrase neîncetat cât timp fusesem eu acolo – o lovitură năprasnică, trimițându-l în celălalt capăt al încăperii.

— Taci, Lenny! urlase.

În harababura din cameră, remarcasem o fotografie în alb și negru așezată în ramă pe televizor. Înfățișa o femeie stând mândră pe o plajă, în costum de baie: era înaltă, bine făcută și arătoasă; privirea îmi era în mod constant atrasă de fotografia aceea, nu doar pentru ocazia pe care mi-o oferea, de a evada din mizeria înconjurătoare, ci și cu un sentiment tot mai puternic de familiaritate, până când mi-am dat seama, după nasul în vânt și bărbia ascuțită încă vizibile pe fața buhăită de dinaintea mea, că femeia respectivă era Paula.

Bărbatul, John pe nume, părea puțin mai împăciuitor. „Ani de zile am suportat”, îmi spusese el, cu același glas răgușit. Avea pielea cenușiu-albăstruie a celor care respiră greu și părul alb îi era ciufulit; fire albe îi ieșeau din urechi și îi creșteau din cei câțiva negi mari de pe față. Femeia încuviințase, cu bărbia ascuțită ridicată și cu buzele strânse într-o linie dreaptă. „Așa e, John”, întărise ea. „Ani, ani nenorociți”, adăugase el. „Africanii ăia, nu-ți vine să crezi ce zgomot făceau.” „Spune-i tu, John”, îl îndemnase femeia, „spune-i tu.” Apoi nu mai rostise nici un cuvânt, șezând cu gura închisă și nasul ridicat a dispreț, până când plecasem.

— Am învățat, i-am spus constructorului, să pășesc cât mai ușor în casă, dar pe fiii mei încă n-am reușit să-i obișnuiesc. Au fost obișnuiți în alt fel.

El s-a gândit o vreme în tăcere, după care a răspuns:

— Eu recunosc problemele când le văd.

Avusese două atacuri de cord grave în ultimii zece ani.

— Și nu vreau să-l fac și pe al treilea.

M-a întrebat apoi dacă mai primisem un deviz pentru lucrări și de la altcineva și i-am spus că da: un constructor polonez care conducea o mașină scumpă – el mi-a zis că nu-și putea bate joc de reputația lui; și o firmă de oameni tineri, eficienți și educați, care mișunaseră prin casă în blugi imaculați și pantofi din piele întoarsă, tastând informații în laptopuri, recunoscând apoi că erau atât de ocupați, încât n-ar fi putut să înceapă lucrul decât peste cel puțin un an. Mi-a cerut să-i spun cifrele și m-am conformat. Pe urmă a mijit ochii, cu capul dat pe spate.

— Trebuie înlocuită instalația electrică și refăcută tencuiala. Iar asta – a precizat bătând iar cu piciorul în podea – trebuie să dispară. Așa cum am zis, numai Dumnezeu știe ce-o să găsim dedesubt.

Putea să-mi ofere un preț orientativ, dar o asemenea treabă ducea întotdeauna la costuri suplimentare. Avea să facă tot posibilul ca acestea să nu fie prea mari; dar voia să fie sigur că știam la ce mă înham, atâta tot.

În timp ce vorbea începuse să dea ocol bucătăriei, ciocănind în pereți, examinând tocurele ferestrelor,

lăsându-se pe vine ca să desprindă o bucătică de plintă cu ajutorul unei șurubelnițe și să se uite sub ea, ceea ce a atras de jos o altă rafală de bubuituri.

— Crede-mă, am văzut și eu tot soiul de vecini la viața mea, mi-a zis peste umăr. Când oamenii locuiesc unii în capul celorlalți, așa cum e aici, n-ai cum să scapi de bucluc.

I se întâmplase ca unii să intre în locuințele în care lucrau angajații lui și să încerce să le smulgă uneltele din mâini; primise o sumedenie de amenințări, legale și nu numai; avusese oameni care dăduseră vina pe el pentru necazurile lor, pentru bolile și problemele lor, uneori pentru întreaga lor soartă, fiindcă unii – și aici a arătat cu degetul în jos, spre cei de dedesubt – nu-și asumă niciodată responsabilitatea și caută mereu un țap ispășitor. Și oricât de evident ar fi fost că nu el era de vină, că el era doar reprezentantul dorințelor și obiectivelor altcuiva, făcându-și doar meseria, tot îl hărțuiau.

— Te superi dacă arunc o privire în spate? m-a întrebat.

Am ieșit în jumătatea mea de grădină, ca să poată examina și partea din spate a casei. Când am deschis ușa, un stol de porumbei speriați s-a ridicat în aer cu bății din aripi. Constructorul și-a dus o mână la piept.

— Ce sperietură am tras, a râs el stânjenit, cu un șuiert astmatic.

Păsările s-au așezat greoi la loc pe pervazuri și pe încrengătura de conducte de pe pereți.

— Dumnezeule mare! a exclamat constructorul mijind ochii. Sunt sute! Nu-mi plac porumbeii. Oribile creaturi!

Într-adevăr, era ceva sinistru în felul în care păsările se îngrămădeau unele în altele, așteptând. Deseori se încăierau, lovindu-se cu ciocul și ridicându-se în aer, împinse, pentru a se zbate apoi frenetic să-și recapete locul. Casele din stânga și din dreapta păreau să ignore mizeria dintre ele; din grădină erau vizibile calcanele lor îngrijit zugrăvite care străjuiau grădini ordonate, cu grătare, cu mobilier de terasă și cu ronduri de flori parfumate. Deseori, în timpul verii, stăteam seara până târziu în bucătărie fără să aprind lumina și mă uitam la vecinii de alături, a căror grădină se zărea de la fereastră: erau o familie, și în serile calde mâncau de multe ori afară, iar copiii alergau și râdeau pe peluză până la ore înaintate, în timp ce adulții ședeau la masă și beau vin. Uneori vorbeau în engleză, dar de obicei discutau în franceză sau în germană: primeau mulți prieteni în vizită și adesea, stând pe întuneric în bucătăria nefamiliară și ascultând larma străină a conversației lor, deveneam confuză, uitând unde mă aflu și în ce etapă a vieții ajunseseam. Prin fereastra de la subsol, lumina se revărsa asupra grădinii sordide, conferindu-i aspectul fantomatic al unei ruine ori al unui cimitir, cu îngerul negru înălțându-se spectral în mijloc. Mi se părea foarte ciudat că aceste două extreme – respingătorul și idilicul, moartea și viața – puteau să stea alături, la distanță de numai câțiva pași, fără a se transforma reciproc.

În dreapta mea se afla grădina profesorilor, a cărei structură geometrică de alei cu pietriș, statuete abstracte și plante luxuriante, ezoterice, sugera meditație și contemplare. Din când în când îl vedeam pe unul dintre ei așezat pe o bancă la umbră și citind. O dată mi se

adresaseră peste gard, întrebându-mă dacă nu voiam să le ofer câteva dintre merele mele, așa cum – precizaseră ei – obișnuia să facă predecesoarea mea. S-a vădit că mărul jalnic din grădina mea era din soiul Bramley și făcea fructe surprinzător de gustoase; locatara de dinainte le dădea în fiecare toamnă o cantitate generoasă, care le permitea să se delecteze toată iarna cu plăcintă cu mere.

— Nu ți-ai ușurat deloc viața, dă-mi voie să-ți spun, mi-a declarat constructorul când ne-am întors în casă. Așa cum ziceam, e un morman de necazuri. Mi se pare că e păcat să te înhami la așa ceva, a continuat el privindu-mă curios. Poți oricând s-o scoți din nou la vânzare, să-l lași pe un alt idiot s-o ia. Și să-ți cumperi ceva într-un cartier rezidențial drăguț – și ți-ar rămâne mulți bani, crede-mă, după ce ai vinde aici.

L-am întrebat unde locuiește și mi-a spus că în Harringey, împreună cu mama lui. Nu era ideal, dar ca să fie sincer, dacă petreci toată ziua lucrând la casele altora, nu-ți mai rămâne multă energie ca să te interesezi și de a ta. Se înțelegea bine cu mama lui; ea se bucura să-i gătească cina, iar el oricum mânca destul de haotic, ca să nu mai amintească și de faptul că nu făcea mișcare.

— Ai crede că munca în construcții e una fizică, a adăugat el, dar eu stau mai tot timpul în mașină.

În tinerețe fusese în armată – acelei perioade trebuia să-i mulțumească pentru condiția lui fizică, atâta câtă îi mai rămăsese. Acum, că inima îi făcea probleme, trebuia să înceapă să se gândească din nou la sănătate.

— Dacă se cheamă că mă gândesc atunci când stau în pat noaptea și mă panichez timp de treizeci de secunde, cât îmi ia ca să adorm după o zi întreagă de muncă.

Acorduri disparate de trombon se auzeau prin peretele bucătăriei, ca întotdeauna la această oră a zilei: era fiica familiei internaționale de alături, care exersa cu o asemenea monotonie și regularitate, încât ajunsese să-i învăț greșelile pe de rost.

— Clădirile astea cu pereți subțiri! a exclamat constructorul clătinând din cap. Orice sunet trece prin ele.

L-am întrebat când renunțase la cariera în armată și mi-a spus că o făcuse cu aproximativ cincisprezece ani în urmă. Văzuse unele lucruri în perioada respectivă, după cum îmi puteam imagina, însă oricât de încurcate ar fi devenit situațiile acelea - chiar și în misiunile din străinătate -, elementele lor componente îi erau familiare. Pe de altă parte, ceea ce vedea de când lucra în construcții nu înceta să-l uimească.

— Fără să vreau să fac vreo aluzie, mi-a spus el întorcându-se și privind pe fereastră cu brațele încrucișate la piept, ajungi să afli multe lucruri despre viețile oamenilor atunci când ești prezent zi de zi în casele lor. Iar partea interesantă e că, oricât de reținuți ar fi oamenii la început, oricât s-ar strădui inițial să păstreze aparențele, după o săptămână sau două uită că ești și tu acolo, nu în sensul că devii invizibil - e greu să fii invizibil atunci când dobori cu barosul pereți despărțitori -, ci uită că-i poți vedea și auzi.

Am replicat că trebuie să fie interesant să-i poți vedea pe oameni fără ca ei să te vadă la rândul lor. Copiii, mi se

pare mie, sunt deseori tratați așa, ca niște martori a căror prezență nu e luată în considerare.

Constructorul a râs melancolic.

— Într-adevăr. Cel puțin până când începe procedura de divorț. Pe urmă, ambele părți îi curtează pentru a le obține votul.

Într-un fel, a continuat el după o vreme, avea impresia că uneori clienții uitau că era și el un om, astfel că devenea, dintr-un punct de vedere, o extensie a propriei lor voințe. Adesea începeau să-i ceară diverse servicii, așa cum le-ai cere unor servitori – lucruri care de obicei erau banale, însă alteori erau atât de îndrăznețe, încât se îndoia că auzise bine. Fusesse solicitat să le ia hainele de la curățătorie, să le scoată câinii la plimbare, să le desfunde closetele și o dată – a zâmbit când a spus asta – să-i scoată unei cliente cizmele din picioare, fiindcă-i erau atât de strâmte, încât nu și le putea scoate ea însăși. Nu i se ceruse în mod literal să șteargă pe cineva la fund – dacă eram atât de bună să-i scuz limbajul –, dar nu avea dubii că și asta era o posibilitate. Sigur, în armată faci și asta. Odată ce așezi unii oameni în poziții de putere asupra altora, n-ai cum să știi cum anume se vor purta. Dar aici, echilibrul de putere e diferit, fiindcă oricât de mult te-ar detesta și te-ar disprețui, clienții au nevoie de tine, fiindcă nu se pricep să facă ce faci tu.

— Bunica mea a lucrat ca slujnică, a continuat el, și-mi amintesc cum spunea că sunt uluitor de multe lucrurile pe care oamenii nu le pot face singuri. Cei pentru care muncea nu puteau să aprindă focul sau să fiarbă un ou, nici nu se puteau îmbrăca singuri. Ca niște copii, sublinia ea. Deși bunica n-a știut niciodată ce înseamnă să fii copil.

Cunoștea mai mulți constructori, mi-a povestit mai departe, care în circumstanțe asemănătoare dezvoltaseră o atitudine fundamental lipsită de respect; pierderea compasiunii pentru aproapele te poate transforma într-un individ periculos.

— Ar fi de dorit ca o persoană ca tine, a adăugat privind-mă, să nu cadă în mâinile unor asemenea indivizi.

Dar există o indiferență, aproape o apatie, la fel de periculoasă, care provine dintr-o conștientizare prea acută a visurilor și planurilor celorlalți: uneori este extenuant să fie ținta obsesiilor nutrite de clienți, să fie instrumentul dorinței lor, rămânând totodată păstrătorul posibilităților efective. Ajungea uneori acasă după o zi petrecută scoțând gresia nouă-nouă pusă de el însuși cu numai câteva zile înainte, fiindcă respectivul client decisese că nu era culoarea potrivită, sau după ore întregi în care construise o baie menită să imite experiența șederii în natură, sub o cascadă, constatând că abia dacă mai are energie să se ocupe de el însuși sau de treburile personale. Demolase bucătării întregi pe care el, unul, nu și le-ar fi permis niciodată și le dăduse la gunoi; instalase podele din lemn atât de costisitoare, încât clientul stătuse tot timpul în coasta lui, repetându-i să fie atent. Iar alteori avea clienți care nu știau câtuși de puțin ce vor, care așteptau să li se spună, de parcă anii de muncă l-ar fi transformat pe el într-o autoritate în domeniu.

— E ciudat, dar când cineva îmi cere părerea sau mă întreabă cum aș proceda eu dacă ar fi casa mea, din ce în ce mai des îmi închipui că locuiesc într-un spațiu complet gol, undeva unde toate unghiurile sunt de nouăzeci de grade, colțurile sunt drepte și nu există nimic, nici o culoare, nici un element, poate chiar nici lumină. Dar de

obicei nu le spun asta clienților; n-aș vrea să creadă că nu-mi pasă.

S-a uitat la ceasul masiv de la încheietură și a zis că trebuia să plece; își lăsase camioneta parcată în fața casei și știa el cum era poliția rutieră în cartierul acela. L-am însoțit până în stradă, unde domnea liniștea în după-amiaza înnorată. Am zăbovit o clipă în capătul scărilor și ne-am uitat împreună la casă, care din exterior arăta la fel ca toate celelalte din zonă. Erau clădiri victoriene compacte, din cărămidă cenușie, cu trei niveluri, fiecare cu un șir de trepte care urca spre ușa și un altul care cobora spre demisol. Cum ușa acestuia se afla chiar sub cea de la intrarea principală în clădire, treptele formau un fel de tunel în jurul intrării, adormă gurii unei peșteri. Casele aveau bovindouri la parterul înalt, ușor ieșite în afara fațadei, astfel că atunci când stăteai în ele aveai impresia că ești suspendat în spațiu deasupra străzii. La una dintre clădirile alăturate, o femeie stătea în bovindou, uitându-se la noi.

— Din partea asta nu pare chiar atât de rău, nu-i așa? a zis constructorul. Aproape că nici nu-ți dai seama.

A rămas acolo cu mâinile în șolduri, respirând șuierat. Tocmai își anulasă o lucrare, așa că, dacă voiam, putea să trimită imediat vreo doi oameni. Altfel, probabil că în preajma Crăciunului mai avea o fereastră. Mi-a dat o valoare estimativă, exact la jumătate față de cât ceruseră ceilalți constructori. O vreme, ochii lui mijiți au studiat fațada în sus și-n jos, de parcă ar fi căutat ceva ce rataseră, vreun semn ori vreun indiciu privind ceea ce urma. S-au oprit în final deasupra ușii principale, unde în ipsosul alb era modelat un element ciudat: o față umană. Elementul era prezent la toate casele, dar fețele erau

diferite, unele feminine, altele masculine; priveau ușor în jos, de parcă l-ar fi luat la întrebări pe cel care stătea în prag. Casa de alături avea o față de femeie cu părul prins în cozi elaborat împletite în jurul capului; a mea avea un chip de bărbat cu sprâncene groase, fruntea proeminentă și o barbă lungă și ascuțită. Era ceva patern în aerul lui, ceva ce amintea de Zeus. Privea în jos, airdoma figurii bărboase a lui Dumnezeu într-o pictură religioasă, uitându-se spre haosul de sub el.

Constructorul mi-a spus că oamenii lui aveau să se prezinte luni dimineată, la ora opt fix. Și că trebuia să scot din casă tot ce voiam să păstrez. Cu puțin noroc, în câteva săptămâni totul avea să fie gata. S-a uitat spre subsol, unde la fereastra joasă atârnav perdelor murdare. Lătratul câinelui se auzea slab din interior.

— Pe ăsta n-avem cum să-l reparăm totuși, a adăugat el.

M-a întrebat apoi dacă puteam găsi într-un răstimp atât de scurt un alt loc în care să stau. Casa avea să se transforme într-un șantier pentru o vreme: avea să fie praf și mizerie, mai ales la început. I-am explicat că nu știam sigur ce voi face, dar că fiii mei probabil se vor putea duce să stea la tatăl lor. Ochii lui mijiți s-au îndreptat spre ai mei.

— Deci locuiește în apropiere, da?

Ei bine, dacă situația era rezolvată în privința lor, a continuat el, probabil că aveam să ne descurcăm. Iar anxietatea avea să ni se atenueze tuturor. Putea să lase unul dintre dormitoare la urmă; când toate celelalte erau gata, mă puteam muta într-o altă cameră, ca să lucreze și la acesta.

A deschis portiera camionetei și a urcat. Am văzut că înăuntru era plină cu ambalaje de mâncare, bucăți de hârtie și pahare din carton goale.

— Așa cum îți povesteam, mi-a zis el rușinat, munca mea presupune să merg mult cu mașina. Uneori șed toată ziua în camionetă și-mi iau aici toate cele trei mese. Ajungi să stai în propriile tale resturi, a adăugat clătinând din cap. A pornit motorul, a închis portiera și a coborât geamul în timp ce se îndepărta. Luni la opt! mi-a strigat.

L-am întrebat pe Dale dacă nu putea încerca să mă scape de firele cărunte.

Se întuneca afară și ploaia care cădea pe ferestrele mari ale salonului semăna cu cerneala pe o pagină de hârtie. Traficul se târa pe șoseaua înnegrită. Toate mașinile aveau farurile aprinse. Dale stătea în spatele meu, în imaginea din oglindă, ridicând șuvițe groase de păr și lăsându-le apoi să cadă la loc. Ochii i se mișcau încolo și-ncăpe pe reflexia mea cu o expresie devoratoare. Era întunecat la față în timp ce-l priveam în oglindă.

— Câteva accente acolo nu strică, mi-a răspuns pe un ton de reproș.

Cealaltă stilistă, care stătea în spatele clientei de pe scaunul alăturat, și-a închis pe jumătate pleoapele somnolente și a zâmbit.

— Eu mă vopsesc, a declarat ea. Multă lume o face.

— Vorbim aici despre un angajament, a stăruit Dale. Trebuie să revii la fiecare șase săptămâni. E ca o

condamnare pe viață, a adăugat el sumbru, privindu-mă în ochi prin oglindă. Subliniez doar că trebuie să fii sigură.

Cealaltă stilistă s-a uitat la mine pieziș, cu surâsul ei leneș.

— Multor oameni nu li se pare că asta e o problemă. Oricum, au multe alte angajamente în viață. Dar tot e ceva dacă te ajută să te simți bine.

Dale m-a întrebat dacă-mi mai vopsisem părul înainte. Se pare că vopsea se poate acumula, astfel că părul capătă un aspect tern și sintetic. Această acumulare, nu culoarea în sine, dă un aspect nenatural. Oamenii cumpără cutii după cutii de vopsele pentru aplicat acasă, căutând o nuanță cât mai aproape de natural, însă tot ce reușesc este să-și facă părul să arate tot mai mult ca o perucă încălțită. Dar aparent și asta este preferabil în comparație cu grizonantul natural. De fapt, când vine vorba despre păr, a insistat el, falsul pare în general mai autentic decât autenticul: cât timp ceea ce văd în oglindă nu e un produs al naturii, pentru majoritatea oamenilor nu pare să conteze că părul lor arată ca al unui manechin din vitrină. Dar avea el o clientă, o doamnă în vârstă care-și purta părul cărunț și lung lăsat liber, până la talie. Precum barba unui bătrân, părul femeii i se păruse lui Dale ca un simbol al înțelepciunii ei; avea o atitudine de regină, emanând forță în forma acelei coame cărunte. Mi-a ridicat din nou părul în palme, ținându-l sus, apoi i-a dat drumul în timp ce ne priveam reciproc în oglindă.

— Vorbim despre autoritatea ta naturală, mi-a spus el.

Femeia de pe scaunul alăturat citea revista Glamour cu o față lipsită de expresie, în vreme ce degetele stilistei meștereau la părul ei prins în foițe de aluminiu, vopsind

fiecare șuviță și împachetând-o pe urmă într-o bucățiță de poleială. Coafeza lucra cu sârguință și atenție, deși clienta nu ridicase nici măcar o dată ochii ca să se uite.

Salonul era elegant și viu luminat, cu podelele vopsite în alb și mobilier în stil baroc, tapițat cu velur. Oglinzile înalte aveau rame sculptate cu modele elaborate. Încăperea era luminată de trei candelabre mari, ramificate, care atârnavă din plafon și erau dublate de reflexiile lor în oglinzile de pe toți pereții. Salonul era amplasat între câteva prăvălii prăfuite, fast-fooduri și magazine de feronerie. Geamul mare al vitrinei zornăia uneori când pe stradă trecea câte un vehicul greu.

În oglindă, expresia de pe figura lui Dale era neclintită. Își purta părul într-o claie brunetă, cu buclele vârstă cu argintiu aranjate artistic. În vârstă de vreo patruzeci și cinci de ani, era înalt și subțire, cu alura elegantă și dreaptă a unui balerin. Era îmbrăcat cu un jersey strâns pe corp și închis la culoare, care îi reliefa abdomenul vag proeminent deasupra șoldurilor înguste.

— Nu păcălește pe nimeni, să știi, a adăugat el. Scoate doar în evidență faptul că ai ceva de ascuns.

I-am zis că mi se pare preferabil, în comparație cu afișatul public a ceea ce ți-ai dori să ascunzi.

— De ce? m-a întrebat el. Ce-i atât de groaznic în a arăta exact așa cum ești?

— Nu știu, am replicat, dar evident de asta se tem mulți dintre noi.

— Mie-mi spui! a exclamat el mohorât. Mulți oameni zic că ceea ce văd în oglindă nu seamănă cu felul în care se simt ei. Iar eu îi întreb de ce. Și le zic: ce-ți trebuie ție nu e o vopsea pe păr, ci o schimbare de atitudine. Cred că presiunea e de vină. Asta-i marea spaimă a oamenilor, a continuat Dale ridicându-mi părul ca să se uite sub el. Se tem că sunt nedoriți.

În celălalt capăt al încăperii, ușa din sticlă s-a deschis cu un zăngănit și un băiat de doisprezece sau treisprezece ani a intrat din bezna de afară. A lăsat ușa întredeschisă și în salonul cald și scăldat în lumină au intrat pale agresive de aer rece și vuietul răsunător al traficului.

— Poți să închizi ușa, te rog? i-a strigat Dale pe un ton arțăgos.

Băiatul a încremenit cu o expresie de panică întipărită pe chip. Nu purta jachetă, ci doar o cămașă de școală cenușie și pantaloni. Cămașa și părul îi erau ude de la ploaie. Câteva secunde mai târziu, pe ușa încă deschisă a intrat o femeie și a închis-o cu grijă în urma ei. Era foarte înaltă și osoasă, cu fața lată, parcă dăltuită, și părul în nuanța mahonului, tuns cuminte într-un bob care-i cobora exact până la linia pătrată a maxilarului. Pe chipul ca o mască, ochii i se mișcau rapid de colo colo prin încăpere. Văzându-o, băiatul a ridicat mâna și și-a dat părul într-o parte și-n alta pe frunte. Ea a rămas locului o clipă, vigilentă în haina ei soldățească din lână, de parcă încerca să identifice un pericol, apoi i-a spus puștiului:

— Haide! Du-te și spune-le cum te cheamă.

Băiatul a privit-o cu o expresie rugătoare. Cămașa îi era descheiată la gât și prin ea i se întrezărea pieptul slab.

Stătea cu brațele atârându-i pe lângă corp, cu palmele deschise a protest.

— Haide! a insistat ea.

Dale mi-a spus că era momentul să-mi fie spălat părul; între timp el avea să consulte catalogul culorilor, ca să vadă dacă găsea o potrivire. Nimic prea închis, a precizat apoi; mai degrabă nuanțe de castaniu și roșcat, ceva mai deschis. Chiar dacă nu era chiar culoarea mea naturală, în opinia lui avea să pară mai firesc așa. A strigat la fata care mătura podeaua, anunțând-o că o clientă era gata de treabă. Fata s-a oprit automat și a rezemat mătura de perete.

— N-o lăsa acolo! a apostrofat-o Dale. Cineva poate să se împiedice și să se rănească.

La fel de automat, fata s-a întors, a luat din nou mătura și a rămas pe loc cu ea în mână.

— În dulap, i-a zis el agasat. Pune-o în dulap.

Ea a plecat și s-a întors apoi cu mâna goală, oprindu-se lângă scaunul meu. M-am ridicat și am coborât în urma ei cele câteva trepte spre alcovul călduț, cufundat în penumbră, unde se aflau chiuvetele. Fata mi-a pus pe umeri o pelerină din nailon și a așezat un prosop pe marginea chiuvetei, ca să-mi pot lăsa capul pe spate.

— E bine așa? m-a întrebat.

Apa a țâșnit într-un jet larg, alternând între rece și caldă. Am închis ochii urmărind alternanța, trecerea de la o temperatură la alta și revenirea la cea dintâi. Fata mi-a

Întins șamponul pe creștet cu degete nesigure. La sfârșit mi-a trecut un pieptăn prin păr, după care am așteptat așa cum aș fi așteptat pe cineva să rezolve o problemă de matematică.

— Gata sunteți, a spus ea într-un târziu, depărtându-se de chiuvetă.

I-am mulțumit și m-am întors în salon, unde Dale era ocupat să amestece o pastă cu o pensulă mică, într-un bol de plastic roz. Băiatul ședea acum pe scaunul de lângă mine, iar femeia care citea revista Glamour se retrăsese pe canapeaua de lângă fereastră, cu părul încă prins în foițe de aluminiu, și continua să dea paginile una după alta, cu o față lipsită de expresie. Lângă ea ședea femeia care venise cu băiatul; tasta pe ecranul telefonului mobil, iar pe genunchi avea o carte deschisă. Cealaltă stilistă se rezemase într-un cot de biroul de la recepție, cu o ceașcă de cafea alături, și vorbea cu recepționera.

— Sammy, a strigat-o Dale. Te așteaptă clientul.

Sammy a mai schimbat câteva cuvinte cu recepționera și pe urmă s-a apropiat de scaun.

— Deci, a spus ea punând mâinile pe umerii băiatului, care a tresărit involuntar. Cum să fie?

— Ai avut vreodată senzația că, dacă n-ai fi tu la fața locului ca să pui lucrurile în mișcare, totul ar lua-o razna? m-a întrebat Dale.

I-am răspuns că, după părerea mea, la fel de adevărat e și contrariul: oamenii pot deveni mai capabili atunci când

persoana de la care așteaptă să li se spună ce să facă nu este prezentă.

— Înseamnă că eu procedez greșit. Oamenii ăștia nu sunt în stare de nimic fără ajutorul meu.

A luat o clemă argintie și mi-a prins cu ea o șuviță de păr. Trebuia să stau cu vopseaua în păr cel puțin o jumătate de oră, mi-a explicat el; spera că nu mă grăbesc. A luat o altă clemă și a prins încă o șuviță. Îi priveam fața în oglindă în timp ce lucra. A luat o a treia clemă, pe care a ținut-o între buze în timp ce a separat o nouă șuviță de păr de alta.

— Eu, unul, nu mă grăbesc, mi-a spus apoi. Tocmai mi s-a anulat întâlnirea din seara asta. Din fericire, după cum se vede.

În scaunul de alături, băiatul se privea cu interes în oglindă.

— Ce-ai vrea? I-a întrebat Sammy. Tunsoare mohican? Cu calotă?

El a săltat din umeri abia vizibil și și-a întors ochii. Avea un chip molatic și palid, cu nasul lung și rotunjit la vârf, care îi conferea o expresie cugetătoare. Un ciudat zâmbet tainic îi plutea constant pe buzele roz și pline. În cele din urmă a murmurat ceva, dar atât de încet, încât nu s-a auzit nimic.

— Poftim?

Sammy s-a aplecat spre el, dar băiatul nu și-a repetat răspunsul.

— Oricât de bizar ar părea, a continuat Dale către mine, m-am simțit chiar ușurat. Și ține seama că persoana

respectivă chiar îmi place. A făcut o pauză cât timp a prins o altă şuviță cu o clemă, apoi a zis: În ultima vreme simt tot mai des – o nouă pauză pentru a prinde o nouă şuviță – că e mai mare daraua decât ocaua.

— Ce anume? l-am întrebat.

— Oh, nu știu. Poate că de vină e vârsta. Am doar senzația că nu mă mai sinchisesc.

A fost o vreme, a continuat el, când perspectiva de a petrece o seară singur l-ar fi îngrozit, i s-ar fi părut atât de descurajantă, încât s-ar fi dus oriunde și ar fi făcut orice, doar ca s-o evite. Acum însă, constata că-i era totuna dacă rămânea singur.

— Iar dacă cineva e nemulțumit de chestia asta, așa cum ziceam, nici că mă sinchisesc.

Îi urmăream în oglindă chipul întunecat, finețea degetelor agile, concentrarea întipărită pe trăsăturile prelungi. În spatele lui, recepționera se apropia ținând telefonul în mână. L-a bătut ușor pe umăr și i l-a întins.

— Pentru tine, i-a spus.

— Cere-i să lase un mesaj. Sunt ocupat cu o clientă.

Când recepționera s-a îndepărtat, Dale și-a ridicat ochii în tavan a exasperare.

— Continui să cred că ceea ce fac e o muncă de creație. Dar uneori mă întreb dacă așa o fi.

Cunoștea mulți oameni creativi, mi-a zis după o vreme. Era un gen de persoane cu care se înțelegea bine. Avea un

prieten, mai cu seamă, un instalator, care în timpul liber sculpta. Lucrările lui erau construite în întregime din materiale pe care le folosea în munca lui: bucăți de țevă, valve și șaibe, tuburi și sifoane, orice. Avea un fel de lampă de sudură cu care încălzea metalul și-l modela în forme diferite.

— Le face în garajul lui, a spus Dale. Și sunt destul de bune. Chestia e că nu poate sculpta decât când e prăjit.

A luat o nouă șuviță de păr și a început s-o prindă în cleme.

— Cu ce? l-am întrebat.

— Metamfetamină. În restul timpului, e un tip relativ normal. Dar așa cum spuneam, când are liber dă iama în metamfetamină și se încuie în garaj. Zice că uneori se trezește dimineața pe podeaua garajului și găsește lângă el lucruri pe care le-a sculptat și nu-și aduce aminte când a făcut-o. Nu-și amintește nimic. Trebuie să fie tare ciudat, a spus Dale prinzând ultima clemă cu degetele fine ca o pensetă. Ca atunci când vezi o parte din tine însuși care e invizibilă.

Îi plăcea de prietenii lui – se temea că-mi dăduse o impresie greșită mai devreme –, deși avea mulți cunoscuți care se purtau la patruzeci de ani la fel cum o făcuseră la douăzeci și cinci; lui i se părea mai degrabă deprimant spectacolul unor oameni în toată firea petrecând sălbatic, prizând diverse chestii și zbânțuindu-se ca niște puștoaice pe ringuri de dans înțesate. El, unul, avea lucruri mai bune de făcut.

Și-a îndreptat spatele și și-a admirat opera în oglindă, cu vârfurile degetelor odihnindu-se pe umerii mei.

— Chestia e că genul ăsta de viață – cu petreceri, droguri, nopți nedormite – e la urma urmei repetitiv. Nu te duce nicăieri și nici nu e făcut să te ducă, fiindcă reprezintă de fapt libertatea, a spus el luând vasul din plastic uzat și amestecându-i conținutul cu pensula. Și ca să rămâi liber, a adăugat acoperind perii pensulei cu pasta castanie, trebuie să respingi schimbarea.

Când l-am întrebat la ce se referea, a rămas o clipă cu privirea fixată asupra mea în oglindă și cu pensula în aer. Apoi și-a întors ochii, a luat o șuviță și a început să aplice pasta cu mișcări măsurate.

— Păi, este adevărat, nu-i așa? a zis în cele din urmă, ușor iritat.

l-am răspuns că nu sunt sigură: atunci când oamenii devin liberi, de obicei îi forțează pe toți ceilalți să se schimbe. Dar asta nu înseamnă în mod necesar că pentru a fi liber trebuie să rămâi la fel. De fapt, primul lucru pe care-l fac uneori oamenii cu libertatea lor este să caute o altă versiune a ceea ce i-a ținut captivi. Altfel spus, lipsa de schimbare îi privează de lucrul pe care s-au străduit atât de mult să-l atingă.

— E cam ca o ușă rotativă, a spus gânditor Dale. În ea nu ești nici înăuntru, nici afară. Poți să rămâi în ea și să te rotești iar și iar cât vrei, și atât timp cât o faci, poți să te consideri liber. Tot ce vreau să zic, a continuat lăsând din mână șuvița vopsită și începând să aplice pastă pe o alta, e că libertatea este supraevaluată.

Lângă noi, Sammy își trecea degetele prin părul întunecat și ciufulit al băiatului, apreciindu-i textura și lungimea, în vreme ce el privea pieziș, speriat. Măinile îi erau încleștate pe brațele cromate ale scaunului. Ea i-a dat părul întâi într-o parte, apoi în cealaltă, studiindu-l atentă în oglindă, apoi a luat pieptănul și i-a făcut o cărare pe mijloc. Băiatul a afișat imediat o expresie neliniștită care a făcut-o să râdă.

— Să-l las așa, ce zici? Nu te speria, glumesc doar. L-am despărțit ca să-l pot tăia la aceeași lungime în ambele părți. Doar nu vrei să umbli cu părul tuns în scări, nu?

Băiatul și-a întors iar privirea fără să răspundă.

— Cum se zice atunci când ai o revelație din aia extraordinară, care îți schimbă modul în care percepi lucrurile? m-a întrebat Dale.

I-am răspuns că nu sunt sigură; îmi veneau în minte mai multe expresii.

Dale și-a agitat pensula cu iritare.

— Drumul Damascului, i-am zis peste câteva clipe.

— Am avut un moment de tip „Drumul Damascului”, atunci. Anul trecut, de Revelion, dacă-ți vine să crezi. Nu pot să sufăr revelioanele. Și asta a fost o parte din revelația aia, faptul că mi-am dat seama că urăsc Anul Nou.

Veniseră pe la el niște amici, mi-a povestit. Se pregăteau să iasă împreună în oraș, iar el începuse să se gândească la faptul că detesta Anul Nou și că probabil toți ceilalți îl detestau deopotrivă, doar că nimeni nu era dispus s-o

recunoască. Și când toată lumea își pusese deja paltoanele, el anunțase că hotărâse să rămână acasă.

— Pur și simplu nu mai aveam chef, mi-a explicat.

L-am întrebat de ce.

Multă vreme n-a răspuns, vopsind o șuviță de păr după alta până când am început să cred că ori nu mi-a auzit întrebarea, ori a ales s-o ignore.

— Ședeam acolo, pe canapea, a zis el în cele din urmă, și pur și simplu s-a întâmplat. A înmuiat pensula în bol, acoperindu-i grijuliu ambele fețe cu pasta castanie, și a vorbit mai departe: Era un tip acolo. Nu-l cunoșteam prea bine. Era ocupat să tragă pe nas liniuțele pe care le întinsese frumos pe măsuța de cafea. Dintr-odată, mi-a părut rău pentru el. Nu știu ce era cu el. Chelise complet, amărâtul.

A desfăcut o altă șuviță de păr și a început s-o vopsească. M-am uitat cum întinde pasta pe toată lungimea ei, cu mișcări egale. Începuse de la rădăcină, devenind tot mai meticulos pe măsură ce se apropia de vârfuri, de parcă învățase să reziste tentației de a-și concentra eforturile în punctul de pornire.

— Avea o față durdulie, caraghioasă, a spus Dale zăbovind cu pensula în aer. Probabil combinația dintre chelie și față rotundă a fost de vină, în orice caz, mi-am zis că insul arăta ca un bebeluș. Ce căuta bebelușul ăsta pe canapeaua mea, îndesându-și cocaină pe nas? Și odată ce am început să văd lucrurile așa, nu m-am mai putut opri. Deodată, mi s-a părut că toți arată la fel. Era ca atunci

când luam LSD, a adăugat el înmuind iar pensula în bol, dacă îmi amintesc bine vremurile acelea de demult.

Sammy începuse să reteze ușor cu foarfeca părul băiatului.

— Și ce-ți place ție să faci? l-a întrebat ea.

Băiatul a ridicat din umeri, cu același surâs tainic pe buze.

— Fotbalul? Sau... cum îi spune...? Jocurile pe Xbox? Toți băieții sunt pasionați de ele, nu-i așa? Te joci pe Xbox cu prietenii tăi?

Puștiul a ridicat iar din umeri.

Toată lumea a crezut că înnebunise total, a continuat Dale, fiindcă voia să rămână acasă în vreme ce restul se duceau prin cluburi. Fusese nevoit să pretindă că-i era rău. Cândva ar fi fost îngrozit de perspectiva de a petrece noaptea de Anul Nou singur, dar atunci abia așteptase să scape de ei. Dintr-odată, avusese impresia că zărea adevărul, că-l zărea dincolo de ei. Ceea ce înțelesese în acel moment al lui pe drumul Damascului fusese faptul că oamenii din camera lui de zi – inclusiv el însuși – nu erau adulți: erau copii în corpuri mature.

— Și nu vreau să par condescendent când spun asta.

— Fetița mea e de o vârstă cu tine, i-a zis Sammy băiatului de pe scaunul alăturat. Câți ani ai – unsprezece, doisprezece?

El n-a răspuns.

— Pari cam de aceeași vârstă cu ea. Și ea și prietenele ei se gândesc doar la farduri și la băieți. Ai crede că sunt prea tinere pentru așa ceva, nu? Dar nu le poți împiedica. Problema cu fetele e că nu au la fel de multe preocupări ca băieții. Nu au la fel de multe lucruri de făcut. Stau toată ziua și vorbesc, pe când băieții ies să joace fotbal. Nici nu-ți vine să crezi cât de complicate sunt deja relațiile lor. Toată vorbăria aia e de vină: dacă ar ieși să alerge pe afară, n-ar mai avea timp de atâta „politică”. Fetele pot fi tare nesuferite, nu-i așa? a încheiat ea, mutându-se în spatele lui și continuând să tundă.

Băiatul a aruncat o privire către femeia împreună cu care venise și care își lăsase telefonul din mână, citind acum din cartea ei.

— E mama ta? l-a întrebat Sammy.

Băiatul a încuviințat.

— Probabil te consideră tăcut. Fetița mea nu tace nici o clipă. Poți să ții capul nemișcat, te rog? i-a cerut ea, oprindu-se cu foarfeca în aer. Nu pot să te tund dacă te tot miști. Nu, nu tace nici o clipă fiica mea. Turuie ziua întreagă, de dimineața până seara, cu prietenele ei, la telefon.

În timp ce ea vorbea, băiatul își mișca ochii în sus și-n jos și dintr-o parte în alta, capul lui rămânând neclintit, de parcă ar fi fost la un control oftalmologic.

— La vârsta voastră numai prietenii contează, nu-i așa?

Deja afară se întunecase complet, iar în salon fuseseră aprinse toate luminile. Se auzea muzică, iar din stradă

răzbătea slab zgomotul traficului. Pe unul dintre pereți era un raft mare cu polițe din sticlă, pe care produsele de coafură erau așezate ordonat, pentru vânzare, și când un camion a trecut prea aproape s-a zguduit ușor, făcând să zornăie sticlele și borcanele. Salonul se transformase într-o incintă cu mii de suprafețe scânteietoare, în vreme ce lumea de afară devenise opacă. Oriunde te uita, vedeai doar o reflexie a ceea ce era deja acolo, în jur. Deseori trecusem seara prin fața salonului și privisem înăuntru prin vitrină. Din întunecimea străzii părea aproape ca o sală de teatru, cu personajele mișcându-se în lumina vie a scenei.

După acel episod, a continuat Dale să-mi povestească, trăise o perioadă în care de fiecare dată când vedea sau vorbea cu o persoană pe care o cunoștea – și din ce în ce mai des cu persoane pe care nu le știa, cu clienți sau necunoscuți de pe stradă – era efectiv copleșit de senzația că erau doar niște copii în corpuri de adulți. Vedea asta în gesturile și în atitudinile lor, în competitivitatea lor, în anxietatea, mânia și bucuria lor, și mai presus de toate în nevoile lor fizice și emoționale; chiar și oamenii pe care-i știa și care formau cupluri stabile – relații pe care le invidiase și el cândva pentru intimitatea și camaraderia lor – îi păreau acum doar niște buni prieteni pe terenul de joacă. Săptămâni de-a rândul trăise învăluit într-un fel de pâclă a compătimirii pentru specia umană, „ca un ins din Evul Mediu care se preumblă de colo colo înfășurat în pânză de sac, sunând dintr-un clopoțel”. Era handicapant, a subliniat el: în unele zile se simțea slăbit din punct de vedere fizic și abia dacă își putea târî picioarele până la salon. Lumea credea că e deprimat.

— Și poate chiar eram, însă știam că fac ceea ce trebuia să fac, că mă îndreptam într-o direcție și că n-aveam să mă întorc pentru nimic în lume.

La finalul perioadei se simțise golit, purificat, de parcă trecuse printr-o amplă curățare mintală. Dacă se gândea la seara aceea de Anul Nou, avea impresia că existase atunci în încăpere ceva uriaș, ceva ce toți ceilalți pretindeau că nu era acolo.

L-am întrebat ce era acel ceva.

Stătea aplecat acum în spatele meu, vopsindu-mi părul de la ceafă, astfel că nu-i puteam vedea fața. După un timp s-a ridicat, reapărând în oglindă cu bolul din plastic într-o mână și pensula în cealaltă.

— Frica, mi-a răspuns. Și mi-am zis că n-o să fug de ea. Că o să rămân locului până când va dispărea.

Mi-a studiat părul vopsit pe toate părțile, ca un artist care își examinează tabloul terminat.

— De-acum nu mai durează mult. Îl lăsăm să mai stea puțin.

Trebuia să se ducă și să dea un telefon scurt, s-a scuzat apoi. Nepotul lui stătea la el și trebuia să-i spună că, întrucât planurile pentru seara asta i se schimbaseră, urma să se ducă acasă.

— Dacă am noroc, poate că i-a venit ideea să gătească ceva.

L-am întrebat de unde venise nepotul și mi-a zis că din Scoția.

— Și nu dintr-o zonă șic, a precizat pe urmă. Dintr-un motiv sau altul, sora mea insistă să trăiască la naiba-n praznic.

Fusese și el o dată sau de două ori în vizită la ea, și nu trecuseră nici patruzeci și opt de ore, că-l apucase amocul, de ajunsese să cocheteze cu ideea de a vorbi cu oile.

Nepotul era un băiat simpatic, mi-a spus; toată lumea decisese că era autist, că avea sindromul Asperger sau vreo altă boală similară cu care ești etichetat azi dacă te porți altfel decât ceilalți. Terminase școala fără vreo diplomă; când Dale se dusesse la ei în vizită, băiatul nu lucra nicăieri, își petrecea timpul aruncând cu pietre din vârful dealului, de amuzament.

— De atunci s-a mai schimbat puțin, din fericire. Seara trecută m-a întrebat chiar dacă am folosit mirodenii proaspete în sosul pentru paste, sau „doar” – Dale a schițat în aer gestul pentru ghilimele – „din cele uscate”.

L-am întrebat cum de venise băiatul la Londra și mi-a răspuns că se întâmplase în urma unei discuții pe care o avusese cu sora lui. Ea îi povestise că băiatul începuse să-i spună lucruri tulburătoare, că avea impresia că trăiește într-un alt corp decât cel care trebuie, că trăiește într-o persoană greșită, sau cam așa ceva.

— Nu scoate un cuvânt luni întregi și, deodată, îți servește chestia asta. Sora mea nu știa ce să creadă. M-a întrebat ce părere am eu. I-am zis că sunt coafor, nu psiholog! a exclamat Dale așezându-mi câteva șuvițe de păr care alunecaseră. Dar sigur că o idee am avut. Și i-am zis băiatului că, dacă poate să-și pună câteva lucruri într-o geantă și să urce în tren, ar putea să stea cu mine la Londra. I-am explicat că nu caut companie, că-mi place viața mea așa cum e. Am un apartament drăguț și o afacere frumoasă și vreau să le păstrez la fel. Va trebui să-ți faci și tu partea de îndatoriri, i-am spus, nu accept pe

cineva care stă degeaba, fiindcă nu-s organizație caritabilă. Dar vei avea libertate, iar Londra e un oraș mare. Dacă nu poți găsi acolo ceea ce cauți, n-o să găsești nicăieri altundeva. Și o săptămână mai târziu am auzit soneria de la ușă, iar în prag era el.

Nu fusese o surpriză totală, a recunoscut Dale: sora lui îl anunțase cu două zile înainte, ca să aibă timp să ascundă toate lucrurile cu care ea n-ar fi fost de acord. Și în acele două zile constatase că începuse să aibă unele dubii. Trecea dintr-o cameră în alta, remarcând ordinea și curățenia; savura liniștea din apartament, libertatea lui de a veni și a pleca după bunul-plac, de a se întoarce acasă după serviciu, găsind toate lucrurile exact așa cum le lăsase.

— Ideea de a avea pe cineva acolo tot timpul, o persoană cu care trebuia să vorbesc și după care trebuia să strâng, cineva pentru care aș fi fost răspunzător, fiindcă la șaisprezece ani ești încă un copil, iar băiatul nu ieșise niciodată din sătucul lui scoțian... ei bine, înțelegi la ce mă refer. Mi-am zis că am înnebunit, de renunț la toate astea.

L-am întrebat dacă i se adevărase vreuna dintre temerile acelea și pentru o clipă a rămas tăcut. L-am privit în oglindă, cum stătea cu brațele încrucișate peste abdomenul vag reliefat pe silueta subțire.

Sigur că la început fuseseră câteva momente dificile, mi-a zis peste câteva clipe. Fusese nevoit să-și învețe nepotul să facă lucrurile așa cum îi plăcea lui să fie făcute, și nimeni nu învață de azi pe mâine; el știa asta foarte bine, după câți începători avusese la salon. E nevoie de timp, a adăugat el, de timp și de consecvență. Dar trecuseră deja două luni și se înțelegeau destul de bine împreună. Băiatul

Își găsisese de lucru ca ucenic de mecanic; avea și un dram de viață socială, iar de câteva ori chiar ieșise în cluburi cu Dale.

— Când am chef să-mi las pipa și papucii și să ies din casă. Viața împreună cu altcineva nu e niciodată la fel ca atunci când locuiești singur. Pierzi ceva – și nu știi dacă poți recăpăta acel ceva. Într-o zi o să plece, și mi-a trecut prin minte că probabil o să-mi lipsească atunci – că apartamentul o să mi se pară pustiu, pe când înainte mi se păruse complet. Poate că am renunțat la mai multe decât credeam. Dar nu poți împiedica oamenii să intre în viața ta și nu te poți întreba ce ai tu de câștigat atunci când intră.

S-a dus spre recepție ca să-și ia telefonul, iar eu m-am uitat la băiatul de pe scaunul alăturat, al cărui păr negru, ciuflit, era acum tuns scurt. Arunca priviri dese, imploratoare, spre mama lui, care continua să fie ferm absorbită de cartea ei.

— Îți vine bine, mi-a spus Sammy. Te duci undeva anume în seara asta?

I-am răspuns că nu, însă aveam planuri pentru seara următoare.

— De obicei, coafura se păstrează bine vreme de două sau trei zile, dacă ți-o aranjează el ca lumea. Ar trebui să reziste până mâine. Bun, i s-a adresat ea băiatului, hai să te vedem! Și-a pus palmele pe umerii lui și l-a privit în oglindă. Ce părere ai? l-a întrebat.

Nici un răspuns.

— Hai, a insistat ea, ce-ai de zis?

Am văzut că mama băiatului și-a ridicat privirea din carte.

— Ei, avem un tip interesant aici! Un tip misterios.

Degetele băiatului se albiseră, încleștate pe brațele scaunului. Fața palidă îi era încordată. Sammy și-a luat mâinile de pe umerii lui și în clipa următoare el a țâșnit în picioare, smulgându-și capa de nailon pe care i-o pusese ea pe spate.

— Ia-o ușurel! I-a apostrofat ea retrăgându-se un pas, cu palmele ridicate. Avem aparatură scumpă aici, să știi.

Cu mișcări stranii, zvâcnite, băiatul s-a dus spre ușa din sticlă. Mama lui s-a ridicat în picioare ținând cartea încă în mână și s-a uitat la el când a deschis ușa cu putere, moment în care dincolo de prag s-a ivit strada întunecată și udă de ploaie, cu traficul ei zgomotos. Puștiul trăsesese de clanță atât de puternic, încât ușa s-a rotit cu o sută optzeci de grade după ce i-a dat drumul – a continuat să se rotească până când s-a izbit de raftul de sticlă pe care produsele de îngrijire a părului erau aranjate ordonat. Băiatul a rămas încremenit în prag, cu fața scăldată în lumină, cu părul tuns ridicat parcă vertical, privind cum de pe polițe se revarsă o avalanșă de sticle și borcane care se rostogolesc cu un zgomot tunător pe podeaua salonului; în clipa următoare s-a prăvălit raftul însuși, într-o cascadă urlătoare de sticlă spartă.

Preț de câteva secunde s-a lăsat tăcerea, toată lumea încremenise – Dale cu telefonul în mână, Sammy ținând capa de nailon, mama cu degetele strânse pe carte; chiar și femeia care citea revista Glamour și-a ridicat în sfârșit ochii din paginile ei.

— Dumnezeu mare! a exclamat Sammy.

Băiatul s-a năpustit pe ușă și a dispărut în întunericul ud de afară. Vreme de câteva momente, mama lui a rămas locului, în mijlocul puzderiei de borcane și sticlă spartă. Avea o expresie de demnitate împietrită. S-a uitat la Sammy fără să clipească, apoi și-a luat geanta, și-a pus cu grijă cartea înăuntru și a ieșit după fiul ei, lăsând ușa deschisă în urmă.

— Copacii sunt și nu sunt o binecuvântare, a spus Lauren.

Siluețele lor masive, pândind în întuneric ca niște uriași ori ca niște căpcăuni, puteau fi văzute pretutindeni în oraș. Se înălțau printre clădiri și de-a lungul străzilor; aveau un aer dramatic, trebuia să recunoască asta. În zona prin care ne plimbam, trunchiurile groase erau înfipite ca niște stâlpi în asfalt, astfel că, sub presiunea rădăcinilor de dedesubt, pavajul se ridica și cobora într-o serie de onduleuri. Unele rădăcini răzbătuseră până la suprafață: formele lor oarbe, serpentine, mai groase decât brațul de om, zăceau încastrate în piatră. Erau un risc de împiedicare constant, a spus Lauren; în perioada asta a anului, când frunzele încep să cadă, centrul se acoperă cu un covor gros de aproape o palmă care devine atât de alunecos, încât locul se transformă într-un patinoar.

M-a întrebat dacă, în ciuda circumstanțelor, drumul de la Londra fusese plăcut. Problema era să nu ratezi legătura: era suficient ca trenul de la Londra să întârzie fie și numai câteva minute pentru a-l pierde pe celălalt. Tot timpul se întâmpla așa și era dificil să gestionezi un festival literar când scriitorii apăreau cu întârziere – deși nu din vina lor, desigur. Însă în această inaccesibilitate a orașului, a admis

ea, rezidă totodată frumusețea lui: drumul șerpuit prin văile împădurite, imaginile fugare ale râului prăpăstios și ale dealurilor pe măsură ce trenul se afunda tot mai adânc în pustiul înalt – toate erau spectaculoase. Din comoditate, de obicei ea circula cu mașina proprie. Dar călătoria cu trenul era foarte plăcută.

Ne grăbeam urcând și coborând dâmburile din asfalt, cotind la stânga, la dreapta și din nou la stânga, iar când și când Lauren arunca o privire la ceasul mic pe care-l purta la încheietura mâinii. Lumina becurilor stradale poleia frunzișul dens și întunecat de deasupra noastră. Începuseră să cadă câțiva stropi de ploaie, răpăind ușor pe frunze. Urma să ajungem la timp, a decis Lauren uitându-se din nou la ceas. Din fericire, eu mergeam repede; nu la fel stăteau lucrurile cu alți scriitori – și prin asta nu voia să jignească pe nimeni. Probabil că-mi rămâneau chiar câteva minute ca să-mi adun gândurile și să termin cu prezentările; ceilalți, i se spusese, mă așteptau în sala verde.

Ajunseserăm la o clădire cu aspect instituțional din centrul orașului; ușile erau deschise, astfel că un pătrat de lumină electrică se revărsa din holul aglomerat în stradă. Lauren s-a oprit în prag și a arătat spre interior. Sala verde, a precizat, era a doua ușă pe dreapta; sigur aveam s-o găsim fără nici o dificultate. Ea trebuia să se ducă la hotel să ia un alt scriitor. Și-a scos din geantă o umbrelă de mici dimensiuni. Niciodată nu trebuia să plec fără umbrelă, a adăugat. Spera că evenimentul va decurge bine; de obicei așa se întâmpla. Festivalul atrăgea un public entuziast. Bănuia, a încheiat ea pe un ton oarecum dubitativ, că nu aveam prea multe alte lucruri de făcut acolo.

Când am deschis ușa din lemn greu a sălii verzi, am fost pe dată învăluită de zgomot și căldură. Lumea era așezată la mese rotunde, mâncând și bând; patru bărbați ședeau la una dintre ele și, când ușa s-a închis cu un bufnet în urma mea, s-au întors cu toții să se uite. Unul s-a ridicat și s-a apropiat de mine cu mâna întinsă. S-a prezentat drept moderatorul întrunirii. Era mult mai tânăr decât mă așteptasem, foarte subțire, dar când mi-a dat mâna, strânsoarea i-a fost fermă până aproape de violență.

Mi-am cerut scuze pentru întârziere, iar el a replicat că nu conta. De fapt, fusese o problemă cu electricitatea în cort; plouase cu găleata mai devreme, astfel că se udase ceva ce n-ar fi trebuit să se ude, sau cel puțin așa înțelesese el; orice ar fi fost însă, părea de-a dreptul fatal. Însă ziseseră că erau pe cale să remedieze situația, ceea ce însemna că evenimentul avea să înceapă cu un sfert de oră mai târziu decât ora programată. Iar în timp ce așteptau, bea ceva împreună cu ceilalți. Își dădea seama că nu era chiar înțelept – cam ca piloții unei aeronave de linie care beau înainte de decolare –, dar ceilalți nu păruseră deloc îngrijorați; la urma urmei, ei erau cei pe care venise lumea să-i vadă. Sincer vorbind, a adăugat el, nici nu aveau nevoie de prea multă moderare: o singură întrebare le dădea de lucru ore întregi.

Ajunseserăm la masă. Toți s-au ridicat și au dat mâna, după care s-au așezat la loc. Pe masă erau o sticlă cu vin și patru pahare; moderatorul s-a dus să mai aducă unul, după ce mi-a oferit scaunul lui. Îl mai întâlнисem o dată pe unul dintre convivi; pe ceilalți doi nu-i cunoșteam. Cel pe care-l știam se numea Julian. Era masiv, cărnos și avea o înfățișare ciudat de copilărească, de parcă ar fi fost un băiețel uriaș. Avea o voce puternică și un aer de parcă ar fi fost tot timpul gata să facă o gafă ori o stângăcie, dar care

era de fapt intens satiric, astfel că erai persiflat înainte de a-ți da măcar seama că fuseseși văzut. Mă frapase și înainte energia și promptitudinea acestei abilități a lui, care părea tot timpul gata să erupă, așteptând să-și întâmpine și să-și flageleze subiectul. O aură vagă de disconfort plutea în jurul trupului său masiv, pe care și-l mișca des parcă pentru a o disipa, încrucișându-și și descrușișându-și picioarele, aplecându-se peste masă, răsucindu-se încolo și-ncoace pe scaun.

Le povestea celorlalți despre un alt festival la care participase recent și citise din memoriile sale despre anii copilăriei. În carte descria cum fusese crescut de tatăl vitreg, întrucât cel biologic o părăsise pe mama lui când aceasta era însărcinată, înainte chiar ca el să se nască.

— Așa că, cel puțin, n-a fost nimic personal, a conchis Julian și a făcut o pauză, oferindu-le celorlalți posibilitatea să râdă.

După ce terminase de citit, fusese abordat de un bărbat din public care îl trăsese într-o parte și-i făcuse uluitoarea mărturisire că el era tatăl lui adevărat, părintele biologic.

— Duhnea atât de rău, a zis Julian încrețindu-și nasul, încât m-am rugat să nu fie adevărat.

Omul pretinsese că avea acasă documente care-i dovedeau spusele; îi vorbise despre mama lui, despre cât ținuse la ea și despre vremurile fericite pe care le trăiseră împreună. În timp ce el perora, un alt bărbat din public se apropiase și, bătându-l pe Julian pe celălalt braț, îi spusese exact același lucru. Erau ca râmele care ies din pământ, a exclamat Julian. Ca în filmul *Mamma mia!*, doar că în Sunderland, pe ploaie.

— Nu e un festival foarte bine cunoscut, a adăugat el privindu-mă. Nu cred că ți-ar plăcea.

Devenise un fel de abonat al festivalurilor; ca să fie sincer, n-ar fi ratat deschiderea unui plic, mai ales dacă pe plicul acela era scris numele lui. Pur și simplu nu se putea sătura de atenție.

— Ca mama în cele două săptămâni ale ei în Lanzarote, mi-a explicat. Sorb cu nesaț fiecă picătură, atât timp cât am ocazia. Nu-i pentru mine bronzarea treptată, încetul cu încetul – eu, unul, vreau să mă prăjesc de-a binelea. Și dacă asta e momentul meu în luminile rampei, am de gând să mă lăcomesc cât pot.

Și-a făcut mâinile căuș și, deschizând gura larg, a mimat că-și îndeasă în ea o halcă mare de aer.

Am observat că moderatorul mă privea des în timp ce vorbea Julian, de parcă s-ar fi temut că voi reacționa agresiv la ceva din spusele lui. Avea o față mică, frumoasă, oarecum secretoasă, și ochi strălucitori, rotunzi ca niște mărgele. Părul negru și des îi era tuns foarte scurt, aproape lăsând impresia că e blana unui animal. După o vreme s-a aplecat, m-a atins pe braț și m-a întrebat dacă-l întâlnisem înainte pe vreunul dintre ceilalți scriitori – Julian și Louis. Acesta din urmă ședea la dreapta lui Julian. Avea părul rar și slinos, lung până la umeri, și obrazul îi era nebărbierit. Jacheta de piele ruptă și blugii pătați făceau un contrast atât de frapant cu costumul bleumarin elegant și cravata de mătase mov purtate de Julian, încât aspectul lui părea premeditat, în ciuda indiferenței apatice pe care o afișa. Îl urmărea îndeaproape pe Julian și, ori de câte ori zâmbea la spusele lui, dădea la iveală un șir inegal de dinți mari, îngălbeniți.

Persoana aflată în stânga lui Julian era mult mai tânără: un băiat cu figură angelică, al cărui păr nisipiu îi curgea în bucle în jurul feței. Nu-i reținusem numele când fuseseră făcute prezentările și am bănuir că era iubitul lui Julian. Gura rozalie i se arcuia în sus la colțuri, la fel ca ochii rotunzi și albaștri, care priveau fără să clipească. Purta o haină bleumarin strânsă pe corp, închisă în nasturi până sus la gât, și își ținea mâinile în buzunare, ca și când i-ar fi fost frig. S-a aplecat spre Julian și i-a spus ceva la ureche, după care s-a ridicat să plece.

Moderatorul s-a uitat la ceas și a zis că era momentul să începem. Pe coridor, mi s-a alăturat în mers, în vreme ce Julian și Louis pășeau în fața noastră.

— Ai emoții când participi la asemenea evenimente? S-a oprit o clipă ca să facă loc unor persoane care veneau din sens opus, apoi mi s-a alăturat iar. Eu sunt încântat când mă solicită, dar mă bucur mult pe urmă, când se termină, mi-a mărturisit.

Am ajuns la capătul coridorului și am deschis ușa: dincolo de ea se distingeau în întuneric contururile geometrice ale grădinilor. Ploaia cădea în pale grele peste peluzele dreptunghiulare. La cam o sută de metri depărtare se afla un cort vast, scăldat în lumină. Moderatorul a spus că trebuia probabil să fugim până acolo. Am pornit prin ploaie și întuneric pe aleea acoperită cu pietriș care ducea drept spre intrarea în cort. Ceilalți alergau în față, Julian ținându-și sacoul ridicat deasupra capului. Era mai departe decât părușe inițial, iar ploaia s-a dezlănțuit cu o forță nouă cât timp am alergat noi. Moderatorul se tot uita în spate, la mine, ca să se asigure că țineam pasul. Când am ajuns la cort, găfâiam cu toții și eram leuarcă. Părul lui Louis îi atârna pe lângă obraji în șuvițe subțiri ca niște cozi

de șobolani înecați. Cămașa lui Julian avea pete de apă pe umeri și pe spate. Părul țepos al moderatorului era presărat cu broboane tremurătoare și transparente, pe care și le-a scuturat ca un animal după ce iese din apă. La intrare am fost întâmpinați de un bărbat cu o mapă, care l-a întrebat pe moderator de ce nu ne-a dus pe aleea acoperită. A făcut semn spre ea cu pixul – o pasarelă cu acoperiș deasupra, care străbătea o latură a grădinii până în locul în care ajunseserăm noi. Moderatorul a râs stânjenit și a răspuns că nu știuse despre existența ei; nu-i spusese nimeni. Bărbatul i-a ascultat explicația în tăcere. Evident, a replicat pe urmă, organizatorii festivalului nu intenționaseră ca publicul – și cu atât mai puțin participanții – să ajungă la eveniment uzi leoarcă. Din păcate, acum nu mai putea face nimic în acest sens. Spectatorii se așezaseră deja în sală, iar noi întârziaserăm oricum. Trebuia să intrăm – s-a uitat la fețele noastre înroșite, la părul ud și hainele în neorânduială – așa cum eram.

Ne-a condus dincolo de intrarea acoperită cu o cortină închisă la culoare, spre partea din spate a scenei improvizate. Murmurul conversațiilor se auzea din rândul publicului. Culisele erau o structură încropită din scânduri și schelărie, dar în față, podiumul era curat, alb și bine luminat. Patru scaune fuseseră dispuse în stil conversațional, în jurul a patru microfoane. Lângă fiecare se afla câte o măsuță cu un pahar și o sticlă cu apă. În momentul în care ne-am îndreptat spre podium, în public s-a așternut liniștea. Luminile au scăzut în intensitate, așa că membrii audienței au dispărut curând în penumbră, iar luminozitatea scenei a părut să se accentueze.

— Oare am ajuns în locul potrivit? a întrebat Julian privind în jur cu o nedumerire mimată. Căutam concursul de tricouri ude și ni s-a spus că aici e.

Publicul a râs prompt. Julian și-a scuturat sacoul și a schițat o grimasă când și l-a pus delicat la loc pe umeri.

— Scriitorii uzi sunt mult mai simpatici decât cei uscați. Credeți-mă pe mine, a zis el pe fondul unui al doilea ropot de râsete.

Din întuneric s-au auzit foșnetele spectatorilor care se făceau mai comozi pe locurile lor.

Julian se așezase pe primul scaun, iar Louis pe cel de lângă el. Moderatorul ședea pe următorul, iar eu, pe ultimul. Moderatorul râdea laolaltă cu toți ceilalți la remarcile lui Julian, stând cu picioarele strâns încrucișate la nivelul genunchilor, privind fugar încolo și-ncoace în cort. În poală avea un carnețel pe care l-a deschis. l-am văzut scrisul de mână pe prima pagină. Louis se uita la Julian cu buzele întredeschise, astfel că i se zăreau dinții îngălbeniți.

— Mi s-a spus că uneori sunt puțin cam insolent, a continuat Julian adresându-se publicului. Și nu-mi dau seama întotdeauna când sunt așa - trebuie să mi se atragă atenția. Unii scriitori se prefac timizi, dar eu, nu. După părerea mea, de cei retrași trebuie să te ferești - sufletele chinuite, artiștii, cei care susțin că detestă să fie în luminile rampei. Ca Louis, a adăugat, stârnind un nou val de râsete.

Louis a râs și el, dezvelindu-și și mai mult dinții. Își ațintise asupra lui Julian ochii de un albastru pal, cu albul îngălbenit.

— Louis e genul care susține că-i place să scrie. Ca aceia care zic că le-a plăcut să meargă la școală. Eu, unul, detest să scriu. Trebuie să stau locului, cu o sticlă cu apă caldă în poală, în timp ce cineva îmi masează umerii. O fac doar pentru atenția pe care o primesc pe urmă – ca un câțel care-și așteaptă tratația.

Moderatorul își privea notițele cu o nonșalanță studiată. Era evident că ratase prilejul de a interveni: evenimentul pornise la drum aidoma unui tren, fără el la bord. Picuri de apă mi se scurgeau din păr pe ceafă.

— Toți scriitorii, a continuat Julian, doresc atenție: altfel, pentru ce am sta noi aici, pe scena asta? Adevărul e că nici unul dintre noi n-a primit suficientă atenție când era mic, iar acum ne luăm revanșa. Orice scriitor care își neagă satisfacția copilăroasă a răzbunării este, după părerea mea, un mincinos. Scrisul e doar o modalitate de a lua dreptatea în propriile mâini. Dacă vreți o dovadă în acest sens, e suficient să vă uitați la cei care au a se teme de onestitatea voastră. Când i-am spus mamei că am scris o carte, știți ce mi-a răspuns întâi și-ntâi? „Întotdeauna ai fost un copil dificil.”

Publicul a râs.

Mult timp după aceea, mama lui refuzase să discute despre scris; avea senzația că Julian furase ceva de la ea – nu atât detaliile poveștii lor comune, cât mai curând proprietatea asupra lor.

— Uneori părinții au o problemă cu asta, a spus Julian. Au un copil care e un fel de martor tăcut al vieții lor, iar pe urmă copilul crește și începe să le împrăștie secretele pretutindeni, lucru care-i scoate din minți. Eu am un sfat

pentru ei: luați-vă un câine. Ați avut un copil, dar ceea ce vă trebuia vouă de fapt era un câine, o ființă care să vă iubească și să vi se supună, dar care să nu rostească vreodată o vorbă, fiindcă în cazul unui câine, orice i-ai face, niciodată, dar niciodată, nu-ți va putea răspunde verbal. M-am cam încins, a adăugat Julian făcându-și vânt. Am reușit chiar să-mi usuc hainele.

Copilărise – pentru eventualitatea că exista în sală cineva atât de nepoliticos, încât venise acolo fără să-i fi citit cartea – în nord, într-un sat care nu apărea nici pe hărțile turistice, nici în analele istorice, deși era probabil acut prezent în documentele serviciilor sociale locale. Era caracterizat de sărăcia în stil modern – toți locuitorii trăiau din ajutoare și erau obezi din cauza plictiselii și a mâncării ieftine, cel mai important membru al familiei fiind televizorul. În acea parte a țării, speranța de viață era de cincizeci de ani.

— Deși, din păcate, a precizat el, tatăl meu vitreg continuă să contrazică această statistică.

Mama lui primise o locuință socială când se născuse el – „unul dintre numeroasele bonusuri ale prezenței mele în viața ei” – și în scurt timp începuse să fie curtată de diverși bărbați. Casa era o proprietate dezirabilă, pe colț, cu o toaletă de serviciu și câțiva metri în plus de curte amărâtă în comparație cu cele ale vecinilor: pretendenții stăteau la coadă în fața ușii ei. El nu-și amintea sosirea tatălui vitreg, fiindcă era încă un bebeluș când se întâmplase.

— Și nu credeți că e cumplit – li s-a adresat Julian spectatorilor – să fii rănit de ceva înainte chiar să știi ce e ceva-ul acela?

Dintr-un punct de vedere, devenise tarat înainte să aibă măcar conștiință de sine. Pentru el, cunoașterea de sine fusese ca atunci când deschizi un cadou de Crăciun și constăți că jucăria din interior e deja defectă.

— Ceea ce la noi în casă se întâmpla des, a spus el.

Nu după mult timp, mama și tatăl lui vitreg au avut alți doi copii – surorile lui vitrege –, astfel că statutul de paria, de povară nedorită, al lui Julian a devenit un dat, un fapt la ordinea zilei.

— E interesant cum părinții se poartă cu copiii lor ca și când ar crede că nimeni nu-i poate vedea. Copilul pare să fie o prelungire a lor: când îi vorbesc, vorbesc de fapt cu ei înșiși; când îl iubesc, se iubesc în realitate pe ei înșiși; iar când îl urăsc, se urăsc propriu-zis pe ei înșiși. Niciodată nu poți ști ce urmează, fiindcă orice ar fi, vine de la ei, nu de la tine, chiar dacă pe urmă ei ți-o pun ție în cârcă. Și totuși, începi să crezi că de la tine a venit, nu poți să faci altfel.

Tatăl lui vitreg îl bătuse rareori, trebuia să recunoască asta; mama era cea care livra pedepsele corporale. Cruzimea tatălui vitreg era de un gen mult mai rafinat. Făcea orice pentru a sublinia caracterul inferior al lui Julian, punându-i la îndoială dreptul la mâncare și băutură, la îmbrăcăminte și chiar la un loc în casă. Aproape că-ți era milă de el, a adăugat Julian, văzând cum număra cartofii prăjiți, ca să se asigure că băiatul nu primea prea mulți. Și obsesia, cruzimea aceea, era dintr-un punct de vedere un fel de atenție. Îi instilase lui Julian convingerea că era mai special, fiindcă simplul fapt al existenței lui era subliniat în tot ce se întâmpla în casă. Iar acest fapt devenise din ce în ce mai greu de îndurat pentru tatăl

vitreg, care – înțelegea Julian acum – nu-l bătuse niciodată doar pentru că, dacă ar fi început, nu s-ar mai fi putut opri, lucru de care era conștient.

În capătul grădinii se afla o magazie pe care nimeni n-o folosea – tatăl vitreg nu era chiar cel mai îndemânat gospodăru – și care era plină de vechituri. Julian nu-și amintea cu exactitate când devenise acea magazie căminul lui permanent, dar trebuie să se fi întâmplat după ce începuse să meargă la școală, fiindcă își aducea aminte cum îi ceruse mama să promită că nu le va spune nimic profesorilor. Dar de la un anumit moment, nu i se mai permisese accesul în casă; pe podeaua magaziei fusese eliberat un loc în care îi fusese pusă o saltea, mâncarea îi era adusă acolo, iar el era încuiat înăuntru.

— Multor scriitori le plac magazinele, a spus Julian pe un ton meditativ. Preferă să scrie în ele, fiindcă le oferă intimitatea dorită. S-a întrerupt o clipă, lăsând să se stingă freacă vagă de răsfoire incerte care se iscase, apoi a reluat: O magazie doar a lui.² Nu m-am gândit la asta ca la un titlu de carte.

N-avea de gând să spună prea multe despre ceea ce simțise în perioada aceea – care durase cam până când împlinise opt ani și fusese reinclus, nici el nu știa cum și de ce, în programul de cruzime rutinieră al casei –, teama, disconfortul fizic, mecanismele animalice pe care le născocea ca să poată supraviețui: toate astea se regăseau în carte. Scrisul fusese deopotrivă un chin și o ușurare, ca un cuțit pe care ți-l scoți singur din piept: nu vrei s-o faci, dar știi că, dacă-l lași acolo, pe termen lung durerea va fi

² Aluzie la titlul unui eseu scris de Virginia Woolf, *O cameră doar a ei* (A Room of One's Own).

și mai rea. Hotărâse să arate cartea familiei lui, mamei și surorilor vitrege. La început, mama îl acuzase că inventase totul. Și o parte din el aproape că o crezuse; problema cu onestitatea, a explicat, e că înțelegeți abia după mult timp că ceilalți pot să mintă. Subiectul fusese abordat în mod deschis abia după ce una dintre surorile lui vitrege îi coroborase afirmațiile cu propriile ei amintiri. Și urmaseră luni întregi de negocieri – ca în Comisia pentru Adevăr și Reconciliere³, dar fără medierea lui Kofi Annan, ceea ce dusesse la câteva scene destul de neplăcute. Nu-l obligase nimeni să ceară permisiunea familiei, dar așa voise el, fiindcă nu i se păruse suficient ca faptele să fie doar adevărul lui, doar punctul lui de vedere. Punctul de vedere, a adăugat el, e ca acele cupluri care, atunci când divorțează, taie canapeaua în două: nu mai ai canapea, dar cel puțin poți să spui că împărțirea s-a făcut echitabil.

Când avea paisprezece ani, la întoarcerea de la școală a zărit o imagine extraordinară: doi bărbați, străini, stând în fața magazinului din sat. Erau din Thailanda și cumpăraseră o casă în zona învecinată, una frumoasă, cu uriașe grădini atent îngrijite. Veniseră în sat să pună în vitrina magazinului un anunț pentru cineva care să le tundă gazonul o dată pe săptămână. Julian încremenise locului la vederea celor doi inși exotici, două apariții bizare în peisajul tern și cenușiu pe care-l știa de la A la Z. Magazinul era închis, iar ei îl întrebaseră dacă știa când avea să se redeschidă; și apoi, după ce-l priviseră din cap până-n picioare așa cum nu mai fusese privit vreodată în viața lui, îl întrebaseră dacă nu era cumva el însuși interesat de slujba aceea. Peluza de tuns era foarte întinsă, credeau că i-ar lua câte o zi întreagă în fiecare

³ Comisie înființată în Africa de Sud în 1996, după sfârșitul perioadei de apartheid.

săptămână ca s-o tundă de la un capăt la celălalt. Dar putea s-o facă în weekend, când nu mergea la școală, iar ei ar fi fost bucuroși să-l ducă și să-l aducă înapoi cu mașina și să-i dea și masa de prânz.

În următorii doi ani își petrecuse fiecare zi de sâmbătă împingând mașina de tuns în sus și-n jos pe vasta peluză liniștită, încolo și-ncoace, încolo și-ncoace – ceea ce-i dădea impresia că-și derulează cu încetul propria viață, desfășurând-o și luând-o apoi de la capăt. Era ca și când ar fi făcut ședințe de terapie, a spus el, doar că transpira foarte mult și, în plus, primea masa de prânz. Acele prânzuri – preparate complexe și savuroase, mâncate în sufrageria casei – erau educative în sine. Patronii lui erau oameni cultivați, umblați prin lume, colecționari de artă și antichități, vorbitori de mai multe limbi. Abia după mult timp reușise Julian să discearnă natura relației dintre ei – doi bărbați în toată firea, care locuiau împreună în lux, fără nici o femeie în jur. O vreme fusese pur și simplu prea șocat de aceste circumstanțe neobișnuite ca să-și pună întrebări, dar treptat începuse să observe felul în care cei doi ședeau pe canapea unul lângă altul, bându-și cafeaua de după masă, felul în care unul își punea palma pe brațul celuilalt atunci când discutau și apoi – deja ajunseseră să-l cunoască mai bine – felul în care se sărutau scurt pe buze când unul dintre ei pleca seara să-l ducă pe el acasă. Nu era doar prima dată când vedea manifestări ale homosexualității – era prima dată când vedea manifestări ale iubirii.

Acești doi oameni fuseseră primii cărora le spusese despre magazie. I se lăudase deseori curajul fiindcă scrisese despre ea, dar în realitate, după ce o făcuse prima dată, începuse să-și depene povestea oricui era dispus să asculte. De un singur lucru avea nevoie, a precizat el,

trebuia doar ca ușa să fie lăsată descuiată o dată. Mult timp după ce se mutase la Londra și începuse procesul de a deveni el însuși, viața lui fusese o harababură. Ca și când el însuși ar fi fost un dulap plin ochi cu lucruri inutile: când deschidea ușa, totul se prăvălea afară. Avusese nevoie de timp ca să se reorganizeze. Și perorația, povestirea, era cel mai haotic lucru dintre toate; ca să-și controleze vocabularul trebuia să-și controleze mai întâi furia și rușinea, și era dificil, foarte dificil s-o scoată la capăt, să ia experiența aceea tulbure și să scoată din ea ceva coerent. Fiindcă abia atunci știi că ai scos ceva bun din ceea ce ți s-a întâmplat – când controlezi tu povestea, în loc să fii controlat de ea. Pentru el, limbajul era o armă, o primă linie de apărare; poate că nu era un tip curajos, dar știa să replice la mușcăături.

— Și chestia e, a adăugat el, că odată ce ai fost singularizat, odată ce ai fost observat, nu poți să te mai încadrezi înapoi în cutia ta. Trebuie să umbli gol pentru tot restul vieții, și dacă între scris și hainele cele noi ale împăratului se poate face o analogie, există moduri mult mai rele de a-ți ascunde goliciunea. Majoritatea sunt foarte nocive și mult mai scumpe.

Oricum, a continuat Julian, vorbise îndeajuns. Oricât de agonizant ar fi fost pentru el, trebuia să le lase și celorlalți posibilitatea de a interveni. În plus, făcuse ceea ce făcea întotdeauna – își expusese întreaga poveste pentru ca unii dintre ascultători să considere că-i scutise de povara de a o citi ei înșiși. Sincer, nu-i păsa dacă o citeau sau nu, atâta vreme cât cumpărau cartea; din câte știa, erau exemplare de vânzare la ieșire.

Publicul a râs și a izbucnit în aplauze spontane, energice.

— Mi s-a spus că aş fi un autodidact în publicistică, a zis Julian peste zgomotul spectatorilor, dar tot ce-am învăţat am învăţat de la el.

Şi a arătat spre Louis.

— Dimpotrivă, a replicat acesta. Am petrecut atât de mult timp în umbra ta, încât mă tem că am deja o lipsă de vitamine.

Publicul începu din nou să râdă, cu ceva mai puțin entuziasm însă.

Problema era, a continuat Louis, că romanul lui apăruse concomitent cu cartea lui Julian, așa că participau amândoi la aceleași evenimente, ca doi călători care se tot întâlnesc în aceleași puncte de tranzit.

— Uneori e o ușurare, a spus el pe un ton lugubru, să vezi o față cunoscută într-un loc care nu ți-e familiar. Alteori te gândești: „Oh, nu, iarăși el?!”

S-au auzit câteva râsete slabe, nesigure. Faptul că ești cunoscut te limitează, a adăugat Louis: nu reușești să te porți dezinhibat. Poți să mergi și până la capătul pământului, dar dacă întâlnești pe cineva care îți știe numele, la fel de bine ai fi putut să rămâi acasă.

— Eu nu vreau să fiu cunoscut, a declarat Louis într-o tăcere devenită dintr-odată cavernoasă. Nu vreau să mă cunoască nimeni.

Vorbea pe un ton ușor hipnotic, fără inflexiuni, gheboșat în scaunul lui, astfel că părul rar îi cădea peste față, iar bărbia nerasă îi ajungea aproape până în piept.

Ceea ce-și dorise când scrisese cartea fusese să se exprime într-un mod liber de orice rușine. Una dintre sursele acelei rușini era ceea ce știau ceilalți despre el. Și totuși, ce știau ei nu era adevărul. Fiindcă, își dăduse el seama, adevărul era ceva ce ascundea cu asiduitate de ceilalți. Imboldul lui principal fusese dorința de a scăpa de rușine. Scrisese cartea din convingerea că se adresa unei persoane care nu-l cunoștea deloc și care deci nu avea să se simtă stânjenită. Iar persoana aceea era el însuși.

Mai exista un motiv pentru care era așezat atât de des alături de Julian, și-a continuat el tirada: cărțile lor erau, ambele, considerate autobiografice. Așa le era mai ușor celor care organizau evenimente ca acesta. În realitate însă, cartea lui și cea a lui Julian nu aveau nimic în comun; ba aproape că puteau fi descrise ca funcționând după principii complet opuse.

— Deunăzi ședeam în biroul meu și mă uitam în grădină, când l-am văzut pe Mino, motanul meu, pe peluză. Prinse o pasăre și o ținea sub labe. Pasărea se zbătea și flutura din aripi, iar Mino o privea cu interes. Își savura puterea și anticipa momentul în care avea să și-o exercite, decapitând zburătoarea. În clipa aceea a răsunat un zgomot neașteptat, un bubuit sau un rateu de motor din stradă, iar Mino a ridicat privirea, distras. Pasărea a exploatat momentul, s-a eliberat și și-a luat zborul.

Louis fusese surprins să constate câtă forță și abilitate avusese pasărea, dar nu putea să nu recunoască: Mino îmbătrânea. În tinerețe n-ar fi permis niciodată ca prada să-i scape din gheare, chiar dacă mintea i-ar fi zburat în altă parte. În plus, Louis ar fi putut să salveze el însuși pasărea, ridicându-se, deschizând fereastra și gonind motanul. În acel moment se gândise la succes și la faptul

că, prin vânzările internaționale realizate, cartea pe care o scrisese în studioul mizer și înghesuit de la subsol în care lucrase înainte îl adusese acolo, în încăperea vastă și plăcută din casa frumoasă pe care o avea acum, cu vedere spre splendida grădină. Mai cumpărase cu banii obținuți și câteva piese de mobilier, printre care și fotoliul Mies van der Rohe în care ședea în clipa aceea. Simțea sub coapse pielea catifelată, iar în nări, mirosul ei opulent. Asemenea senzații îi erau străine, și totuși își dădea seama că datorită lor, în el creștea o parte nouă, un eu nou. Nu avea nici o asociere cu ele, însă crea asocierile chiar acum, în vreme ce ședea în birou: în mod activ și în doze mici, se distanța de cel care fusese înainte, devenind treptat, în aceleași doze, cineva cu totul nou.

Voise să ducă aceste gânduri la sfârșit, să le gândească definitiv și să descopere ce anume simțea cu adevărat în privința acelei schimbări de circumstanțe – satisfacție de sine, sau rușine? Senzația vitriolantă de a-i fi înfrânt pe cei care odinioară îl umiliseră și-l înjosiseră, sau cea de vină fiindcă scăpase de ei și își transformase în propriul avantaj experiențele la care îl supuseseră, în vreme ce ei rămăseseră neschimbați? Aceste cugetări îi fuseseră întrerupte de apariția lui Mino și de scena care începuse să se deruleze în fața ochilor săi. În vreme ce se lăsase absorbit de povestea cu Mino și pasărea – așa scurtă cum fusese –, conștientizase sentimentul de responsabilitate pe care i-l stârnise. Privise cum pasărea bătea din aripi anemic sub ghearele lui Mino. Nimeni nu controla povestea, își dăduse el seama: fie intervenea, fie avea să sufere la vederea lui Mino ucigând pasărea – fiindcă, desigur, cu pasărea se identifica el, cu toate că pe Mino îl cunoștea și-l iubea. Dar incidentul se soluționase rapid și firesc: povestea își văzuse într-un fel de drumul ei.

Aparent, ilustrase triumful asupra adversității – Louis însuși atribuisese păsării calități precum rezistența și abilitatea –, dar în realitate fusese ceva mult mai profund și mai tulburător în scena aceea care, în sine, nu avea nici o semnificație, însă căreia sentimentele lui de responsabilitate și cunoaștere îi conferiseră o aură cu totul diferită. Identificarea lui publică cu motanul Mino contravenea identificării lui intime cu pasărea; sentimentul de responsabilitate, înțelesese el, se iscase din conștientizarea faptului că cele două erau pe punctul de a intra în coliziune. O parte din el însuși avea datoria de a-l urî pe Mino, și totuși Mino era parte din el însuși. Imaginea păsării eliberându-se îi amintise de caracterul crud și aleatoriu al realității, pentru care credința în povestea în sine nu putea furniza decât cel mai absurd și mai artificial paravan; mai puternică era însă impresia lui că pasărea simboliza ceva referitor la adevăr. În ciuda noii sale situații, își amintea foarte bine cum trăise înainte, mai cu seamă felul în care jucase rolul pisicii față de propria lui pasăre. Dintotdeauna simțise în el însuși prezența disperată a unui element captiv care ar fi trebuit să fie liber și sălbatic, un element a cărui principală vulnerabilitate consta în riscul de a-și pierde libertatea; ani de-a rândul își exercitase puterea asupra acelui element în mod automat, cam așa cum făcuse și Mino cu pasărea. Șezând în biroul lui plăcut, cu mirosul de piele umplându-i nărilor, privind ceea ce se întâmpla pe peluză, ușurința cu care își amintise de vechea lui stare de spirit îl convinsese că reintrase în ea, că pasărea devenise din nou captivă și se zbătea iar disperată în interiorul lui. La urma urmei, era în firea ei să nu învețe, să nu rețină cunoștințele: odată ce dobânda învățămintele, limitele firii ei erau depășite, astfel că nu mai era liberă.

Cartea lui se vânduse în lumea întreagă, așa cum spusese deja, cu toate că, după valul inițial de aprecieri, oamenii nu mai făcuseră decât să se plângă de ea, de faptul că, după părerea lor, nimic nu se petrecea în scrierea lui, sau nimic care să merite să fie consemnat. O carte ca aceea a lui Julian era mult mai pe gustul cititorilor; întotdeauna îl mirase cât de dornici erau să ingereze tot ce se afla mult în afara domeniului lor de experiență, încântarea lor fiind sporită de absența aceluiasi lucru pentru omiterea căruia el, Louis, fusese condamnat: paravanul ficțiunii. Oamenii considerau că Julian nu avusese nevoie să inventeze nimic, deoarece experiențele prin care trecuse fuseseră atât de teribile, încât îl eliberaseră de această obligație. Realitatea, în acest caz, putea înlocui fantezia ca modalitate de a distra atenția oamenilor de la realitățile proprii lor vieți. De fapt, lui chiar îi plăcuse cartea lui Julian, și nu doar fiindcă deveniseră, ca să spună așa, tovarăși de drum. Mulți scriitori păreau să creadă că un adevăr – sau, pentru mai multă corectitudine, un fapt, dat fiind că adevărul era cu totul altceva – cu cât era mai înalt, cu atât necesita mai puțin o structură de sprijin: atâta vreme cât se putea dovedi că ceva se întâmplase în realitate, acel ceva putea fi lăsat să stea „pe propriile-i picioare”, iar dacă ceva-ul era atât de bizar sau de grotesc încât atrăgea atenția celorlalți, nevoia de a-l explica devenea și mai redusă. Spre deosebire de ceilalți, ceea ce părea Julian să fi înțeles era că pentru fiecare grad de deplasare către extrem era necesar un nivel corespunzător de responsabilitate, așa cum arhitectul unei clădiri mai înalte are în față o misiune mai dificilă decât cel care proiectează – dacă Julian era bun să-i scuze termenul – o magazie.

Adevărul lui Louis era unul de joasă anvergură, al existenței lui banale, și cu toate că pretindeau că opera lui, în care se descria mâncând, bând, căcându-se, pișându-se și futând – sau, mai des, masturbându-se, dat fiind că dificultatea de a-și recunoaște propria homosexualitate îi limitase ocaziile de a fi intim cu alte trupuri decât al lui – era monotonă, dezgustătoare sau chiar jignitoare, cititorii continuau să i-o cumpere. Și se întreba dacă nu cumva asta semăna cu situația de demult, când toți oamenii aveau în casă o Biblie: niciodată nu citeau din ea, dar se simțeau obligați să aibă una. Nu intenționa să-și compare cartea cu Biblia, dar se întreba dacă nu cumva capacitatea de a nega adevărul despre tine însuși – poate chiar necesitatea de a-l nega – crease nevoia unui text punitiv; lucru care, firește, fusese iarăși negat de toată lumea, ignorându-l. Era amuzant, și foarte puțin trist, să vezi cum oamenii declară dezgustătoare lucrurile pe care le fac ei înșiși zi de zi. De fapt, nici el însuși nu era interesat de acele părți din carte, pe care le considera a fi doar ceva mai mult decât o temelie, eforturi pregătitoare pentru a-și epura rușinea din scris, așa cum ai curăța buruienile de pe un câmp. I se spusese deseori că unul dintre motivele pentru care oamenii nu-i citeau cartea până la sfârșit era lungimea ei inutilă, de peste o mie de pagini. Răspunsul la un asemenea argument era simplu; interesant i se părea însă că, ori de câte ori i se cerea să citească în public un fragment din carte, alegea unul deloc reprezentativ pentru felul în care reprodusesese mecanismul timpului. În ciuda orelor pe care le petrecuse căcându-se, pișându-se și zgâindu-se pe fereastră, momentele în care viața putea fi observată într-o dispunere semnificativă erau rare; încercarea lui de a reprezenta acest fapt îl costase cea mai mare parte a celor cinci ani în care scrisese cartea, și totuși de fiecare dată alegea una dintre

celelalte părți, mai rare. Își dăduse seama că această practică evidenția ușurința cu care putea fi atras înapoi, către trădarea de sine: la fel ca în episodul cu Mino și pasărea, deseori se surprindea trăind cu convingerea greșită că transformarea e același lucru cu progresul. Lucrurile pot arăta cu totul diferit, rămânând de fapt la fel: timpul poate părea să fi schimbat totul, fără a schimba de fapt lucrul care trebuia schimbat.

Fragmentul pe care-l citea cel mai des, a continuat el, se referea la un episod din copilărie în care, la vârsta de cinci ani, mama îl dusesese la un mic parc zoologic aflat la câțiva kilometri de casa lor. Luaseră autobuzul și se plimbaseră pe terenurile fermei, uitându-se la animale. La un moment dat, el remarcase un cal care stătea într-un țărc înnămolit și privea peste gard. Când mama lui se oprise dintr-un motiv oarecare, el o luase înainte și se cățăraseră puțin pe gard, ca să poată mângâia calul pe bot. La început îi fusese oarecum teamă de el, însă calul era blând și calm și-l lăsase să-l mângâie fără să se ferească. Louis își simțise mama apropiindu-se și privindu-l; își amintea ce gândise atunci, că va fi impresionată de felul în care stăpânea situația. Dar când ajunsese lângă el, mama țipase ușor și-i arătase o rană aproape de ochiul calului. „Tu i-ai făcut asta?”, îl întrebase siderată. Se uitase și el la ochiul animalului și la problema pe care n-o observase înainte: era roșu, umflat și îi curgea, de parcă încasase o lovitură. Fusese prea uimit pentru a respinge acuzația mamei, dar pe măsură ce secunde treceau, începuse să se îndoiască tot mai mult de propria-i nevinovăție. Odată ce mama spusese că el lovise calul în ochi, nu mai putuse să fie sigur dacă chiar o făcuse sau nu. Se întorseseră acasă, iar Louis își petrecuse după-amiaza și seara într-o stare de anxietate crescândă. A doua zi dimineață o

Întrebuse pe mama dacă-i putea da banii de buzunar ca să se ducă la magazinul din colț și să-și cumpere dulciuri, așa cum avea voie să facă în fiecare sâmbătă. Mama îi dăduse banii, iar el plecase. Dar în loc să se îndrepte spre magazin, se dusese în stația de autobuz în care își amintea că mersese cu mama în ziua anterioară. Autobuzul venise, iar el își cumpărase bilet cu banii de buzunar. Se așezase pe un scaun la geam și privise afară, devenind tot mai speriat pe măsură ce stațiile treceau, iar el nu recunoștea nimic din cele văzute pe drum cu o zi înainte. Pe urmă însă, când ajunsese în stația corectă, constatase că totuși și-o amintea: lângă ea era o cafenea cu o firmă de neon în forma unui bucătar gras, cu șorțul în pătrățele. Coborâse din autobuz, intrase în parcul zoologic și traversase pajiștea spre locul în care calul stătea dincolo de gard. Se apropiase temător. Calmul animalului îi părea acum supunere, iar blândețea, resemnare. Mama îi spusese că, din cauza rănii, calul putea rămâne orb. Dar, pe de altă parte, păruse să uite imediat incidentul, nu informase pe nimeni din administrația parcului și nu-i pomenise nimic nici tatălui lui Louis când ajunseseră acasă. Louis se cățăraseră iar pe gard și studiaseră ochii calului. Constatase că nu-și putea aminti exact care anume era ochiul rănit și nici cum arăta; și oricât ar fi încercat, nu reușea să-și dea seama. În cele din urmă renunțase și se dusese să ia autobuzul spre casă, unde își găsiseră părinții în pragul isteriei, îngrijorați de dispariția lui. Îl trataseră apoi cu mare asprime, chiar și după ce le explicase unde fusese. Mai târziu, părinții aveau să povestească episodul cu mândrie, mai ales mama lui, care de atunci îl folosisese drept bază de apreciere pentru fiecare copil de cinci ani întâlnit.

Deseori fusese întrebat, a spus Louis, cum se raporta el la traumă, și poate că motivul pentru care alegea această poveste în situații publice era acela că, după părerea lui, arăta ceva nu despre felul în care se raporta el la traumă, ci despre caracterul inerent traumatizant al vieții în sine. Nu era sigur că va mai scrie vreodată ceva: relația lui cu lumea nu era suficient de dinamică. Deci cartea lui va trebui să rămână singură: nu va avea surori, așa cum el însuși nu va avea copii, chiar dacă înclinațiile lui sexuale ar fi făcut posibil acest lucru. Nu-l interesa în mod deosebit să poată spune că e scriitor. Izbutise să scrie o carte pur și simplu fiindcă, așa cum spusese deja, în timp ce o scrisese se crezuse necunoscut. Acum, situația se schimbase. Presupunea că va veni o vreme în care cartea pe care o citeau oamenii în prezent nu avea să i se pară mai personală decât pielea pe care un șarpe a lepădat-o și a lăsat-o în urmă. Își dorea doar să revină la starea aceea în care, în mod nemaiîntâlnit în experiența lui, fusese capabil de o onestitate absolută, dar folosind scrisul ca forum pentru ea, se asigurase totodată că scrisul devenea o stare la care nu avea să se mai poată întoarce niciodată. Ca un câine care își face nevoile în propriul pat, a adăugat Louis întorcându-se și privind, pentru prima dată, drept spre mine.

Apa încă mi se scurgea pe spate din părul pe care Dale mi-l uscase cu atâta grijă în urmă cu o zi. Hainele îmi erau umede și picioarele îmi ședeau în apa care băltea în pantofi. Lumina de pe scenă era orbitoare; dincolo de ea abia dacă puteam distinge contururile ovale ale fețelor din public, clătinându-se și înclinându-se aidoma plantelor care cresc pe un câmp. Am spus că am adus ceva să citesc și, cu coada ochiului, l-am văzut pe moderator schițând un gest de încurajare. Am scos hârtiile din geantă

și le-am despăturit. Mâinile îmi tremurau de frig. S-au auzit zgomotele publicului așezându-se mai bine în scaune. Am citit cu glas tare ceea ce scrisesem. Când am terminat, am îndoit hârtiile și le-am pus înapoi în geantă, în timp ce ascultătorii au aplaudat. Moderatorul și-a descrușișat picioarele și s-a ridicat. I-am simțit ochii căprui, opaci ca doi nasturi maronii, întorcându-se frecvent spre mine. Oamenii se ridicau deja și se îndreptau cu pași mici spre capetele rândurilor de scaune, dornici să ajungă la casele lor. Ploaia începuse să răpăie din nou pe cort. Moderatorul și-a exprimat regretul fiindcă nu mai era timp pentru întrebări, din cauza întârzierii inițiale. S-au mai auzit câteva aplauze anemice și apoi luminile s-au aprins.

Ne-am întors în sala verde, de data aceasta prin pasajul acoperit. Julian și Louis mergeau în față. Moderatorul îi urma, alături de mine. M-am întrebat ce părere avea despre rolul lui în ceea ce se petrecuse, dar el s-a mărginit să remarce cât de deranjant fusese frigul din cort – nu reușiseră să-l încălzească la timp după pana de curent. Își închipuia că vor urma câteva reclamații, dată fiind vârsta medie a publicului. Uneori, a continuat el, se întreba cu ce rămâneau cei care participau la asemenea evenimente. Moderase câteva și văzuse tot felul de lucruri extraordinare: oameni dormind tun pe primul rând și sforăind audibil; oameni discutând între ei în timp ce autorii vorbeau pe scenă; oameni tricotând sau rezolvând careuri de cuvinte încrucișate; o dată, cineva chiar citea dintr-o carte. Festivalul oferea reduceri atât de mari pentru achiziționarea mai multor bilete odată, încât lumea era încurajată să le cumpere pe toate; de multe ori nu era sigur dacă știa pe cine urmau să asculte. Un autor, un istoric specializat în cel de-al Doilea Război Mondial – a menționat un nume familiar –, renunțase să mai încerce să

vorbească despre propria-i carte și începuse să cânte melodii vechi, de pe vremea bombardamentelor naziste, încurajându-i pe spectatori să i se alăture (majoritatea își aminteau toate cuvintele). Făcuseră, după toate aparențele, o cântare superbă, în vreme ce ploaia cădea afară.

I-am spus că, după părerea mea, nu contează dacă publicul știe sau nu cine suntem. Într-un fel, e bine să ți se amintească de caracterul fundamental anonim al procesului scrierii, de faptul că fiecare cititor îți abordează cartea ca un străin care trebuie convins să rămână. Dar întotdeauna m-a surprins, am adăugat, faptul că scriitorii nu se tem mai tare de expunerea fizică pe care o presupun aceste evenimente, dat fiind că scrisul și cititul sunt tranzacții non-fizice, aproape că s-ar putea spune că reprezintă o evadare reciprocă din corpul concret; de fapt, unii scriitori, ca Julian de exemplu, păreau s-o savureze chiar. Moderatorul m-a privit cu ochi evazivi.

— Dar tu nu, a replicat el.

În sala verde, băiatul cu părul nisipiu aștepta la masa la care șezuserăm mai devreme. Când ne-a văzut apropiindu-ne, a tras scaunul de lângă el, cu intenția clară de a mă invita să mă așez. S-a prezentat – îl chema Oliver – și a zis că își petrecuse aproape întreaga seară privindu-ne cum ședeam acolo în hainele noastre ude și gândindu-se la problema umilirii – umilirea implicată în păstrarea aparențelor de normalitate. I se păruse uluitor faptul că nimeni nu obiectase când i se ceruse să citească în asemenea condiții.

— Nici chiar Louis, a subliniat el, cu toată așa-zisa lui onestitate!

Am răspuns că, așa cum o înțelegeam eu, onestitatea lui Louis era una care detesta scenele publice de exact acest tip. Își exprimase clar lașitatea și duplicitatea: oricât de cinic ar fi părut, susceptibilitatea lui la umilire era un fel de secret limpede ca lumina zilei.

Oliver i-a aruncat o privire semnificativă moderatorului, care era la bar comandând băuturi.

— Ar fi trebuit să facă ceva, a spus apoi. A fost greșeala lui.

Dar trebuia să recunoască, a continuat, că nu dăduse atenție decât unei foarte mici părți din ceea ce se vorbise înăuntru; fusese la multe evenimente de acest fel, iar Julian și Louis spusese de fiecare dată exact aceleași lucruri. Evident, fiindcă erau profesioniști, a precizat Oliver. Julian fusese foarte amabil cu el. Acum stătea la el, în Londra, căutându-și o locuință.

L-am întrebat unde fusese înainte și mi-a spus că la Paris. Trăise împreună cu un bărbat, dar relația luase sfârșit. În mare parte, jucase rolul soției gospodine în relația aceea, și când Marc îi pusese capăt, se pomenise că n-avea unde să se ducă și nici ce să facă.

L-am spus că mi se părea un mod ciudat de a se descrie, pentru o persoană de vârsta lui – nu putea să aibă mai mult de douăzeci și trei sau douăzeci și patru de ani.

Oliver a zâmbit cu un aer oarecum melancolic. Își dăduse seama, în timp ce noi vorbeam pe scenă, cât de stupid e ca forma să fie considerată caracteristica dominantă a scriitorului – sau a oricărui artist. Fără îndoială, subiectul e un fundament mai potrivit al afinității.

— Când privesc lucrurile așa, a subliniat el, ideea găsirii unei slujbe devine mult mai puțin înspăimântătoare. Julian zice că trebuie doar să găsec una care să-mi placă și că nu contează prea mult ce anume e.

Înainte de cei trei ani pe care-i trăise la Paris, petrecuse unul umblând prin Europa cu rucsacul în spate. Iar mai înainte fusese la școală. Călătoria ar fi trebuit să fie o avanpremieră a universității, dar pe drumul de întoarcere acasă, trecând prin Paris, îl cunoscuse pe Marc. Se gândea acum tot mai mult la călătoria aceea pe care o uitase în clipa în care îl întâlnise pe Marc și căreia nu-i mai dăduse atenție pe urmă. Motivul pentru care-i revenise în amintire era poate acela că acum nu mai avea o casă – așa cum uneori îți amintești ceva abia atunci când te afli din nou în aceleași circumstanțe, ca și cum o parte din tine a rămas acolo. Își aducea aminte de hostelurile la care se cazase, de dormitoarele comune în care înnoptase laolaltă cu fete și cu băieți de vârsta lui veniți din lumea întreagă, cafenelele și piețele ieftine pe care le frecventau, aglomerația din stațiile de autobuz și de tren și chiar drumurile în sine, trecerile îndelungi și lente de la o cultură și un climat la altele: totul îi revenea în memorie, cu detalii din ce în ce mai fine.

Își amintea cum era într-o noapte pe o plajă din Nisa împreună cu un grup mare de persoane pe care abia le cunoscuse: beau cu toții și vorbeau între ei; cineva cânta la chitară. Marea scânteia tăcută în întuneric, iar în spatele lor, orașul nocturn fremăta de zgomot și lumini. Se simțise atunci deopotrivă atomizat și în pragul unei descoperiri; dezamăgit de ceea ce lumea îi dezvăluisese și totodată într-o corespondență nouă, incertă, cu unele dintre elementele ei. Dar mai presus de toate în noaptea aceea simțise incoerența propriilor lui fapte: oriunde fusese în Europa,

găsise nu civilizația intactă pe care și-o închipuise, ci o serie dispartă de oameni derutați, gravitând în derivă într-un loc nefamiliar. Nimic nu-i păruse complet real, în sensul în care ajunsese el să cunoască realitatea; și totuși resimțise eșecul ca pe unul personal, fiindcă crescuse într-un cămin stabil și prosper, cu așteptări – materiale, culturale, sociale – înalte. Și mai cu seamă în noaptea aceea la Nisa, această imagine fragmentată, a unor tineri rătăciți agățându-se unii de ceilalți pentru mai multă siguranță, a mării splendide și mute care refuza să-și dezvăluie secretul, a orașului captiv în propria-i frenezie, nu fusese una pe care s-o poată recunoaște.

Acolo, la Nisa, a adăugat el, i-a împrumutat cineva un exemplar din Jurnalul unui hoț de Jean Genet, și estetismul brutal al cărții îi adâncise deruta și mai mult.

— Ai citit-o? m-a întrebat privindu-mă cu o expresie de mirare șocată, de parcă încă îi mai parcurgea filele.

La nouăsprezece ani era încă virgin; nu-și dezvăluise nimănui sexualitatea, deși habar nu avea din ce motiv. Nu știuse că putea trăi ca homosexual; nu înțelesese că ceea ce se afla în el putea deveni o realitate exterioară. La Nisa, la fel ca oriunde în călătoriile lui, fetele îl abordaseră cu trupuri timide și degete nesigure; când vorbeau, confuzia și incertitudinea lor păreau să le oglindească pe ale lui, în așa măsură încât până la urmă păreau să înțeleagă că ceea ce căutau nu se afla în el, că Oliver se deosebea prea puțin de ele ca să le soluționeze problemele, ba chiar le agrava de fapt. Lumea lui Jean Genet era o respingere a acestor circumstanțe, o lume a exprimării de sine dezlănțuite și a dorințelor egoiste. Era o trădare și un jaf atât de agresiv al femininului, încât se simțise vinovat chiar și citind în compania acelor fete nesigure, care

niciodată - nu se îndoia de asta - n-ar fi devalizat masculinul așa, ci ar fi dus vieți în care patimile nesatisfăcute le-ar fi chinuit la fel cum îl chinuiau pe el.

Când renunțase la universitate ca să stea în Paris și le spusese părinților lui adevărul despre ceea ce se întâmplase, aceștia reacționaseră cu dezgust, condamnându-l categoric. Lui nu i-a păsat, mi-a spus Oliver. Setea lui de iubire, mi-a explicat apoi, era atât de intensă, încât devenise convins că părinții nu-l iubiseră niciodată cu adevărat. Punându-și existența complet în mâinile lui Marc, se transformată efectiv într-un orfan. Când se trezea în fiecare dimineață în splendidul apartament din Saint-Germain, în încăperile însorite pline de picturi și objets d'art, în acorduri de Beethoven sau Wagner - compozitorii preferați ai lui Marc, care le asculta muzica des - revărsându-se prin ferestrele deschise în stradă, se simțise deseori aidoma unui personaj dintr-o carte, o persoană care supraviețuise încercărilor grele și fusese răsplătită cu un final fericit. Era o inversare completă a ceea ce simțise în noaptea aceea pe plaja din Nisa. Și totuși, se surprindea deseori oferind totul, mintal, părinților lui - inteligența și bunul-gust ale lui Marc, averea, chiar și mașina lui, un Aston decapotabil care i-ar fi plăcut mult tatălui lui și în care goneau împreună pe Champs-Élysées în serile de vară. Aceste lucruri corespundeau la el cu cel mai profund sentiment al realității, fiindcă erau valorile nutrite de părinții lui.

Niciodată nu-i trecuse prin minte că relația s-ar putea sfârși. Își amintea cum începuse, o senzație de răceală incipientă ca prima suflare a iernii, un sentiment năucitor de eroare, de parcă ceva se stricase undeva în adâncul mașinăriei vieții lui. Mult timp se prefăcuse că n-o aude și

n-o simte, însă existența sa împreună cu Marc ajunsese inexorabil la final.

S-a întrerupt, cu trăsăturile boțite și palide. Gura lui în forma unui arc era răsfrântă în jos, ca a unui copil. De sub genele lungi și întunecate, ochii rotunzi îi străluceau.

— Nu știu cu cât timp în urmă ai scris povestirea pe care ai citit-o azi, mi-a spus, și nici dacă acum mai ai aceleași sentimente, dar – spre uimirea mea, a început să plângă fără opreliști acolo, la masă – pe mine mă descriai de fapt, femeia aceea eram eu, durerea ei era durerea mea, și trebuia să vin și să-ți spun personal ce mult a însemnat pentru mine.

Lacrimi mari, strălucitoare, îi șiroiau pe obraji. Nu și le-a șters. A stat pur și simplu acolo, cu mâinile în poală, lăsându-le să-i curgă pe față. Ceilalți tăcuseră; Julian s-a aplecat și și-a pus brațul masiv pe umerii firavi ai lui Oliver.

— Oh, Doamne, iar avem parte de apă! a exclamat el. Totul e ud, ud, ud în seara asta, nu? A scos o batistă din buzunar și i-a întins-o. Gata, gata, rățușcă. Șterge-ți ochii acum – mergem să dansăm.

Ceilalți se ridicaseră; Louis își închidea fermoarul la jachetă. Un prieten îi ducea la un club local, ne-a spus Julian refăcându-și nodul la cravată cu o înfloritură; numai Dumnezeu știa cu ce aveau să se aleagă de acolo, dar, așa cum menționase deja, nu era el omul care să refuze o invitație.

A întins mâna spre mine.

— Ne-a făcut plăcere prezența ta în sendvișul nostru. Ai fost mai puțin ațoasă decât mă așteptam, și mai savuroasă, a adăugat fără să-mi dea drumul la mână.

A plescăit din buze în vreme ce Louis ne privea cu o expresie vinovată și intimidată. Când Julian și-a tras mâna, mi-a întins-o și el pe a lui.

— La revedere, a murmurat cu gravitate ori cu o imitație a ei.

În momentul în care s-au întors ca să plece, m-am mirat să-l văd pe moderator revenind la masă și așezându-se. I-am spus că nu trebuia să se simtă obligat să rămână cu mine și să-mi țină companie. Dacă voia să se ducă împreună cu ceilalți, eu mă puteam întoarce foarte bine la hotel.

— Nu, nu, a zis el pe un ton care nu reușea să transmită clar dacă prefera să se ducă sau nu. Rămân aici. Ai vorbit mult timp cu Oliver. Începusem să fiu gelos.

Cum n-am făcut nici un comentariu, m-a întrebat dacă citisem cărțile lui Julian și Louis. Își descheiase nasturii jachetei și stătea pe scaun rezemat de spătar, cu picioarele încrucișate, legănându-și talpa înainte și-napoi. I-am remarcat pantoful, cum se apropia de mine și se îndepărta iar. Erau încălțări noi, cu șireturi, cu vârful lung și ascuțit și cu găurele în pielea cafenie. Și hainele îi păreau scumpe; poate că aspectul flamboiant al veșmintelor lui Julian mă împiedicase să remarc jacheta bine croită, mulată pe corp, a moderatorului, cămașa închisă la culoare, cu gulerul bine călcat, și pantalonii dintr-un material cu aspect moale și opulent. Trăsăturile îi erau alerte și își mișca des capul mic, privindu-mă.

— Cum ți s-au părut? m-a întrebat.

I-am spus că-mi plăcuseră, deși deosebirile dintre ei sugerau că există mai multe feluri în care poți să fii onest, lucru cu care eu, una, nu eram de acord. Nu mă așteptasem să-mi placă Julian, așa cum nici el nu se așteptase să mă placă pe mine.

— Julian, sau cartea lui? m-a întrebat.

— În ceea ce mă privește, e același lucru.

Moderatorul s-a uitat la mine cu o licărire ambiguă în ochii ca niște nasturi.

— O afirmație ciudată, venind din partea unei scriitoare.

L-am întrebat despre munca lui și mi-a vorbit o vreme despre editura la care lucra ca redactor. Săptămâna următoare redactorul-șef trebuia să plece pentru câteva zile, iar el avea să devină maestrul de ceremonii. Așa se întâmpla de două sau trei ori în fiecare an, și era suficient pentru a-l convinge – sau mai degrabă pentru a-i reaminti, dat fiind că nu avea nevoie să fie convins – că responsabilitatea era ceva ce trebuia evitat. În mod asemănător, sora lui îl ruga uneori să aibă grijă de fetița ei pentru o zi sau două, iar asta îi oferea întreaga doză de paternitate pe care și-o putea dori, plus uriașul avantaj că progenitura – pe care chiar o adora – era returnabilă.

Când l-am întrebat ce făcea cu libertatea lui, dat fiind că și-o apăra cu atâta asiduitate, m-a privit oarecum siderat.

— La asta nu mă așteptam.

Trebuia să se gândească la întrebarea mea, mi-a spus. Probabil că era implicat aici un anumit nivel de egoism, nu putea să nu recunoască asta, dar și de imaturitate. În realitate însă, dacă era să fie sincer – sinceritatea fiind tema serii, a precizat el cu un râs scurt –, era mai degrabă frică.

— Frică de ce? am vrut să știu.

El s-a uitat la mine cu un zâmbet straniu, rigid.

Tatăl lui, mi-a povestit după o vreme, avea tendința de a se comporta în situații publice într-un mod teribil de stânjenitor pentru cei care-l însoțeau. În restaurante și la magazine, în tren, chiar și la ședințele cu părinții de la școală – niciodată nu puteai ști ce avea să facă. Orice astfel de eveniment era privit cu teamă de membrii familiei, dar nici unul dintre ei nu avea temeri mai mari decât el însuși, moderatorul.

L-am întrebat ce făcea mai exact tatăl lui, de era atât de stânjenitor.

S-a așternut o tăcere îndelungă.

— Nu știu, a răspuns el apoi. Nu pot să explic.

Dar de ce i se părea că era el mai temător decât, să zicem, sora despre care pomenise mai devreme? am insistat.

— Nu știu, a spus din nou moderatorul. Știu doar că așa era.

După câteva momente a adăugat că nu știa nici de ce mi-a povestit mie toate astea. Era un subiect despre care nu vorbea de obicei. Piciorul continua să i se legene înainte și

Înapoi, iar eu observam mai departe vârful ascuțit, ca un cioc, al pantofului avansând spre mine și retrăgându-se. În tot acest timp, moderatorul ne reumpluse paharele cu vin, astfel că sticla era acum goală. I-am spus că trebuia să mă întorc la hotel: a doua zi dimineață aveam de luat un tren devreme. El a reacționat la această veste cu o evidentă surprindere. S-a uitat la ceas. Încheietura mâinii lui, am observat, avea oase puternice, ieșite în relief, iar pielea albă era acoperită cu un păr negru și des. Am văzut că-i treceau prin minte gânduri, fără să știu însă ce anume. Am bănuț că încerca să-și dea seama dacă era prea târziu ca să li se mai alăture celorlalți la club. S-a ridicat și m-a întrebat la ce hotel eram cazată.

— Pot să te conduc până acolo?

Am repetat că nu era necesar, dacă avea alte lucruri de făcut.

— Nu ți-ai scos haina nici un moment, toată seara, a remarcat el, așa că nici măcar cu asta nu te pot ajuta.

Afară era atât de întuneric, încât abia dacă puteam vedea asfaltul în fața noastră. Ploaia se oprise, dar apa continua să picure des din frunzișul copacilor. În beznă, desișul trunchiurilor groase de pe marginea drumului, cu rădăcinile lor șerpuite, părea impenetrabil aidoma unei păduri. Moderatorul și-a scos telefonul și l-a folosit ca pe o lanternă. Trebuia să pășim foarte aproape unul de celălalt pentru a vedea încotro mergem. Brațele și umerii ni se atingeau. Am simțit cum prinde contur o idee, începutul unei revelații, de parcă o componentă insondabilă se așezase dintr-odată la locul ei. Am traversat strada către raza de lumină care venea dinspre hotel. Am deschis poarta, iar moderatorul m-a însoțit în curtea pietruită. Un

șir de trepte largi, din piatră, ducea la ușă. M-am oprit la baza lor. I-am mulțumit pentru că m-a condus, m-am întors cu spatele și am urcat scara. El m-a urmat; îl simțeam imediat în spatele meu, o siluetă întunecată, ca un uliu planând în aer. Când m-am întors iar, a făcut rapid doi pași spre mine. Părea să traverseze un soi de hău impenetrabil, în care lucrurile cădeau și se frângeau în bezna din adâncul lui. Trupul i s-a aplecat spre mine, iar el m-a lipit cu spatele de ușă și m-a sărutat. Și-a împins limba caldă și groasă în gura mea; și-a vârât mâinile pe sub haina mea. Trupul lui tare și musculos mă presa mai degrabă insistent, decât puternic. I-am simțit hainele scumpe și fine pe care le purta și pielea fierbinte de sub ele. Și-a îndepărtat pentru o clipă fața de a mea, ca să poată vorbi.

— Arăți ca o adolescentă.

M-a sărutat îndelung. Nici unul dintre noi n-a mai spus nimic altceva. Fără explicații, fără cuvinte de alint. Am devenit conștientă de hainele mele umede și de părul ciufulit. Când trupurile noastre s-au despărțit, într-un târziu, m-am depărtat, am apăsat clanța și am deschis ușa cale de câțiva centimetri. El a făcut un pas în spate; părea să zâmbească. În întunericul radiant, era doar o siluetă plină cu lumină albă.

— Noapte bună, i-am spus.

Am intrat și am închis ușa.

Pe studentă o chema Jane. Ședea pe canapea, părând să nu fi observat că era – la fel ca totul în încăperea – acoperită cu folie albă de protecție împotriva prafului.

— Mulțumesc, a spus acceptând o ceașcă de ceai și așezând-o cu grijă pe podea, alături.

Era o femeie înaltă și subțire, cu osatură îngustă și sâni surprinzător de generoși și de fermi, reliefați de puloverul turcoaz mulat pe corp. Își netezea des fusta dreaptă, verde-limetă. Nu era fardată; fața ei curată, cu trăsături bine definite, semăna cu aceea a unui copil îngrijorat. Părul deschis la culoare îi era strâns în creștet, subliniindu-i eleganța gâtului lung.

Îmi era recunoscătoare, mi-a spus, fiindcă acceptasem să lucrez cu ea – suspectase că vor încerca s-o paseze altcuiva. Trimestrul trecut avusese un romancier care tot încerca s-o determine să rescrie finalul la cărțile altor autori. Cu un trimestru înainte de asta, colaborase cu un memorialist atât de absorbit de propria-i viață, încât nu izbutise să ajungă nici măcar la una dintre întâlnirile lor. Uneori o suna din Italia, unde se ducea deseori ca să-și viziteze iubita, și-i dădea exerciții pe care să le rezolve prin telefon. Întotdeauna îi cerea să scrie despre sex; poate că pur și simplu era un subiect care-l preocupa în perioada respectivă.

— Adevărul e că știu despre ce vreau să scriu. S-a întrerupt ca să ia o gură de ceai, apoi a adăugat: Doar că nu știu cum să scriu.

Dincolo de ferestrele camerei de zi, cerul după-amiezii era de un cenușiu neclintit. Zgomote răzbăteau când și când

din stradă – o portieră trântită sau un fragment de conversație fugară.

I-am răspuns că nu întotdeauna problema este să știi cum.

Și-a arcuit sprâncenele, care fuseseră pensate în două curbe subțiri, întunecate, perfect conturate.

Atunci, care era problema? a vrut să știe. Materialul pe care-l strânsese în ultimii patru sau cinci ani devenise deja o sumă de notițe de peste 300 000 de cuvinte; era nerăbdătoare să înceapă efectiv să scrie. Subiectul era viața pictorului american Marsden Hartley, despre care aici auziseră surprinzător de puțini oameni, deși în State lucrările lui erau expuse în majoritatea galeriilor și a muzeelor importante. Am întrebat-o dacă se dusese acolo ca să le vadă.

— Nu picturile mă interesează, a replicat după un timp.

Văzuse unele dintre tablourile lui la Paris, mi-a spus; avusese o retrospectivă acolo. Trecuse din întâmplare prin dreptul galeriei și văzuse un afiș afară. Imaginea pe care o folosiseră o determinase să intre imediat și să cumpere bilet la expoziție. Era o oră matinală, galeria abia deschisese și nu mai era nimeni înăuntru. Se plimbase singură prin cinci sau șase săli cu picturi. Când ieșise, trecuse deja printr-o revoluție personală radicală.

A tăcut din nou. Își bea mai departe ceaiul cu un aer de indiferență, de parcă era convinsă că nu voi putea rezista și o voi ruga să continue și să-mi spună ce anume îi provocase revoluția aceea personală. Îi auzeam pe vecinii de dedesubt mișcându-se prin casă. Din când în când

răsunau bufnete care păreau să fie de fapt uși închise și deschise, dar și glasuri vorbind.

Am întrebat-o ce făcuse la Paris și mi-a zis că se dusesse acolo vreme de câteva zile pentru a preda un curs. Era fotograf profesionist și i se cerea deseori să susțină cursuri scurte. O făcea pentru bani, dar și fiindcă acele călătorii departe de casă se dovedeau uneori a fi escale, cu toate că la momentul respectiv ea nu le percepea așa. Îi ofereau posibilitatea de a se distanța de propria-i viață, care devenea astfel o entitate pe care o putea privi fără să fie imersată în ea, așa cum era de obicei – deși nu-i plăcea în mod deosebit să predea cursuri. Studenții erau de cele mai multe ori atât de solicitanți și de obsedați de ei înșiși, încât după aceea se simțea secătuită. La început avea impresia că le dăruia ceva, ceva bun, ceva ce le-ar putea schimba viața; senzația de secătuire o percepea inițial ca pe un fel virtuos de istovire. Dar pe măsură ce era în mod repetat secătuită pe parcursul a patru sau cinci zile, altceva se întâmpla. Începea să-i privească – pe studenți – cu o mai mare obiectivitate; faptul că aveau nevoie de ea părea tot mai puțin individualizant, mai curând o parazitare. Avea impresia că o amăgiseră, determinând-o să se considere generoasă, neobosită și însuflețitoare, când de fapt nu era decât o victimă care se sacrificase. Această impresie era cea care-i facilita deseori o anume claritate cu privire la propria-i viață. Începea atunci să le dea lor mai puțin și sieși mai mult: secătuind-o, născuseră în ea o nouă capacitate – aceea de a fi egoistă. Pe măsură ce cursul se apropia de sfârșit, începea să se trateze altfel pe sine însăși, cu mai multă delicatețe, ca și când ar fi fost un copil; începea să simtă primele pâlپări ale iubirii de sine. Aceasta era starea în care se afla atunci când trecuse prin

fața galeriei și văzuse pe afiș reproducerea picturii de Marsden Hartley.

Cursul îl predase împreună cu un bărbat, a adăugat ea. Un bărbat mai vârstnic – avea o predispoziție pentru ei –, un fotojurnalist cunoscut, a cărui activitate o admira. Existase de la bun început ceva între ei, o electricitate anume, cu toate că el era căsătorit și trăia în America. Ea tocmai se despărțise de partenerul cu care fusese împreună timp de doi ani – un bărbat care o cunoscuse destul de bine pentru ca felul distructiv în care-i criticase caracterul în ultimele lor dispute să-i submineze părerea despre sine însăși –, așa că se agăța de atenția fotojurnalistului de parcă ar fi fost o barcă de salvare. Era un om inteligent – sau cel puțin așa se spunea – și influent: faptul că el o remarcase funcționa ca o contragreutate față de disprețul fostului ei iubit. În ultima seară se plimbaseră împreună prin Paris până la ora trei a dimineții. Abia dacă dormise; atât de excitată și de surescitată fusese, încât se trezise devreme și se mai plimbase puțin prin orașul pustiu în lumina zorilor, se plimbase și se tot plimbase, până când se opri la vederea afișului.

Am întrebat-o ce anume fotografia.

Mâncare, mi-a spus.

În camera alăturată a sunat telefonul și m-am dus să răspund, rugând-o să mă scuze. Era fiul meu cel mare. L-am întrebat unde e. „La tata”, a zis el, părând mirat. „Dar ce se întâmplă acolo?”, a vrut să știe, și i-am spus că aveam oră cu o studentă. „Oh”, a exclamat el. A urmat o tăcere. Am auzit un foșnet și sunetul respirației lui în receptor. „Când ne întoarcem?”, m-a întrebat pe urmă. I-am spus că nu știam sigur: constructorul credea că, poate,

peste vreo două săptămâni. „Aici nu-i nimeni”, a zis el. „E bizar.” „Îmi pare rău”, am răspuns. „De ce nu putem fi și noi normali?”, a continuat el. „De ce trebuie ca totul să fie atât de ciudat?” I-am spus că nu știu de ce. Și că fac tot ce pot. „Așa zic mereu adulții”, a replicat el. L-am întrebat cum fusese la școală. „Bine”, a răspuns. Am auzit-o pe Jane dregându-și glasul în încăperea alăturată. „Îmi pare rău, dar trebuie să închid”, i-am spus fiului meu. „Bine”, a zis el.

Când am revenit în camera de zi, m-a frapat imaginea hainelor în nuanțe de giuvaier ale lui Jane, pe fondul peisajului alb al foliilor de protecție. Stătea nemișcată, cu genunchii apropiați și capul drept, cu degetele palide întinse uniform în jurul ceștii de ceai. M-am întrebat cine era ea, mai exact; plutea în jurul ei un aer dramatic ce părea să permită doar două reacții – ori să te lași absorbit, ori să te îndepărtezi. Dar perspectiva absorbției părea oarecum anevoioasă: mi-am amintit cuvintele ei despre studenții care o secătuiau și mi-am dat seama cât de des se trădează oamenii prin ceea ce remarcă la alții. Am întrebat-o câți ani avea.

— Treizeci și nouă, mi-a răspuns, cu o mică sfidare în felul în care și-a înălțat capul, pe gâtul lung.

Am întrebat-o apoi ce anume avea pictorul acela, Marsden Hartley, de era atât de interesată de el.

M-a privit în ochi. Ai ei erau surprinzător de mici: lipsiți de gene, deloc feminini – singurul lucru lipsit de feminitate din înfățișarea ei –, de culoarea mълului.

— Este eu, mi-a zis.

— Cum adică? am întrebat-o.

— Eu sunt el, a răspuns, apoi a adăugat cu o anume lipsă de răbdare: Suntem la fel. Știu că sună puțin ciudat, dar nu există nici un motiv pentru ca oamenii să nu se repete.

I-am zis că, dacă se referea la identificare, avea dreptate – deseori se întâmplă să te vezi pe tine însuși în ceilalți, mai cu seamă dacă respectivii sunt distanțați de noi, așa cum sunt, de pildă, personajele dintr-o carte.

A scuturat din cap o dată, cu frustrare.

— Nu la asta m-am referit.

Când spusese mai devreme că nu picturile lui o interesau, voise de fapt să spună că n-o interesau în mod obiectiv, ca lucrări de artă. Erau mai degrabă ca niște gânduri, gânduri în mintea altcuiva, pe care ea putea să le vadă. Acest fapt, că le putea vedea, îi permisesse să-și dea seama că erau gândurile ei. În galerie, organizatorii expoziției dispuseseră pe pereți diverse comentarii critice și note biografice. Ea începuse să le citească, trecând dintr-o sală în alta, și inițial fusese dezamăgită dându-și seama că, de fapt, viața ei și cea a lui Marsden Hartley nu aveau absolut nimic în comun. Mama lui murise când el era mic; mama ei trăia bine-mersi în Tunbridge Wells. Când el avea opt sau nouă ani, tatăl lui se recăsătorise, iar pe el îl abandonase, mutându-se împreună cu noua soție într-o altă parte a țării și lăsându-l în grija unor rude. Când crescuse, devenise homosexual, fără să reușească să-și consume însă sexualitatea de mai mult de câteva ori în viață; Jane, femeie fiind și categoric heterosexuală, se culcase cu mai mulți bărbați decât ar fi putut să numere, dacă și i-ar fi amintit pe toți. În cea mai mare parte a vieții de adult, el

trăise în sărăcie, petrecând perioade îndelungate în Franța și în Germania și reîntorcându-se în America doar atunci când rămânea fără bani; ea era o englezoaică din clasa mijlocie, cu un venit mic, dar stabil, căreia nu i-ar fi trecut niciodată prin minte să se stabilească în străinătate, deși îi plăcea să călătorească. Mai presus de toate celelalte, el trăise înconjurat de marile personalități ale vremii lui – pictori, muzicieni și scriitori celebri –, un lucru aproape prea dureros pentru ca Jane să poată reflecta asupra lui, fiindcă, dacă era să fie sinceră, unul dintre cele mai mari regrete privind propria ei viață era legat de lipsa oamenilor interesanți din anturajul ei. Atât de mult își dorea să facă parte dintr-o lume ca aceea pe care o frecventase Marsden Hartley, încât se simțea tot timpul într-o stare frustrantă de vigilență, de atenție, de parcă s-ar fi temut că va clipi o dată și va constata apoi că lumea i-a trecut prin față, iar ea a ratat-o. Oricât de nefericită ar fi fost existența lui, Marsden Hartley avusese parte, spre deosebire de ea, măcar de acele compensații și oportunități.

— În plus, a încheiat Jane, acum e mort.

Am rămas tăcute o vreme. Jane își ținea ceașca de ceai ca și cum n-ar fi avut ce să facă cu ea, în timp ce băutura se răcea înăuntru. Se întorsese la picturi, a reluat ea, la culorile lor stranii, ușor țipătoare, la contururile rotunjite, la interioritatea și simpla onestitate copilărească a formelor lor, în vreme ce încerca să proceseze acea senzație de familiaritate combinată cu disonanță. Multe aveau ca subiect marea, iar asta îi accentua și mai mult deruta: nu locuise niciodată lângă mare și nici nu fusese atrasă de peisajele marine. Dar în cele din urmă ajunsese la un mic tablou în ulei care înfățișa o barcă pe timp de furtună. Era pictat într-un stil naiv – ambarcațiunea

semăna cu bărcuța de jucărie a unui băiețel, valurile erau niște linii ondulate, așa cum ar desena un copil, iar furtuna era un uriaș gogoloi alb deasupra. Citise comentariul de lângă tablou, o relatare a vizitelor făcute de Marsden Hartley în fiecare vară în Nova Scotia, unde locuia la o familie de pescari din zonă, în casa lor; acelea fuseseră singurele momente din viața lui în care simțise că era cu adevărat fericit și că acolo îi era locul. Fiii pescarilor și numeroșii lor veri, toți băieți, îl acceptaseră și îl trataseră ca pe un prieten: el, un artist șters, neurastenic și tulburat, și ei, oameni zdraveni și arătoși de la țară, cu patimi neîngrădite; în acel loc ferit de lume, casa pescarilor era caldă și naturală ca bârlogul unui animal, opusul polar al canapelei lui Gertrude Stein din Paris – pe care șezuse și el, Marsden Hartley, de câteva ori; existau în plus unele indicii vagi că această caldă zburdălnicie animalică se extinsese chiar și în solitudinea sexuală a lui Marsden Hartley (erau predispuși în egală măsură, povestise el la un moment dat, să se dedea la activități sexuale cu o femeie și cu un cal), atenuând-o. În cursul uneia dintre acele vizite de peste vară, în vreme ce Marsden Hartley rămăsese într-o zi să picteze acasă, frații plecaseră pe mare împreună cu unul dintre verii lor spre Halifax, ca să-și descarce captura de pește, și se înecaseră toți trei în timpul unei furtuni teribile.

Povestea aceasta, a spus Jane, fusese cea care-i provocase o revelație cataclismică – pe care ea o numise revoluție personală. În loc să reflecte datele concrete ale propriei ei vieți, Marsden Hartley făcuse ceva mult mai amplu și mai semnificativ: le dramatizase.

Am întrebat-o ce anume din poveste o dusesse la această concluzie.

— Părea prea absurdă, a răspuns ea, prea tristă și zadarnică. Era aproape prea oribilă pentru a fi adevărată. Am încercat să înțeleg ce însemna, de ce i se întâmplase lui, după ce trecuse deja prin atâtea, și nu altei persoane. Își pierduse mama, tatăl îl abandonase, suferise eșec după eșec în încercarea de a avea un iubit – chiar și un prieten de-al lui, o persoană care ținea la el, scrisese la un moment dat că era imposibil să nu-l respingi, că ceva în ființa lui îi determina pe ceilalți să-l alunge. Citind aceste lucruri, a continuat Jane, am început să înțeleg: atunci când iubea o persoană, o și îndepărta de el. Mi-am dat seama, stând acolo, că dacă ar fi trebuit să-mi descriu propria viață – cu toate că, așa cum am spus deja, exemplele ar fi mult mai puțin dramatice –, aş folosi exact aceleași cuvinte.

În timp ce ea vorbea, un miros puternic, de rânced, pătrunsese în camera de zi. Venea din apartamentul de la subsol. Mi-am cerut scuze și i-am explicat că locatarii de jos găteau uneori preparate care, de la depărtare cel puțin, miroseau neplăcut.

— Mă întrebam ce e, a zis Jane cu un surâs neașteptat de malițios. Probabil ceva ce au prins în grădină, fiindcă nu știu ce altceva poate să miroasă atât de urât când e gătit. Când eram mică, mama obișnuia să fiarbă schelete de animale – veverițe, șobolani, o dată chiar și un cap de vulpe – pentru a le vopsi după aceea. Mirosul era exact ca ăsta de aici.

Dacă o deranja, i-am spus, putem să ieșim și să găsim o cafenea undeva, ca să ne continuăm conversația.

— Aș prefera să nu ieșim, a spus ea imediat. Așa cum ziceam, sunt obișnuită cu mirosul.

Mama ei era o pictoriță de succes. Pictura era tot ce o interesa, de fapt – probabil nici n-ar fi trebuit să aibă copii, numai că așa stăteau lucrurile pe vremea aceea.

— Nu are o părere prea bună despre ce fac eu, mi-a mărturisit Jane. Nici măcar ultimul meu angajament, de a ilustra fotografic broșura de Crăciun a supermarketurilor Waitrose, n-a impresionat-o. În orice caz, mama detestă mâncarea. Când eram noi copii, niciodată nu aveam ce să mâncăm. Chiar și congelatorul era plin cu animale moarte – și nu unele pe care ai vrea să le ai pe masă la cină.

Alți copii aveau crochete de pește și înghețată în congelator; Jane avea rozătoare pe jumătate descompuse. Momentele de înfometare suferite de Marsden Hartley, a adăugat ea, erau un alt element de afinitate: din cauza lor, deveniseră amândoi obsedați de mâncare și deopotrivă îngroziți de ea. El compensase episoadele de foame mâncând exagerat atunci când avusese ocazia. Se spunea că, spre sfârșitul vieții, pur și simplu se sinucisese mâncând. Acesta era un alt exemplu de dramatizare: și Jane avea probleme de alimentație – care femeie nu are? –, dar în cazul ei nu era o chestiune de voință și putere de control, sau cel puțin nu așa începuse. Din cauza absențelor mintale și, deseori, fizice, ale mamei ei, fusese subnutrită în copilărie; ajunsă la maturitate, continuase să fie bântuită de foame, dar și de convingerea că, dacă ar fi început să mănânce, nu s-ar mai fi putut opri.

— Fotografiez alimentele, în loc să le mănânc, mi-a spus.

După ce citise că Marsden Hartley mâncase până când murise, încercase să afle mai multe despre ce se întâmplase de fapt. Parcursese pagini după pagini cu informații despre tușele lui și despre cei care-l

influențaseră, despre etapele și momentele definitorii ale carierei lui, dar nu găsisese încăieri prea multe pe tema problemelor lui de alimentație. Jane presupunea că pe atunci nu exista un vocabular adecvat. În toate fotografiile pe care le văzuse, Marsden Hartley era un ins înalt și subțire, cu fața ca de pasăre, dar pe urmă găsisese într-o zi un instantaneu în alb și negru care-l înfățișa spre sfârșitul vieții. Stătea într-o încăpere goală, un spațiu alb – semăna cu o galerie de artă, doar că pe pereți nu erau tablouri –, și purta un palton negru, voluminos, încheiat cu nasturi. Capul îi răsărea deasupra gâtului încă subțire, astfel că părea aproape desprins de trupul masiv de dedesubt; deși îmbătrânită, fața îi era mai mult sau mai puțin neschimbată. De fapt, avea o înfățișare chiar mai copilărească, atât de lipsită era de orice semne ale suferinței. Era fotografia unui copil captiv într-o uriașă stâncă de carne.

Dar altceva învățase ea din toate cărțile acelea, un lucru la care nu se așteptase, și anume că povestea singurătății este mult mai lungă decât cea a vieții. Se referea la ceea ce înțeleg majoritatea oamenilor prin viață trăită, a adăugat Jane. Fără copii sau partener, fără o familie sau o casă, ziua poate dura o eternitate: o viață fără aceste lucruri e o viață fără o poveste, o viață în care nu există nimic – nici tangente narrative, nici intrigi complexe, nici drame umane captivante – care să atenueze curgerea crunt de meticuloasă a timpului. Doar munca lui, și până la urmă Jane rămăsese cu impresia că el muncise mai mult decât ar fi făcut-o oricine altcineva. Murise la șaiszeci și ceva de ani, însă citind despre asta, ai fi zis că existența lui durase o mie de ani. Chiar și viața socială pe care i-o invidiasse începuse să-și piardă farmecul pentru ea – superficialitatea ei, mereu aceleași figuri competitive în

aceleași încăperi, repetitivitatea și stagnarea, lipsa de afecțiune sau de intimitate.

Singurătatea, a continuat ea, apare atunci când nimic nu rămâne lângă tine, când nimic nu prosperă în jurul tău, când începi să crezi că ucizi doar prin simpla ta prezență. Și totuși, când se uita la mama ei, care locuia singură într-o asemenea mizerie și sărăcie încât ar fi fost preferabil să ardă casa până la temelie când s-ar fi pus problema s-o vândă, vedea o persoană fericită în solitudinea ei, în munca ei.

— Ca și cum ar exista ceva ce ea nu știe, a spus Jane, fiindcă nimeni n-a obligat-o să afle.

Am întrebat-o dacă, în eventualitatea că un alt artist ar fi expus la galerie în acea dimineață în Paris, ea ar fi recunoscut un alt fir narativ, sau cel puțin unul care să combine în mod diferit aceleași elemente.

M-a privit în tăcere cu ochii ei mici și impenetrabili.

— Asta crezi tu? m-a întrebat apoi.

Văzusem și eu cândva o lucrare de-a lui Marsden Hartley. Cu mai mulți ani în urmă, într-o galerie din New York: eram acolo în vacanță împreună cu soțul și copiii mei, și intraserăm în galerie ca să ne adăpostim de ploaie. Tabloul înfățișa un peisaj marin: un perete înalt de apă albă, un fel de nor cumulus în formare, înspicat cu carouri verzi și albastre, a cărui dezvoltare vulcanică se întrevedea undeva în viitorul picturii. Am stat și m-am uitat la tablou, timp în care copiii mei, încă mici pe atunci, deveneau tot mai nerăbdători; întrezărisem în el un indiciu a cărui semnificație mă izbise ca un cuțit în piept. O puteam

vedea cu adevărat – albeața aceea învolburată adunându-se și umflându-se, valul a cărui incapacitate de a-și opri creșterea și apoi spargerea îi definea destinul imuabil. Era perfect posibil să devii prizonier al viziunii unui artist, am spus. La fel ca dragostea, faptul că ești înțeleș naște teama că nu vei mai fi niciodată înțeleș din nou. Dar existaseră și alte picturi, și înainte și după acel moment, care mă impresionaseră la fel de adânc.

— Am strâns notițe de trei sute de mii de cuvinte, mi-a spus ea pe un ton rece. Nu pot să le arunc pur și simplu.

Mirosul de la subsol devenise atât de puternic, încât m-am ridicat și am deschis fereastra. M-am uitat în jos, la strada pustie, la șirurile de mașini parcate, la copacii care-și pierdeau frunzele, lăsând la vedere crengile ca niște brațe goale ieșind prin zdrențe. Aerul a pătruns în cameră, surprinzător de rece și de rapid.

— De ce nu? am întrebat.

— Refuz să te ascult, a răspuns ea. Nu vreau să aud așa ceva.

Când m-am întors, mi s-a înfățișat ochilor imaginea lui Jane pe fondul peisajului colinar al foliilor de protecție, albul lor fiind întrerupt de formele verzi și albastre ale hainelor ei. Expresia îi era siderată.

Evident, i-am zis, ea putea face așa cum dorea, iar eu aveam s-o ajut atât cât îmi stătea în puteri.

— Dar mi-aș irosi timpul, a replicat.

— Nu l-ai irosi, am contrazis-o. L-ai consuma.

Am rugat-o să-mi povestească despre seara pe care o petrecuse la Paris împreună cu fotojurnalistul, înainte să-l descopere pe Marsden Hartley.

M-a privit întrebător.

— De ce vrei să știi despre asta?

Am răspuns că nu mi-era nici mie foarte clar.

A oftat, bustul ei turcoaz ridicându-se și coborând.

Era ultima seară a cursului, a început ea să povestească, și pentru a marca evenimentul fusese organizată o recepție. Era vară și petrecerea se ținea în grădina clădirii, aproape de râu și de Place Saint-Michel. Grădina era splendidă în lumina asfințitului și se servea șampanie, dat fiind că sponsorul cursului era o asociație a producătorilor de șampanie. Purta o splendidă rochie albă pe care o cumpăraseră cu o zi înainte din Rue des Fougères, având grijă să se întoarcă la hotel și să se schimbe, în ciuda faptului că fostul ei partener o ironizase mai devreme la telefon, când vorbiseră, spunându-i că n-o interesa altceva decât felul în care arăta și posibilitatea de a atrage bărbați. Fotojurnalistul era și el acolo, bând șampanie în grădina elegantă în care zgomotul traficului de pe Boulevard Saint-Michel se auzea vag, dar tot acolo – în mod neașteptat – era și o persoană care ei îi displăcea, un bărbat de acasă, din Anglia, un fotograf care o insultase și-i subminase poziția în timpul unui proiect la care lucraseră împreună. Habar nu avea ce căuta el acolo, dar omul stătea lipit ca scaiul de celebrul fotojurnalist. Totuși, filamentele afinității, țesute cu grijă între ea și fotojurnalist în zilele anterioare, se păstraseră intacte: se uitau frecvent unul către celălalt și își îndeplineau privirile; alteori nu se

priveau deloc, lăsându-și trupurile să radieze conștientizarea reciprocă. Se simțea euforică, sigură pe sine ca o mireasă în rochia ei albă; mai mulți studenți se apropiaseră de ea și-i lăudaseră activitatea, spunându-i ce mult îi ajutase. Trecuse astfel o oră sau mai mult; rândurile invitațiilor începuseră să se subțieze. Ea așteptase ca fotojurnalistul să vină și să-i vorbească, dar el nu venise, și pe măsură ce timpul trecea, convingerea că nici nu va veni începuse să i se furișeze înghețată în suflet. Ca s-o anihileze, hotărâse să-l caute ea însăși: senzația aceea de euforie și dorința ei fermă de a nu și-o pierde erau mai puternice decât realitatea dezamăgitoare. El era încă prins în conversația cu rivalul ei, englezul, un personaj libidinos de vârstă mijlocie, care i se păruse dintotdeauna respingător din cauza trupului lăbărțat și a dinților îngălbeniți, mari și inegali. Și-i dezgolea aidoma unui cal, cu buzele răsfrânte, râzând la tot ce spunea fotojurnalistul.

Deciseseră toți trei – englezul nu dădea semne că s-ar da dus – să meargă la un restaurant, așa că o luaseră pe Boulevard Saint-Michel spre un bistro pe care-l știa fotojurnalistul. Era un local zgomotos, viu luminat, plin de oglinzi și de suprafețe metalice. Ea se așezase la masă împreună cu cei doi bărbați și se angajase într-o competiție acerbă cu englezul pentru atenția fotojurnalistului – o luptă pe care înțelesese că a câștigat-o când, după două ore îndelungi, el se aplecase spre ea și-i pusese ușor mâna pe încheietură, remarcând preocupat că nu mâncase nimic. Era adevărat – mâncarea rămăsese aproape neatinsă pe farfuria ei. Bistroul era genul de local desuet, lipsit de orice romantism, în care preparatele arătau ca fotografiile din cărțile de bucate ale anilor '70, cărți de felul celor pe care le foloseau femeile din generația mamei sale și din care existase un exemplar și

în casa lor când era ea mică, după ce tatăl ei își abonase la un moment dat soția la o serie de volume intitulate Gastronomie Cordon Bleu.

— Probabil că era disperat, a spus ea cu un zâmbet.

Volumele soseau în fiecare lună, în mape cu coperte tari și scris în relief, iar ea îl așeza pe fiecare alături de predecesoarele lui, până când setul ajunsese să ocupe un raft întreg. Din câte știa Jane, mama ei nu deschisese nici măcar una dintre aceste mape; singura persoană care le răsfoia era Jane însăși, șezând singură în bucătărie după ce venea de la școală, când mama ei era în atelierul de pictură, iar tatăl, care plecase și se recăsătorise, ieșise deja din peisaj. Mult timp se întrebase de ce nu luase cu el volumele frumoase și prestigioase, din a căror sosire făcuse un prilej de mare ceremonial. Pe atunci ea nu avea voie să pună mâna pe ele, dar acum ședeau uitate și pline de praf pe raftul lor în bucătăria mizeră: înțelegea că fuseseră abandonate. Se așeza și le frunzărea, studiind pozele țipătoare cu tarte, mușchi de vită Wellington și cartofi dauphinoise, în culori alarmante și stupefiant de ireale, granulația fotografiilor sugerând un trecut care nu existase niciodată sau pe care ea, cine știe cum, îl ratase – nu era sigură care era adevărul. Uneori, în poze era vizibilă o mână ce părea să execute o manevră culinară: era o mână albă, mică și curată, asexuată, cu unghii atent tăiate și lustruite. Atingea diverse lucruri fără să lase vreun semn pe ele și fără să capete ea însăși vreun semn: rămânea curată, nepătată, chiar și atunci când scotea măruntaiele unui pește ori curăța o roșie. Atunci când îi atinsese încheietura, mâna fotojurnalistului îi amintise în mod straniu de ea.

Englezul observase gestul sugestiv și, după vreo jumătate de oră, se ridicase să plece. „Am impresia că voi doi nu mai aveți chef de altă companie”, spusese el pe un ton obraznic, rânjindu-și dinții galbeni. Se strecurase pe lângă masă zgâlțâind-o, făcând tacâmurile să zornăie și vinul să se legeze în pahare. Și o privise drept în ochi. „Succes”, spusese apoi.

După aceea, fotojurnalistul achitase nota și ieșiseră amândoi în orașul cald, cufundat în întuneric. El propusese să caute un bar. Dar era deja atât de târziu, încât căutarea fusese zadarnică – nici unul dintre ei nu cunoștea Parisul destul de bine –, transformându-se într-o peregrinare lipsită de o direcție anume. Merseseră împreună, brațele lor atingându-se uneori. Ea îi simțea imanența, deplinătatea atenției pe care i-o acorda: păreau să se îndrepte spre un fel de acord, ceva inevitabil, fără să ajungă totuși acolo. La un moment dat, el se oprise și o prinsese de cot în bezna unei străzi lăturalnice, dar numai pentru a-și putea lega un șiret desfăcut. Ea începuse să devină mai conștientă de sine însăși: se întreba cum va prinde contur seducția, care mai devreme păruse o certitudine. Și își dăduse brusc seama că el era bătrân, avea poate dublul vârstei ei; la un moment dat, îl observase strecurându-și în gură o pastilă mentolată, de parcă s-ar fi temut să nu pară respingător. Surescitarea lui era palpabilă, și totuși dedesubtul ei se afla ceva fix, neclintit, o barieră dincolo de care Jane nu știa cum să treacă. Într-un târziu, după ce se plimbaseră două ore, constatară că au ajuns în fața hotelului. El îi vorbise afectat încă vreo zece minute în hol; apoi o sărutase scurt pe obraz, îi urase noapte bună și se dusesse să se culce.

Ea se retrăsese în camera ei și stătuse cu ochii în tavan, într-o stare de vigilență activă. Apoi, așa cum îmi povestise

mai devreme, ieșise în zori și se plimbase din nou prin oraș, singură.

Am întrebat-o despre ce îi vorbise fotojurnalistul cât timp merseseră împreună.

Despre soția lui, a replicat Jane. Despre cât de inteligentă era ea. Și cât de talentată.

La un moment dat, îi spusese că, pentru o perioadă, el și soția lui se separaseră. Ea îl întrebase de ce, iar el răspunsese că motivul fusese munca: soția lui fusese promovată într-o funcție importantă, pentru care plecase în celălalt capăt al țării, iar el avea unele lucruri pe care voia să le facă aici, în Europa. Trăiseră departe unul de altul timp de doi ani, fiecare ocupându-se de alte proiecte. După aceea se reuniseră în casa lor din Wyoming. Jane îl întrebase de-a dreptul dacă îi fusese infidel. El negase. Foarte vocal, a adăugat ea.

— Am știut atunci că era un mincinos, că în ciuda onestității și a vorbelor lui, era hotărât să rămână neafectat, să ia fără să dea, să se țină doar pentru sine, ca un copil lacom. Am știut că voise să se culce cu mine, că se gândise mult la asta și că decisese – din propria lui experiență, nu mă îndoiesc – că ar fi fost un risc prea mare.

Am întrebat-o de ce se simțise atât de entuziasmată, după acea interacțiune dezamăgitoare.

— Nu știu, mi-a răspuns ea. Cred că la mijloc a fost senzația că sunt admirată. A rămas tăcută o vreme, privind spre fereastră, cu fața ridicată. Admirată, a adăugat, de cineva mai important decât mine. Nu știu de

ce. M-a entuziasmat. Întotdeauna mă entuziasmează. Chiar dacă s-ar putea spune că nu-mi iese nimic din asta.

S-a uitat la ceasul de la mână: era târziu, ar trebui să plece și să mă lase în pace. Și-a luat geanta și s-a ridicat, în mijlocul cearșafurilor de protecție.

I-am spus că ar fi fost bine să se gândească la discuția noastră și la faptul că, poate, ceva din cursul ei avea să-i fie util. Și mi-am exprimat convingerea că totul avea să-i devină clar în scurt timp.

— Mulțumesc, mi-a zis strângându-mi ușor mâna cu degetele ei subțiri.

Mi-am dat seama că nu m-a crezut.

Am ieșit în hol și am deschis ușa. Vecinii din apartamentul de dedesubt stăteau pe asfalt în după-amiaza cenușie, cu hainele lor ponosite. La zgomotul ușii s-au întors să se uite la noi, cu expresii sumbre și suspicioase, iar Jane le-a întors uitătura. Mi-am imaginat-o în amurgul dintr-o grădină pariziană, impecabilă în rochia ei albă, un subiect însetat – dacă nu de interpretare, de împlinirea oferită de cel puțin o privire umană admirativă, ca un tablou agățat pe perete, în așteptare.

Camioneta constructorului se defectase; maistrul Tony spusese că se întâmpla des. Eram în mașina lui Tony, un Audi maro, și mergeam să cumpărăm niște materiale.

— E o mașină frumoasă, a spus Tony luând mâinile de pe volan pentru a-și demonstra afirmația; interiorul era din piele neagră, imaculată. Cumpăr o mașină care să nu se

defecteze niciodată, și uite ce se întâmplă! Eu trebuie să mă duc să iau cimentul!

Mai devreme stătusem în stradă și-l privisem în timp ce așternea cu grijă folia de protecție în portbagaj.

— Ca un asasin, spusese el zâmbind larg și arătându-și dinții impresionant de albi. E loc pentru două cadavre, adăugase el cu subînțelese, făcând semn spre ușa apartamentului de la subsol. Știu eu niște oameni în Albania... reduceri mari.

Rulam în traficul lent, cu radioul deschis. Tony zisese că-l asculta tot timpul pentru a-și îmbunătăți engleza. Fiica lui vorbea o engleză mai bună decât el, și avea doar cinci ani.

— Cinci ani! a strigat el lovind cu palma în volanul îmbrăcat în piele. Extraordinar!

Drumul cenușiu rula și el încet, alături de noi. Tony îi arunca priviri frecvente, ridicându-se mai bine în scaun. Din spatele ochelarilor de soare cu lentile reflectorizante, conducea stând foarte drept, cu un singur deget pe volanul din piele. Coapsele mari, solide, erau depărtate confortabil, într-un V perfect. Purta un tricou roșu strâmt, care îi reliefa pieptul puternic și antebrațele musculoase.

— Îmi place Anglia, a continuat el. Cel mai mult îmi plac prăjiturile englezești. Mai ales uscăturile.

— Vrei să zici uscățelele, l-am corectat eu.

— Uscățele! a exclamat el frenetic, dându-și brusc capul pe spate. Da, îmi plac uscățelele!

Fiicei lui, a adăugat apoi, îi plăcea la școală – tot timpul vorbea despre ea. Dimineața o găsea șezând pe scări, gata îmbrăcată în uniformă, așteptând. Învățătoarea îi spusese că citea mai bine decât unii dintre elevii de zece ani.

— Fiica mea, a repetat el lovindu-se în piept, citește în engleză mai bine decât englezii!

Familia se mutase în Anglia în urmă cu trei ani. Singura persoană pe care o cunoșteau aici când veniseră era cumnata lui Tony, care locuia în Harlow. De atunci, Tony își convinsese și fratele și vărul să vină înapoi. Îi plăcea să-și aibă familia aproape – se întorcea în Albania la fiecare două luni, conducându-și non-stop Audiul până când ajungea acolo –, dar nu era sigur că era chiar atât de bine pentru soția lui.

— O împiedică să se obișnuieze.

— Să se obișnuiască, am spus. O împiedică să se obișnuiască.

— Da, a replicat Tony înclinând din cap aprobator. E bine.

Faptul că avea familia pe care se putea baza o împiedicase să se obișnuiască. Nu-și făcuse prieteni și îi era frică să meargă undeva de una singură. Nu se ducea nici măcar la școala la care învăța fiica lor; Tony era cel care o ducea și o aducea, și tot el mersese la șederea cu părinții.

— Ședința, am spus.

Tony a zâmbit larg.

— Îmi place ședința.

Spre deosebire de fiică, soția lui nu vorbea deloc engleza.

— Iar fiica mea nu vorbește albaneza.

Înțelegea câteva cuvinte, dar engleza era limba pe care o știa.

Astfel, am conchis eu, soția și fiica lui nu puteau vorbi între ele. Tony a înclinat din cap fără grabă, cu ochii la drum.

— Cu alte cuvinte, a răspuns el.

La magazin, am așteptat până când Tony a luat materialele de pe lista constructorului. Am achitat și am plecat înapoi. Pe drum, o camionetă hărtănită s-a apropiat foarte mult de noi din spate, claxonând în mod repetat, după care a virat scurt, ajungând în paralel cu mașina lui Tony. Fluturând din brațe, șoferul s-a aplecat pe geamul portierei, strigând ceva. Era un bărbat mic de statură, cu aer pirateresc și o mustață neagră, elaborat tunsă. Tony a râs și a apăsă un buton, coborând geamul electric. Cei doi au continuat să ruleze în paralel, schimbând replici strigate într-o limbă străină, în vreme ce mașinile celelalte s-au lansat într-o cacofonie de claxoane în semn de protest. O clipă mai târziu camioneta a accelerat, iar conținutul remorcii ei deschise – saci de gunoi, mobilier vechi, scânduri rupte și grămezi de moloz – a săltat în sus și-n jos sub prelata care flutura bezmetic în vânt.

— Ăsta-i Kaput, a zis Tony închizând geamul la loc. E nebun. Chiar și pentru un albanez.

Kaput nu cobora niciodată din camionera lui, mi-a explicat el. O conducea zi și noapte, de colo colo prin oraș, adunând gunoi. Gunoiul era o problemă pentru oamenii de

aici, sută la sută: erau atâtea reguli, iar să închiriezi o mașină de gunoi costa mult. Era mai ieftin să-l plătești pe Kaput să vină și să-l ia.

L-am întrebat unde ducea Kaput gunoiul.

— El merge până vede câmpul, mi-a răspuns făcându-mi cu ochiul.

Albanezii știau să muncească, a continuat el, nu ca oamenii de aici. Kaput nici măcar n-avea o casă; camionul era casa lui. Așa, câștiga mai mulți bani. Și pe toți îi trimitea la el în sat.

Apoi s-a încruntat și a zis:

— Satul lui Kaput e loc rău.

Tony însuși muncea în fiecare zi a săptămânii. Constructorul nu era singurul lui patron; pe lângă el, făcea tot felul de lucruri pentru diverși oameni, inclusiv pentru unii dintre clienții constructorului. Împreună cu Pavel și cu fratele lui, avea de gând să-și facă propria firmă de construcții, anul viitor.

— Pavel zice mereu că se duce acasă, a spus Tony râzând. Dar eu nu-l las. Îi încui uneltele la mine în casă. Uneori vine și bate la ușă în mijloc de noapte. Nu-l las să intre. Stă afară și strigă și cere uneltele. Eu scot capul pe geam și-i zic nu mai striga, o trezești pe fata mea, că visează în engleză.

Am întrebat de ce voia Pavel să se ducă acasă.

— Îi e doare.

— Îi e dor, l-am corectat.

Pavel era celălalt muncitor pe care-l trimisese constructorul pentru renovare. Era un ins mic și tăcut, melancolic, pe care-l vedeam uneori șezând pe pragul ușii mele în lumina cenușie a zorilor, citind o carte în timp ce-l aștepta pe Tony să apară. În prima zi, Tony mi-a explicat că el se va ocupa de demolare, iar Pavel va face reconstrucția și aranjarea.

— Distrucție, spusese el zâmbind larg și ducându-și mâinile la piept, după care arătase spre Pavel: Construcție!

Pavel a ieșit să-l ajute pe Tony să descarce mașina. În timp ce stăteau amândoi privind sacii cu ciment, Pavel a întrebat ceva.

— Engleză! a ordonat Tony. Vorbește engleză!

Tony mi-a spus că azi aveau să scoată podeaua și l-am întrebat dacă vor face mult zgomot. El a râs.

— Sută la sută.

Am coborât la apartamentul de la subsol și am bătut la ușă. S-a auzit câinele lătrând și apoi, după mult timp, pași grei apropiindu-se. Paula a deschis ușa. La vederea mea, pe față i-a apărut o expresie de dezgust.

— Ah, tu ești! Ce vrei?

Am dat să-i explic că urma să facem zgomot în cursul zilei, dar ea a început să vorbească în același timp cu mine:

— John a dat telefon la primărie, ca să reclame. Așa-i, John? a strigat peste umăr. Le-a cerut să vină înapoi și să-l oprească. Și-a încrucișat brațele la piept și a rămas în prag, uitându-se la mine. N-ar trebui să fie permis, a adăugat.

S-a auzit un târșâit și John a apărut în spatele ei.

— Dă-te la o parte, Lenny! i-a cerut câinelui cu o voce răgușită.

— Oamenii ca tine, mi-a spus Paula, mă scârbesc. Felul în care vă purtați.

— Ideea e, a intervenit John, că noi locuim aici de aproape patruzeci de ani.

— Vă aud tropăind, a reluat Paula. Probabil că nici nu vă scoateți pantofii. Probabil că vă puneți special încălțări cu toc. Ai avut pe cineva în casă noaptea trecută. Era un bărbat, l-am auzit. Dezgustător!

— Eu sunt bolnav, să știi, m-a înștiințat John.

— Te-am auzit împreună cu el, a continuat Paula; a scos un mic hohot de râs ascuțit, imitându-mă, și și-a bătut darabana cu degetele în obraz. Ai impresia că poți să-i prostești pe ceilalți, da' nu poți.

— Am cancer, înțelegi? a spus John.

— Are cancer, a întărit înfocată Paula arătând cu degetul spre el. Iar tu dănțuiești acolo, sus, în pantofii tăi cu toc și te dai la bărbăți.

— Nu mă simt bine, a continuat John.

— Nu te simți bine, așa e, John? a zis Paula. Dar unora nu le pasă dacă tu ai cancer. Ei își văd de treaba lor.

Am încercat să le explic că, după ce podeaua va fi izolată fonic, se va auzi mai puțin zgomot de la un etaj la celălalt.

— Oh, nici nu te ascult, a declarat Paula. Îmi ajunge cât te ascult trăind aici, jos, auzindu-te toată ziua și toată noaptea. Îmi face greață sunetul vocii tale.

Devenea tot mai incitată: îi vedeam trupul masiv crispându-se ușor, capul răsucindu-i-se dintr-o parte în alta, de parcă ceva creștea și se desfășura înlăuntrul ei, vrând să se nască. Mi-am dat seama că se ațâța singură: voia să depășească granițe, ca pentru a-și dovedi că era liberă. M-am abținut să-i răspund. Gura i se punea, și mi-am dat seama că-i trecuse prin minte ideea de a mă scuipa. Dar și-a încleștat mâna pe marginea ușii și și-a apropiat fața de a mea.

— Mă dezgusti, mi-a spus, apoi, opintindu-se din greu, a închis ușa trântind-o cât de tare a putut.

M-am întors la etaj. Tony ținea în mână un ciocan și începuse să desprindă plăcile din plastic. I-am spus că poate n-ar trebui totuși să se apuce azi de podea. El nu s-a oprit; a continuat să scoată plăcile una după alta, aruncându-le într-o grămadă de alături.

— Cum vrei tu, mi-a zis în cele din urmă. Dar vorbit ieri cu ei. Zice că e în regulă.

I-am spus că mă miram să aud asta.

— Ea adus la mine și Pavel cană de ceai. Și întrebat de ce nu are nimeni grijă de noi.

— Ei bine, azi amenință să sune la primărie și să reclame.

Tony s-a oprit din lucru și s-a așezat pe călcâie, cu ciocanul în mână. M-a privit în ochi.

— Eu și Pavel, noi ne ocupăm.

Am ieșit și m-am îndreptat spre stația de metrou. Avea un lift vechi, care urca și cobora cu o încetineală cumpătată între peron și stradă. Stația urma să fie închisă anul următor pentru instalarea unui lift nou: pe un afiș pus la intrare scria că lucrările aveau să dureze nouă luni. În fiecare seară și în fiecare dimineață, oameni îmbrăcați elegant intrau și ieșeau din stație, ducându-se spre școală ori spre locul de muncă. Aveau cu ei serviete, sacoșe și pahare de cafea și vorbeau grăbit la telefoanele mobile în timp ce mergeau în pas alert pe trotuar, astfel că impresia generală era aceea a unor manevre precis coordonate în care fusese transformată rutina lor zilnică. Stația era o componentă atât de bine înrădăcinată în această rutină, încât m-am întrebat ce simțeau oamenii aceia când treceau pe lângă afișul care anunța viitoarea ei absență.

Stația de metrou se afla într-o intersecție în care convergeau cinci străzi, ca spițele unei roți. Mașinile opriseră la semafoare, fiecare șir așteptându-și rândul. Uneori părea că intersecția este locul unei confluențe; alteori, când traficul o străbătea în goană constantă, într-un fluviu haotic de autobuze, mașini și biciclete, părea doar o zonă de trecere, de tranzit. Există și o cafenea acolo, și am intrat ca s-o aștept pe prietena mea, Amanda, care locuia în apropiere și mă întrebase dacă nu voiam să

ne întâlnim la o cafea. În ciuda caracterului aparent convenabil al acestui aranjament, am fost nevoită s-o aștept aproape o oră, răstimp în care am studiat interiorul cafenelei. Cu rafturile ei de cărți, cu pereții vopsiți în nuanțe violacee și mobilierul vechi, lăsa impresia unui loc cu personalitate și istorie, când era, de fapt, banal și nou. Amanda mi-a trimis între timp două mesaje pe telefon: o dată ca să mă anunțe că întârzie și a doua oară, puțin mai târziu, ca să-mi spună că avusese un mic dezastru acasă și că va întârzia și mai mult. M-a sunat și fiul meu cel mic și am vorbit cu el. Abia trecuse de ora unsprezece a dimineții. L-am întrebat de ce nu era la cursuri. Era pauză, mi-a spus. După o tăcere scurtă, m-a întrebat ce mai fac. Când am terminat de vorbit, am încercat să citesc un ziar. Privirea îmi rătăcea peste cuvinte, fără să le absoarbă însă. Am văzut o fotografie a unui elefant mare lângă unul mai mic, într-un peisaj prăfos. Și o altă fotografie, a unei mulțimi care protesta, oamenii fiind surprinși cu gurile deschise, într-un oraș, undeva, în ploaie. Un nou mesaj mi-a sosit în telefon. Fusese trimis de moderatorul de la festival. Se temea că nu avea să fie liber joi, când îi sugerasem să ne întâlnim. Poate altă dată, adăugase el.

A ajuns și Amanda. Tocmai se pregătea să plece, mi-a explicat, când detectorul de fum pe care autoritățile o obligaseră să-l instaleze pentru prevenirea incendiilor se activase, cine știe cum, și începuse să pulverizeze apă în toată casa. Până când izbutise ea să-l dezactiveze, totul era ud learcă: hainele, patul, toate hârtiile din birou. Din fericire, nu avea prea mult mobilier, nici tablouri sau antichități prețioase. Casa era mai mult goală: nu avea nici măcar covoare sau perdele. Și totuși, nu se așteptase să șteargă podelele în dimineața asta. Strânsese toată apa și

lăsase ferestrele deschise, pentru ca lucrurile să se poată usca.

— Asta încalcă termenii asigurării, a încheiat ea. Dar în momentul ăsta, nici nu-mi mai pasă.

Îmi povestise întâmplarea cu detectorul pe un ton atât de vesel, încât îmi era greu să cred că într-adevăr așa se petrecuseră lucrurile. De fapt, părea aproape însuflețită de întregul incident. Era îmbrăcată ca pentru serviciu – o rochie neagră strânsă pe corp și un sacou negru –, iar ochii îi erau subliniați de machiaj. Purta pe umăr o geantă mare din piele, ca un sac, umflată de la ce avea înăuntru, și când a agățat-o pe spătarul scaunului, acesta s-a înclinat sub greutatea ei și s-a răsturnat pe podea. Cu o mișcare rapidă, l-a ridicat la loc și s-a așezat zâmbind, cu geanta pusă la picioare. Afară, soarele răsărise: razele lui pătrundeau prin fereastră și îi cădeau drept pe față și pe stofa hainelor ei negre, iluminând un labirint de încrețituri prăfoase.

— A trebuit să recuperez astea din coșul cu rufe murdare, mi-a spus. Erau singurele haine rămase uscate.

Amanda avea un aer tineresc pe care patina vârstei fusese stângaci aplicată, de parcă nu îmbătrânise, ci fusese doar manipulată neatent, ca fotografia boțită a unui copil. Trupul ei scund și cărnos părea să se afle într-o stare de continuă însuflețire, în care din când în când putea fi zărită o altă, de sfârșeală oceanică. Astăzi, tușa cenușie a oboselii putea fi sesizată chiar sub pielea ei fardată; se uita des la mine, mijindu-și ochii la soare, de parcă și-ar fi căutat propria reflexie.

— Știu că arăt oribil, a spus ea plecându-și fruntea, după care a luat meniul și l-a cercetat cu o privire rapidă. Am stat trează mai toată noaptea. Și nici măcar nu pot să dau vina pe copii, fiindcă nu am.

Până la ora trei noaptea, mi-a povestit apoi, se certase cu Gavin: începuse de curând să facă yoga, sperând ca asta s-o ajute cu insomnia, dar ar fi avut nevoie de mai mult decât un salut al soarelui pentru a o trimite la culcare după discuția aceea. Gavin era iubitul ei, un bărbat masiv, cu o expresie sumbră, pe care-l întâlnisem o dată. El administra compania de construcții pe care o angajase Amanda ca să-i renoveze locuința.

— E jalnic, a continuat ea. La vârsta mea, ar trebui să fac ceva mai util cu timpul meu. Toți cei pe care-i știu par să alerge la maratoane în scopuri caritabile. Își petrec tot timpul antrenându-se și ținând diete speciale, în vreme ce eu mănânc semipreparate și am viața emoțională a unui adolescent. Și n-aș putea să alerg nici dacă aș vrea. Abia reușesc să urc scările.

Fusese la medic, unde aflate că făcuse astm din cauza prafului pe care îl respira. Din cauză că locuia într-o clădire care era în șantier de doi ani, a precizat ea. Doctorul îi dăduse un inhalator, dar acum, după ce pierduse capacul duzei, și acesta era plin de praf.

A venit chelnerul să ne ia comanda, iar ea a cerut un ceai de plante.

— Mai bine, a spus ea când omul s-a întors să plece, adu-mi o ciocolată caldă.

El a zâmbit, scriind în carnețel.

— Da, te rog, a replicat ea cu un surâs, când el i-a sugerat frișcă și bezele deasupra.

Își promisese, a continuat ea să-mi explice, că va face ceva în privința sănătății – în primul rând trebuia să mai slăbească –, dar în loc de asta părea să fi devenit din ce în ce mai dependentă de adrenalină, axată doar pe clipa prezentă, drept care-i era imposibil să respecte orice tip de regim. Se trezea dimineața cu o sumedenie de hotărâri în minte, dar lucrurile păreau să aibă o cale aparte de a o copleși, astfel că seara ajungea să fie și mai departe de scopurile propuse. Nimic nu părea să dureze, oricât s-ar fi străduit.

I-am spus că mulți oameni își petrec viața încercând să facă lucrurile să dureze, ca o modalitate de a evita să se întrebe dacă lucrurile respective sunt ceea ce-și doresc în realitate.

— Doar nu crezi una ca asta! a exclamat Amanda cu un licăr de interes în ochii înroșiți.

— Poate că oamenii aleargă la maratoane pentru a-și antrena visul de a fugi de ceva, i-am răspuns.

Ea a râs. Pe urmă mi-a zis că se certase cu Gavin fiindcă el nu mai venise în excursia la Paris pe care o aranjase ea pentru a-și sărbători aniversarea. Își făcuseră bagajele și erau gata să plece, când Gavin o anunțase că-și uitase pașaportul. Se dusese să-l ia și nu se mai întorsese. Amanda șezuse lângă valiza ei, în timp ce, în jur, casa se cufunda în întuneric. Încercase în repetate rânduri să-i telefoneze, dar el nu-i răspunsese. Era deja prea târziu ca să mai anuleze biletele de avion și rezervarea la hotel. Trecuse o săptămână fără vreo veste de la el. Seara

trecută însă, Gavin apăruse la ușa ei cu un teanc de bancnote pe care i-l dăduse.

Am întrebat-o dacă acceptase banii.

— Sigur că da! a spus ea pe un ton sfidător. L-am pus să plătească până la ultimul bănuț.

Gavin își ceruse o mulțime de scuze. Încercase să încropească o poveste ridicolă cu privire la ce i se întâmplase, dar pe urmă recunoscuse că pur și simplu se panicase la ideea de a pleca la Paris și fugise. Se temuse să meargă împreună cu ea într-un loc ca Parisul; în casa ei – șantierul de construcții – știa unde se află, însă ideea de a o însoți într-un oraș străin îl destabilizase complet. Avea aproape cincizeci de ani și singura vacanță de care avusese parte de când se știa era săptămâna pe care o petrecea în fiecare vară în Irlanda, împreună cu membrii clubului său de golf, jucând pe ploaie cu un grup de bărbați pe care abia dacă-i cunoștea. Înainte s-o cunoască pe Amanda fusese foarte apropiat de o altă clientă, o graficiană de vreo treizeci și ceva de ani, a cărei casă o renova. Relația cu ea continuase vreme de câteva luni, iar lucrările se derulaseră în paralel cu anevoioasa acumulare de tensiune emoțională – pârâiașul lent al afectivității strecurându-se greu prin straturile dense ale firii lui Gavin. Până când se încheiase renovarea, femeia își pierduse deja răbdarea și interesul.

— Atunci am apărut eu, a spus Amanda ridicând paharul cu moțul lui bălțat de frișcă și ducându-l la gură. Orice ai face, să nu începi o relație cu constructorul tău.

Problema era alta: cu cât accepta el să adopte o viziune mai complexă asupra vieții, cu atât mai înstrăinat devenea

de propria-i capacitate de a acționa. Ajunsese să fie chinuit de posibilitatea ca el însuși să fi evoluat extrem de dureros, să se fi transplatat pe de-a-ntregul în lumea clasei de mijloc în care, până acum, fusese un adevărat factotum. Ar fi trebuit să se mute la ea acasă, dar cu toate că de un an vorbeau despre asta, n-o făcuse. Niciodată nu spusese că nu voia să se mute sau că se răzgândise. Doar că nu se mutase. Acum însă, a adăugat Amanda, îi dăduse ea un termen-limită, o dată precisă. Dacă până în ziua respectivă el nu se va fi mutat la ea acasă, relația lor avea să se încheie.

Am întrebat-o despre ce dată era vorba și mi-a spus.

— Chestia e că-mi pare rău pentru el. A avut o copilărie dură, care s-a încheiat la vârsta de paisprezece ani, când tatăl lui l-a scos în stradă ca să-și caute de lucru.

Uneori discutau despre un aspect sau altul al casei, iar Amanda întrezărea în ideile și viziunile lui o persoană cu totul diferită, persoana care ar fi putut fi. El îi spusese la un moment dat că un amic, constructor și el, venise la locuința ei ca să vadă cum se desfășurau lucrările. Omul cercetase întreaga locuință în tăcere, iar la final îl întrebuse: „O amenajezi ca să locuiești tu în ea, nu-i așa?” Însă când se pusese problema, nu reușise să facă pasul.

Am întrebat-o unde locuia Gavin.

— În Romford, a răspuns ea, împreună cu sora lui. Zice că-i e mai ușor să-și gestioneze afacerea de acolo, dar eu știu că motivul e altul: poate să se uite la televizor, poate să mănânce semipreparate, și nimeni nu se așteaptă de la el să vorbească.

Ceea ce înțelesese Gavin era faptul că ești extrem de vulnerabil atunci când casa ți-e întoarsă cu susul în jos. E ca și când ai fi pe masa de operație: ți-au deschis pieptul și niște oameni își fac de lucru acolo, înăuntru, iar tu nu poți să te miști decât după ce ei te-au reparat și te-au cusut la loc. Cât timp Amanda era în această stare, Gavin o putea iubi. Acum lucra la casa ei gratis, în timpul lui liber. Cele șase săptămâni preconizate deveniseră doi ani și încă mai continuau, Gavin plecând la alte angajamente în cursul zilei. Ea înțelesese că se ajunsese la această situație dintr-un simț al onoarei distorsionat, dar oricum îi era dificil să nu simtă că devenise ținta unei farse uriașe.

Exista un element de fantezie, a continuat ea, în ideea implicării masculine: chiar și o persoană ca ea, categoric independentă și practică, pregătită să-și suflece mânecile la nevoie, fusese atrasă de ideea ca un tip să aibă grijă de ea. Spusele lui Gavin, că era gata să muncească nu pentru bani, ci pentru dragoste, îi dăduseră acele sentimente de exaltare și de ușurare pe care le au femeile atunci când sunt cerute în căsătorie. Dar, înțelesese ea în cele din urmă, iubirea este în esență intangibilă: entuziasmul se afla doar în mintea ei. Banii ar fi rezolvat situația: așa cum stăteau lucrurile, nu vedea când și cum s-ar fi sfârșit vreodată. Nici măcar nu-și mai putea aminti cum era să trăiască într-un loc normal, în care dușul să funcționeze, încălzirea să pornească, iar tu să nu fii nevoit să gătești la o plită de voiaj și să nu fii obligat să te scuturi de praf și de mizerie când pleci de acasă, nu când vii. Cel mai dificil lucru era să aibă un aspect îngrijit la birou: se dusesse la ședințe având var în păr și ipsos sub unghii și o dată, fără să-și dea seama, cu o dâră de vopsea pe spatele sacoului, după ce se rezemase o clipă de un perete proaspăt tencuit

Înainte să plece de acasă. Umblase așa aproape toată ziua, înainte să-i atragă în sfârșit cineva atenția.

Amanda lucra în domeniul modei.

— Și în lumea aia, a subliniat ea, nimeni nu-ți spune adevărul despre felul în care arăți.

E ciudat, a spus ea, cum poți uneori să crezi că un lucru este adevărat, când de fapt situația este exact pe dos. Cred că văd asta tot timpul în activitatea mea. Oamenii poartă anumite haine pentru simplul motiv că sunt la modă; la momentul respectiv își închipuie că arată grozav, dar când se gândesc la asta câțiva ani mai târziu, își dau seama că arătau de fapt oribil.

Poate, am intervenit, nici unul dintre noi nu poate ști ce e adevărat și ce nu. Și nici o examinare a evenimentelor, nici măcar la mult timp după aceea, nu este complet imuabilă. Ca să mă refer la spusele ei despre modă, dacă aștepti destul de mult, deseori hainele acelea vechi și desuete încep din nou să fie în vogă. Aceleași forme și stiluri care, dintr-un unghi de vedere, par să nască stânjeneală și să demonstreze că suntem capabili de autoamăgire, dintr-un alt unghi de vedere, pot fi dovada unui radicalism nativ și a unei justeți pe care n-am știut niciodată că o posedăm, sau în care ne-am lăsat ușor convinși să ne pierdem încrederea.

Amanda a dat să-și ridice iar paharul la buze, dar pe urmă l-a lăsat pe masă.

— Nu vreau așa ceva, a zis ea cu o grimasă.

Moda e un domeniu pentru cei tineri, mi-a spus după o vreme. Ea însăși își începuse activitatea exact în momentul – pe când abia trecuse de treizeci de ani – în care mulți dintre cei pe care-i știa începuseră să se așeze la casele lor și să aibă o familie. Într-un fel, probabil, caracterul inevitabil al aceluși destin fusese cel care o impulsionase să i se opună și să intre într-o lume care constituia o prelungire a lucrurilor la care renunțau prietenii ei: distracție, petreceri, călătorii. Chiar și cea mai bună prietenă a ei, Sofia – poate mi-o aminteam de demult –, colega ei de apartament și veche parteneră de năzdrăvănii, se mărita în perioada aceea și își cumpăra o casă împreună cu iubitul ei, Dan, care pentru Amanda era din multe puncte de vedere bărbatul ideal; locuise cu plăcere împreună cu el și cu Sophia; chiar merseseră în vacanțe împreună, ea într-o cameră de hotel, ei în alta, de parcă ar fi fost bizarul lor copil adult. Seara resimțea un amestec de tristețe și siguranță când ei închideau ușa camerei lor, dincolo de care le auzea glasurile murmurate, în timp ce ea adormea. În perioada aceea îi fusese oferită o slujbă, una care presupunea cel mai haotic stil de viață socială din câte cunoscuse ea. În timp ce prietenii ei semnavă ipoteci și anunțau că vor fi părinți, Amanda trăia într-un vârtej de prezentări de modă, petreceri și nopți nedormite, călătorind ba la Paris, ba la New York, ducându-se de la cluburile de noapte la ședințele de lucru aproape fără a avea timp să facă un duș și să-și schimbe hainele și flirtând cu orice bărbat care-i ieșea în cale.

Niciodată nu-i fusese greu să atragă bărbați, a continuat ea, sau cel puțin nu unii foarte drăguți, dar la un moment dat înțelesese limpede că bărbații ca Dan nu puteau fi găsiți rătăcind pur și simplu de colo colo. Aceia erau deja luați, puși deoparte; într-un fel, disprețuia viața aceea a

lor, o viață de posesie; erau ca niște tablouri scumpe agățate în siguranța unui muzeu. Puteai să te uiți cât de atent voiai, dar n-aveai să găsești nici unul stând bine-mersi în stradă. O vreme ea chiar se uitase, și avusese impresia că se află într-un soi de tartar populat de suflete pierdute, toate căutând, căutând o imagine care să corespundă cu cea din mintea lor. Deseori când se culca cu un bărbat avea senzația că nu era altceva decât animusul⁴ unui cadru preexistent, că era invizibilă și că tot ce făcea și ce-i spunea el făcea și spunea de fapt altcuiva, unei persoane care nu se afla acolo și care era posibil să fi existat sau nu. Această senzație, că era martorul invizibil al singurătății altcuiva – un fel de fantomă –, aproape că o dusesse în pragul nebuniei. O dată, pe când era în pat cu un tip al cărui nume nici măcar nu și-l amintea, fusese cuprinsă brusc de un acces nestăpânit de plâns. El se purtase drăguț, îi făcuse un ceai cu pâine prăjită și îi sugerase să consulte un psihoterapeut.

— Când mă gândesc la vremea aceea, a continuat ea, cel mai greu e să-mi aduc aminte ce haine purtam. Îmi aduc aminte de lucrurile pe care le-am făcut, de locurile în care am fost, de bărbați, de petreceri și chiar de conversațiile pe care le-am avut, dar în toate aceste amintiri, parcă aș fi de fiecare dată goală. Uneori visez un articol de îmbrăcămintă, sau o amintire – a unei jachete ori a unei perechi de pantofi – îmi apare în minte; dar niciodată nu sunt sigură dacă e un obiect pe care chiar l-am avut, chiar dacă îmi pare atât de familiar încât am convingerea că la un moment dat l-am purtat tot timpul. Însă dovada n-o pot

⁴ În psihologia jungiană, animus și anima sunt cele două arhetipuri principale ale inconștientului, animus reprezentând aspectul masculin inconștient al psihicului feminin, iar anima fiind aspectul feminin inconștient al psihicului masculin.

avea niciodată. Tot ce știu e că nu mai am acele lucruri și habar n-am unde au dispărut.

Părinții ei, mi-a explicat Amanda mai departe, își făcuseră averea cumpărând și vânzând proprietăți. Amintirile ei din copilărie se rezumau la viața trăită în case care erau, efectiv, șantiere de construcții, locuințe mereu în proces de transformare. Părinții ei le renovau meticulos și apoi, după ce terminau și casele căpătau atmosfera unui cămin, le vindeau imediat. Învățase, a adăugat ea, că îndată ce lucrurile începeau să fie curate, confortabile și plăcute, era semn că urmau să plece. Nu se îndoia că atracția pe care o simțea pentru Gavin era motivată, în parte, de asocierea lui cu vocabularul copilăriei ei, ca și când el ar fi vorbit o limbă pe care numai ea o putea înțelege. Între douăzeci și treizeci și ceva de ani nu fusese apropiată de părinți, dar în ultimul timp reveniseră într-o oarecare măsură în viața ei: le plăcea să-i vorbească despre izolații și pardoseli, despre argumentele pro și contra modificării mansardei; renovarea casei le oferise un anumit teren comun de discuție. Poate că după ce se terminau lucrările n-aveau să mai vorbească deloc cu ea, a spus Amanda.

A zis apoi că trebuia să plece: avea o întâlnire în oraș și era deja în întârziere. S-a ridicat și a început să-și scuture praful de pe haine, aruncând priviri dese către mine, așa cum făcuse, de altfel, tot timpul cât vorbiseram. De parcă încerca să-și intercepteze imaginea în ochii mei înainte să pot descifra ceva în ceea ce vedeam.

— Mă conduci până la metrou? m-a întrebat când am ieșit.

Respira șuierat în timp ce mergeam, ținându-și o mână pe piept și făcând doi pași la fiecare pas al meu, iar tocurile ei răpăiau repede pe asfalt. Nu era sigură dacă știam, mi-a

spus, dar încerca să adopte un copil. Era un proces complicat, atât de birocratizat de parcă ar fi vrut să te convingă în fiecare etapă a lui să renunți, dar îl începuse deja de câteva luni și făcea progrese. Problema era că nu putea fi trecută pe nici o listă de așteptare înainte ca lucrările la casă să se încheie: nici o agenție n-ar fi acceptat să aducă un copil într-o locuință în care din pereți atârnav fire, iar scările nu aveau balustrade. În plus, situația lui Gavin era și ea problematică: trebuia ori să se stabilească acolo cu titlu permanent, ori să dispară din peisaj. Femeia care se ocupa de cazul ei la agenție – managerul de caz – îi devenise aproape o prietenă. Și îi dăduse motive de speranță; îi telefona mereu ca s-o încurajeze.

— Zice că îmi recunoaște capacitatea de a iubi, mi-a spus Amanda cu același râs neașteptat de vesel. Mulți oameni mi-au recunoscut această capacitate și au exploatat-o la greu.

Ajunseserăm în dreptul stației de metrou și Amanda și-a pus palma pe brațul meu, gâfâind și zâmbind. Îi făcuse plăcere să mă vadă, mi-a mărturisit. Spera ca lucrările la casa mea să decurgă bine; era sigură că așa va fi. Dacă aveam timp într-o seară, poate reușeam să ne întâlnim din nou și să vorbim pe îndelete. A scotocit în geantă după portofel și l-a scos cu mâna tremurândă. Apoi a trecut aproape împleticindu-se de barieră și, cu o bravă fluturare a mâinii, s-a îndepărtat.

Era ziua despre care astroloaga mă prevenise că va avea o semnificație deosebită în următoarea fază a tranziției.

Tony demola un perete. Stătea ținând în mână rotopercutorul, în mijlocul unui vârtej de praf și zgomot, gura și nasul fiindu-i acoperite de o mască. Podeaua fusese scoasă: grinzile scheletice deveniseră vizibile, cu resturi cenușii în golurile dintre ele. Pentru a trece dintr-un loc în altul, Tony construise o pasarelă din scânduri. Camioneta constructorului era încă la atelier, mi-a spus el; plăcile de izolare aveau să fie aduse cu un camion, care întârziase deja. Și în timp ce aștepta, avea de gând să dărâme peretele.

— E o soluție, a zis el.

Pavel era la etaj, șmirgheluid lemnăria. Ori de câte ori Tony oprea rotopercutorul, hârâitul șmirghelului se auzea în toată casa.

— Pavel prost dispus, m-a informat Tony ridicându-și masca. Mai bine stă sus.

Apoi mi-a explicat că Pavel avea dureri de stomac. Era greu de știut dacă acele dureri erau cauza proastei lui dispoziții, sau invers. El, unul, încercase să-l convingă să rămână acasă, dar Pavel refuzase. Tony era de părere că omul era constipat.

— E înfundat cu mâncare poloneză de dor de casă, mi-a zis el făcându-mi cu ochiul.

Pavel a coborât de la etaj și a trecut pe lângă noi spre trusa lui cu scule. Ghetele îi erau acoperite cu un strat gros de praf. A scos din trusă o rolă nouă de șmirghel și a urcat la loc scările, fără să scoată o vorbă.

Tony a reînceput să dărâme peretele. Încerca să desfacă bârnele din interiorul zidului, dar erau bine înfipite și trebuia să tragă de ele violent pentru a le desprinde. Una ieșise neașteptat de ușor și căzuse de-a latul grinzilor, cu un trosnet. De la subsol a răsunat o rafală de bufnituri feroce, iar la scurt timp după aceea s-au auzit pașii cuiva care se apropia cu furie. O serie de bubuituri tunătoare s-a abătut asupra ușii de la intrare.

Tony s-a oprit, cu rotopercutorul în mână, și vreme de câteva clipe ne-am uitat tăcuți unul la altul.

De afară se auzea vocea Paulei. Striga. Zicea că știe că sunt înăuntru. Și să fac bine să ies, că o să mă scuipe în față. Le spusese despre mine tuturor celor de pe stradă: lumea știa ce fel de om sunt – și eu, și copiii mei. A bătut din nou în ușă cu pumnul.

— Ieși încoace! a strigat. Haide, dacă ai curaj!

Apoi am auzit-o întorcându-se și, câteva secunde mai târziu, ușa de la subsol s-a trântit cu așa o forță, încât s-a zgâlțâit întreaga clădire.

— Mă duc să vorbesc cu ei, a spus Tony scoțându-și masca.

A pus jos rotopercutorul și a ieșit din casă, lăsând ușa deschisă în urma lui. L-am auzit bătând la ușa apartamentului de la subsol. După o vreme au răsunat glasuri. Tonul și cadența cu care vorbea Paula aproape că păreau să vină din interiorul meu. Tony nu s-a întors imediat, iar în casă intra frigul. Nu eram sigură dacă ar trebui să închid ușa sau nu. Am urcat la etaj, în camera mea, dar l-am găsit acolo pe Pavel, care șmirghelua

pervazul ferestrei. Când a văzut că dădeam să ies, s-a oprit.

— Te rog, a spus el cu o mică și politicoasă înclinare a capului. Am terminat, intră.

Ne-am uitat amândoi de la fereastră spre locul în care stătuse Paula, pe treptele de la intrare. Mi-am dat seama că Pavel văzuse probabil întreaga scenă. L-am întrebat dacă se simțea mai bine și a dat din mână a lehamite.

— Puțin, a răspuns.

A început să strângă foliile de protecție pe care le întinsese pe podea și peste biblioteca de lângă fereastră. Ceva de pe un raft i-a atras atenția și brațul i-a zvâcnit imediat într-acolo. S-a întors spre mine cu obiectul în mână, cu fața dintr-odată luminată, și a vorbit ceva repede, într-o limbă străină. Era o carte. Cum eu nu spuneam nimic, a întins-o spre mine ca s-o văd.

— Vorbești polona, a zis el arătând spre copertă cu degetul plin de praf.

— Cartea e în polonă, i-am răspuns, dar eu nu înțeleg limba.

M-a privit siderat. Era o traducere a unei cărți scrise de mine; i-am spus că putea s-o păstreze, dacă voia. El a ridicat din sprâncene și a studiat-o pe față și pe dos, întorcând-o între palme. Apoi a încuviințat și a pus-o în buzunarul salopetei.

— Credeam că știi să vorbești, mi-a spus apoi cu tristețe.

Traducătoarea era o femeie cam de vârsta mea, care trăia în Varșovia. Îmi trimisese mai multe e-mailuri ca să-mi pună diverse întrebări despre text: o urmărisem creând propria ei versiune a ceea ce scrisesem eu. În mesaje începuse să-mi povestească despre viața ei – locuia singură, doar cu fiul ei – și uneori, vorbind despre anumite fragmente din carte, simțeam cum creația ei începea să o substituie pe a mea, nu în sensul că nesocotea ce scrisesem eu, ci că scrierea mea trăia acum prin ea, nu prin mine. În procesul de traducere, proprietatea asupra textului trecuse – de bine sau de rău – de la mine la ea. Ca o casă, am remarcat.

Pavel mă asculta cu capul lăsat pe un umăr și cu privirea atentă.

— În Polonia eu îmi construiesc casa, mi-a spus. Eu fac totul. Fac podelele și ușile și acoperișul. Copiii mei dorm în paturile pe care le fac eu. Învățase meserie de la tatăl lui, care era constructor. Dar casele pe care le construia tatăl erau deosebite de cea a lui Pavel. Ieftine, a precizat, încrețindu-și nasul mic. Casa lui era într-o pădure, lângă un râu. Într-un loc minunat. Dar tatălui meu nu-i place, a adăugat el.

L-am întrebat de ce nu și a scos un mic zumzet curios, cu un zâmbet vag pe buze.

— Felul meu și felul lui nu sunt la fel, mi-a zis.

Casa avea ferestre enorme, din podea până în plafon. Din fiecare cameră – chiar și din baie –, pădurea era atât de clar vizibilă, încât îți dădea aproape impresia că te afli în mijlocul naturii. Petrecuse mult timp gândindu-se la casă și

proiectând-o. Luase de la biblioteca locală cărți despre arhitectura modernă și le studiasse.

— Mi-ar plăcea să fiu arhitect, a adăugat el, dar...

A ridicat din umeri, resemnat.

Exista o casă anume care-i atrăsese atenția, una din America. Era construită aproape în întregime din sticlă. Se inspirase din casa aceea, deși după ce o văzuse prima dată, avusese grijă să nu se mai uite la fotografiile cu ea. Își concepușe propria idee și o construise cu mâinile lui. Dar pe urmă fusese nevoit să plece în Anglia ca să-și caute de lucru. Închiriasse o garsonieră în apropiere de stadionul Wembley, într-o clădire plină de garsoniere ocupate de oameni pe care nu-i cunoștea. În prima săptămână, cineva îi spărsese ușa și-i furase toate uneltele. Fusese nevoit să-și cumpere altele, plus o încuietoare mai bună pentru ușă, pe care o montase singur. Soția și copiii lui erau încă în Polonia, în casa din pădure. Soția lui era profesoară.

A reînceput să strângă foliile de protecție, scuturând-o pe fiecare cu un gest scurt și împăturind-o într-un pătrat mic. Probabil că-i era dor de familia lui, am spus, iar el a încuviințat din cap melancolic. Se ducea acasă cât de des putea, a răspuns, dar vizitele erau atât de scumpe și de tulburătoare, încât începuse să se întrebe dacă nu cumva ar fi fost mai bine să nu se mai ducă. Ultima dată, când se pregătea să plece, copiii se agățaseră de el plângând. S-a întrerupt o clipă, și-a pus mâinile în dreptul stomacului și a schițat o mică strâmbătură.

— În țara asta fac bani, a zis apoi. Dar poate că nu merită.

Întotdeauna lucrase pentru tatăl lui, la firma familiei, dar după felul în care reacționase părintele la vederea casei lui, hotărâse să renunțe.

— Toată viața, a reluat el, doar mă critică. Critică munca mea, ideea mea, zice că nu-i place cum vorbesc – îmi critică până și soția și copiii. Dar când critică și casa – aici Pavel și-a încrețit buzele într-un zâmbet –, atunci eu zic bine, de-ajuns.

L-am întrebat ce anume, mai exact, nu i-a plăcut tatălui la casa pe care și-o construise.

A scos din nou acel zumzet, împreunându-și mâinile peste abdomen și legănându-se încet, în față și-n spate, pe vârfurile picioarelor.

Mi-a explicat că nu-și consultase tatăl în nici una dintre etapele proiectului, dar când fusese aproape gata, îl chemase să vină și să se uite. Stătuseră afară și studiaseră amândoi cutia transparentă. Pavel o proiectase în așa fel încât din anumite locuri să poți privi drept prin ea, până în pădurea aflată în cealaltă parte. Soția și copiii lui erau în bucătărie: îi vedeau bine – soția pregătind masa, copiii așezați la masă, absorbiți de un joc. Stătuseră amândoi și se uitaseră, iar pe urmă tatăl lui se întorsese spre el și-și altoise una peste frunte, pentru a sugera prostia lui Pavel.

— Și zice: „Pavel, idiotule, ai uitat să construiești pereții – oricine poate să vă vadă acolo, înăuntru!”

Auzise după aceea că tatăl lui vorbea peste tot în oraș despre casă, spunându-le oamenilor că, dacă se duceau în pădure, puteau să se uite la Pavel cum stă pe closet.

Pavel încercase apoi să găsească altceva de lucru, dar nu reușise. Venise în Anglia, unde muncise vreme de câteva luni la construcția noului terminal de la aeroportul Heathrow, fiind în mod repetat concediat vineri seara și reangajat luni, fiindcă firma de construcții nu știa niciodată dinainte de câți muncitori va avea nevoie. Acolo îl întâlnise pe Tony și obținuse slujba de acum. Lucra încă la Heathrow când terminalul fusese deschis: muncea în apropiere de porțile de sosire și toată ziua vedea șiruri de oameni ieșind pe ușile acelea. Indiferent de câte ori își spunea să înceteze, continua mereu să ridice ochii într-acolo, gândindu-se că familia lui avea să apară și ea, crezând că recunoștea în mulțime chipuri de acasă, uneori auzind glasuri și fragmente de conversație în polonă. Oră după oră privea scenele de regăsire, când alți oameni se reuneau cu cei dragi. Era ca un drog: când ajungea acasă, camera lui era mai rece, mai anostă, mai singuratică. Îi era mai bine aici, în casa asta cu cărți; voise să mă întrebe dacă ar putea să împrumute din când în când câte una, ca să-și perfecționeze engleza. Îi era greu să vorbească cu lumea, la cât stăpânea el limba; această conversație era cea mai lungă pe care o purtase cu cineva de săptămâni încoace. Problema era că gândurile îi erau mult mai rapide decât abilitatea lui verbală. Și totuși știa că, vorbind, avea să-și dezvolte rapid vocabularul: o dată era în autobuz, într-un blocaj în trafic, și ședea lângă o fată care începuse să-i vorbească, și până la final, adică peste o oră, izbutiseră să-și împărtășească intimități așa cum el nu mai făcuse cu nimeni de când vorbise cu soția lui, în ultima vizită acasă. Ea îi spusese că era blocat.

— Nimic nu iese, a spus el cu un mic zâmbet rușinat.

Voise să-mi spună să-mi închid bine ferestrele noaptea: venise mai devreme într-o dimineață și fereastra din față

era deschisă. În plus, se întreba dacă îi dădeam voie să monteze un lanț de siguranță la ușă, ca să nu am probleme când voi fi singură. Mă sfătuia să accept - nu i-ar fi luat decât câteva minute.

Am auzit telefonul sunând la parter și l-am rugat pe Pavel să mă scuze, ca să mă pot duce să răspund. Era fiul meu, care mă anunța că-și pierduse cheia de la casa tatălui lui și că rămăsese pe afară. Stătea în pragul ușii, mi-a zis. Era frig și acasă nu era nimeni. A început să plângă tare, de neoprit. Am stat și i-am ascultat hohotele, ca paralizată de ele. Mi-am amintit cum obișnuiam să-l țin la pieptul meu atunci când plângea. Acum nu mai aveam decât sunetele. Apoi, brusc, plânsul s-a oprit și l-am auzit strigând numele fratelui lui. „E în regulă”, a spus apoi în receptor. „Nu-ți face griji, e în regulă.” Îl vedea pe fratele lui venind pe drum. Am auzit foșnete și râsete în fundal, când s-au întâlnit. Am încercat să spun ceva, dar el a zis că trebuia să închidă. „Pa”, a adăugat.

Ușa de la intrarea în casă s-a închis și Tony a reapărut. A fost reticent când l-am întrebat ce-au spus vecinii. S-a uitat la mine, de sus până jos.

— Pleci undeva? a vrut să știe.

Am răspuns că trebuia să mă duc să predau un curs și că urma să mă întorc târziu. El a dat din cap aprobator.

— Mai bine să nu fii aici.

L-am întrebat dacă reușise să obțină acceptul lor cu privire la zgomot. A rămas tăcut. M-am uitat în timp ce demola o nouă bucată de perete, doborând-o într-un nor de praf și moloz.

— E bine, a zis el pe urmă. Le spun eu.

Am vrut să știu ce anume le zisese, mai exact.

A tras de zid și o bucată mare s-a desprins cu un trosnet, în vreme ce pe fața lui s-a întins încet un zâmbet larg.

— Acum mă tratează ca pe un fiu.

M-a asigurat că acționase în numele meu, spunându-le vecinilor că-i înțelegea perfect, că îi muncisem pe el și pe Pavel ca pe niște sclavi, că toți erau victimele mele și că, dacă îl lăsau să-și facă treaba repede, avea să fie și el liber.

— Cea mai bună cale, mi-a zis.

Iar ei reacționaseră bine, a adăugat: îi dăduseră ceai și chiar o pungă cu dulciuri ca s-o ducă acasă, fetei lui. Și voia să știu că, sigur, nu vorbise serios spunându-le ce le spusese – era un joc, o strategie, se folosisese de forța urii lor ca să-și atingă scopurile.

— Ca politicieni albanezi, a rânjit el.

Era ceva fals în atitudinea lui Tony, ceva ce sugera că nu spunea adevărul, sau că, cel puțin, încerca să-și impună propria interpretare asupra unei serii de evenimente pe care nu le înțelegea pe deplin. Evita să-mi întâlnească privirea, iar expresia îi era una evazivă. Îmi dădeam seama că încercase să-mi fie de ajutor, i-am spus. Problema cu ațâțarea urii vecinilor, am continuat, era că eu trebuia să locuiesc mai departe acolo împreună cu fiii mei, după ce Tony pleca. I-am povestit despre o seară din vara trecută, când ședeam în bucătărie pe întuneric și-i

priveam pe membrii familiei internaționale de alături în grădina lor, și o văzusem pe Paula ieșind din apartamentul de la subsol și urcând treptele. Vorbise cu ei peste gard, tare: o auzisem spunându-le despre mine și despre lucrurile oribile pe care le făcusem; le văzusem chipurile politicoase și stânjenite și înțelesesem că, deși poate nu vor crede neapărat vorbele ei, nici nu vor vrea să aibă de-a face cu mine.

Tony a ridicat mâinile cu palmele în sus, lăsându-și capul pe un umăr.

— O situație rea, a spus el.

L-am simțit privindu-mă pe furiș când mi-am îmbrăcat paltonul. M-a întrebat ce predau și dacă elevii erau cumiți – mulți dintre copiii de la școala fiicei lui se purtau ca niște animale. Le lipsea disciplina, asta era problema. Viața era prea ușoară aici, pentru ei. I-am răspuns că predau adulților, nu copiilor, iar el a râs, nevenindu-i să creadă.

— Și ce-i înveți? m-a întrebat. Cum să se șteargă la fund?

Cursul era unul de scriere creativă; îl susțineam în fiecare săptămână. Erau doisprezece studenți așezați la mesele aranjate în formă de careu. Clasa era la etajul al cincilea; când începuse trimestrul, la ora cursului era încă lumină, dar acum se lăsase întunericul, iar în ferestre, reflexiile noastre se vedeau profilate pe fundalul ireal al unor nori învolburați, de un galben murdar. Studenții erau în majoritate femei. Am constatat că mi-e greu să fiu atentă la spusele lor. Stăteam cu paltonul pe mine, iar privirea îmi era în mod constant atrasă spre fereastră și spre straniul peisaj noros care părea să nu aparțină nici zilei, nici nopții, ci unei zone intermediare și neclintite, un loc al stazei în

care nu exista mișcare sau avans, nu exista un șir de evenimente a căror semnificație să poată fi studiată. Componentele ei galbene, informe, sugerau nu neant, ci altceva, mai rău. I-am auzit pe studenți vorbind și m-am întrebat cum de puteau să creadă în realitatea umană atât de mult încât să-și construiască fantezii în privința ei. Îi simțeam privind des spre mine, ca de la o mare distanță. Într-o măsură tot mai mare, nu mi se adresau mie, mi-am dat seama, ci unii altora, clădind între ei structura aceea familiară cu care eu îi obișnuisem, așa cum, atunci când sunt speriați, copiii recurg la regulile și reglementările subiacente a ceea ce au învățat să considere normalitate. Am remarcat că una dintre studente își asumase rolul de lider: le cerea, pe rând, tuturor celorlalți să-și spună cuvântul. Preluase rolul meu, și totuși era ceva greșit în felul în care-l juca: intervenea în mod inutil; în loc să acționeze din instinct, studenții deveneau prea conștienți de ei înșiși și reținuți. Unul dintre cei doi bărbați din sală încerca să vorbească despre câinele lui. Ce anume avea câinele ăsta, a întrebat suplinitoarea mea, de i se părea lui atât de interesant? Omul părea nesigur pe el. „E frumos”, a răspuns. Suplinitoarea mea a făcut un gest de frustrare. „Nu poți să-mi spui doar că e frumos. Trebuie să-mi arăți că așa e.” Omul a privit-o întrebător. Era trecut de patruzeci de ani și era micuț, ca un elf; capul mare, cu fruntea bombată și cutată deasupra trupului miniatural, îi dădea înfățișarea unui bizar copil bătrân. Suplinitoarea mea i-a cerut să descrie câinele pentru ca ea să-i poată vedea singură frumusețea. Era o femeie care obișnuia să vorbească tare, înveșmântată într-o superbă serie de șaluri și eșarfe colorate și care purta o sumedenie de bijuterii ce zornăiau și zăngăneau când gesticula. „Păi”, a zis bărbatul nu foarte convins, „e destul de mare. Dar nu

gras”, a subliniat apoi, după care s-a oprit și a clătinat din cap. „Nu pot să-l descriu. E frumos și atât.”

L-am întrebat ce rasă era câinele și a răspuns că era un Saluki. Câini de vânătoare arabi, a precizat, prețuiți și cinstiți în cultura arabă, în așa măsură încât înainte vreme nu erau considerați animale, ci ceva aflat la jumătatea drumului între om și animal. Erau, spre exemplu, singurele viețuitoare non-umane cărora le era permis să intre într-un cort arab. Înăuntru era săpată o adâncitură specială în nisip, în care ei să se culce ca într-un pat. „Sunt frumoși”, a repetat el.

L-am întrebat de unde avea câinele și mi-a spus că îl cumpărase de la o nemțoaică din sudul Franței. Femeia locuia în munți, dincolo de Nisa, unde creștea numai pui din rasa Saluki. El făcuse tot drumul cu mașina într-o noapte, din Kent până acolo. Când ajunsese, înțepenit și istovit, femeia deschisese ușa și o grămadă de căței se năpustiseră în hol pe urmele ei. Erau mari deja, cu toate că aveau doar câteva săptămâni de viață, însă erau agili, rapizi și palizi ca fantomele. Îl cotropiseră acolo, în prag, lipindu-și capetele înguste de el și pipăindu-l cu labele – se așteptase să fie doborât la podea, însă îi simțea ca și când ar fi fost mângâiat cu niște pene. Erau nouă, și femeia îi dresase cu o scrupulozitate extraordinară: în camera de zi, pe o măsuță joasă, pregătise pentru ei diverse gustări și, spre deosebire de toți câinii pe care-i văzuse el vreodată, cele nouă mici fiare se așezaseră demne în jurul măsuței, fără nici cea mai mică încercare de a da iama în mâncare; la ora mesei, nouă boluri fuseseră aranjate în șir și umplute, iar ei așteptaseră semnalul stăpânei și abia după aceea începuseră să mănânce. Ori de câte ori dresoarea trecea pe lângă ei, cele nouă boticuri lungi și elegante se

ridicau într-o perfectă sincronie și-i urmau mișcările ca nouă busole.

În cursul vizitei lui, femeia îi povestise cum învățase să crească și să înmulțească acele animale extraordinare. Era măritată cu un om de afaceri german, a cărui slujbă implica frecvente deplasări în Orientul Mijlociu. La un moment dat, se mutaseră amândoi acolo, cu titlu permanent: locuiau în Oman, unde el își vedea de carieră, iar ea, fără copii și fără permis de muncă, nu avea mai nimic de făcut. După cum se dovedise, n-o interesau activitățile obișnuite ale unei soții expatriate și își petrecea timpul stând la plajă și citind romane. Superficialitatea acelei existențe, combinată cu libertatea și cu plăcerile pe care le presupunea, era un aspect pe care nu catadicsise să-l analizeze în mod conștient. Dar stând așa într-o zi și citind, o serie de umbre stranii, oarecum asemănătoare cu umbrele unor păsări, îi trecuseră prin fața ochilor, pe pagină, ceea ce o determinase să ridice privirea. Și văzuse alergând pe plajă, pe lângă spuma valurilor, câțiva câini. Erau atât de rapizi, de ușori și de tăcuți, încât păreau să fie un soi de halucinație; dar pe urmă zărise, mergând încet, departe în urma lor, un bărbat, un arab în portul tradițional. Sub privirile ei, omul scosese un sunet abia audibil, iar câinii viraseră într-o curbă grațioasă și se întorseseră. Se opriseră la picioarele lui, stând în șezut, cu capetele ridicate, ascultându-l în timp ce el le vorbea. Imaginea aceea, a unei capacități de control aproape mute și a unei empatii care friza misticul, avându-și totuși baza într-o disciplină absolută, o impresionase până în adâncul sufletului. Se dusese să discute cu arabul acolo, în arșița plajei, și începuse să deprindă știința de a crește Saluki.

Erau câini de vânătoare, a continuat studentul, care alergau în haită în urma unui șoim, acesta ghidându-i către

pradă. În fiecare haită existau doi câini conducători al căror rol era acela de a nu scăpa șoimul din priviri în timp ce alergau. Complexitatea și rapiditatea acestui proces, a subliniat el, erau desăvârșite: haita străbătea terenul tăcută, cu pas ușor și inexorabil ca moartea însăși, apropiindu-se de țintă nevăzută și neauzită. Misiunea de a sesiza indiciile subtile ale șoimului în zbor în timp ce alergau în viteză era una solicitantă și istovitoare: cei doi câini conducători colaborau perfect, unul dintre ei trecând în frunte în timp ce al doilea se odihnea slăbindu-și concentrarea, și inversând apoi rolurile. Ideea aceasta, a celor doi câini care colaborau pentru a urma indiciile șoimului, i se păruse foarte atrăgătoare: sugera că împlinirea supremă a unei ființe cu conștiință de sine rezida nu în singurătate, ci într-o stare împărtășită, atât de complexă și de interactivă, încât aproape ai fi putut zice că reprezenta îngemănarea a două euri. Ideea unui sine unitar scindat, a conștiinței nu ca o încarcerare în propriile percepții, ci ca altceva, mai intim și mai puțin divizat, o universalitate care putea să provină doar din experiența împărtășită la cel mai înalt nivel – ei bine, la fel cum fusese dresoarea germană înaintea lui, ajunsese și el să fie deopotrivă sedus de idee și dispus să se înhame la efortul dificil pe care-l implica transpunerea ei în practică.

Când l-am întrebat dacă reușise să aplice această viziune împreună cu câinele lui, a rămas tăcut o vreme, iar cutele de pe frunte i s-au adâncit. Se întorsese în Kent, mi-a spus apoi, cu cățelușa pe care o alesese și pe care împreună cu soția lui o botezase Sheba. Nemțoaica o dresase impecabil – niciodată nu-i făcuse vreo problemă – și respectau cu rigurozitate plimbarea zilnică de două ore pe care ea o recomandase. În timpul acestor ieșiri îi puteau scoate lesa: Sheba venea când o chemau și niciodată – mă rog, nu des

- nu-și pierduse controlul alergând după iepurii și veverițele care populau peisajul local. Atrăgea mereu atenția celorlalți când ieșeau cu ea, dar acasă era de o placiditate care friza catatonie: ședea tot timpul tolănită în poala lor ori pe pat, întinzându-și trupul mare și mătăsos peste al lor și lipindu-și fața îngustă de fețele lor cu ceva ce era ori neajutorare, ori plictis extrem - era, așa cum spusese el deja, aproape umană. Ca să fie cât se poate de sincer, știa că potențialul magnific al Shebei nu putea fi niciodată pe deplin realizat în mediul lor suburban din Sevenoaks, unde locuiau. Era ca și când cuceriseră acea ființă exotică și rară, ca și când o capturaseră nu doar prin propriile lor eforturi, ci și prin îndelungata istorie a posesiunii care era destinul ei și care o dusesse, în etape succesive, tot mai departe de cine era ea cu adevărat. Nemțoaica, a adăugat el, îi descrisese la un moment dat scena în care doi Saluki doborau împreună o gazelă cu o asemenea agilitate și armonie, încât era ca o muzică devenită vizibilă. Sigur, nu existau gazele în Sevenoaks, dar și el și soția lui o iubeau pe Sheba și aveau grijă de ea așa cum puteau mai bine.

Când el și-a terminat povestea, ceilalți studenți au început să-și strângă hârtiile și cărțile: cele două ore ale cursului se încheiaseră. M-am dus în stație și am luat metroul. Mă întâlneam cu un bărbat la cină, unul pe care abia dacă-l cunoșteam. Un prieten comun îi dăduse numărul meu. Când am ajuns la restaurant, el era deja acolo, așteptându-mă. Citea o carte pe care a pus-o la loc în geantă înainte să-i pot vedea titlul. M-a întrebat ce mai fac și m-am pomenit spunându-i că eram foarte obosită, într-atât încât probabil că n-aveam să pot vorbi prea mult. El a părut puțin dezamăgit și m-a întrebat dacă voiam să-mi pună haina în cuier. Am răspuns că preferam s-o țin pe

mine; mi-era frig. Aveam constructori în casă, i-am explicat. Ușile și ferestrele stăteau tot timpul deschise și încălzirea fusese oprită. Casa devenise ca o criptă, rece și prăfuită. Era imposibil să mănânc acolo, să dorm sau să lucrez – nu aveam nici măcar pe ce să stau. Oriunde mă uitam, vedeam schelete, schelete de pereți și de podele, iar casa părea neprotejată, permeabilă, de parcă toate lucrurile pe care pereții și podelele acelea ar fi trebuit să le țină afară erau acum libere să pătrundă înăuntru. Fusesem nevoită să mă îndatorez ca să plătesc lucrările – o datorie pe care nu aveam posibilități imediate de a o înapoia –, așa că nu eram sigură că mă voi simți pe deplin confortabil în ea nici măcar atunci când renovarea va fi gata. Copiii mei, am adăugat, erau plecați. I-am spus povestea câinilor Saluki care nu scăpau șoimul din ochi: felul în care mă raportam la copiii mei era la fel de acut și de solicitant, numai că eu încercam singură să nu-i scap din priviri. În plus, am continuat, la subsol exista ceva, ceva care luase forma a doi oameni, deși ezitam să-i atribui numele lor. Era mai degrabă o forță, una a negativității elementare, care părea înrudită oarecum cu forța creatoare. Ura pe care mi-o purtau era atât de pură, încât aproape că se transpunea la loc în iubire. Dintr-un punct de vedere, erau aidoma unor părinți, pândind răuvoitori în sufletul casei, ca Nagg și Nell ai lui Beckett⁵, în coșurile lor de gunoi.

— Fiii mei îi numesc troli, am spus. Băieții sunt încă suficient de mici pentru a percepe moralitatea în termeni de personaje, așa cum au învățat din basmele pe care le-au citit în copilărie. Încă sunt dispuși să confere răului o identitate.

⁵ Personaje din piesa într-un act Sfârșitul jocului, de Samuel Beckett.

Își scosese ochelarii când rostisem „răului” și îi pusese în etuiul lor, pe masă. Cu ei la ochi, amintise oarecum de o bufniță. Acum arăta din nou a altceva.

— În ultima vreme mă gândesc deseori la rău, am continuat, și am început să înțeleg că răul nu este un produs al voinței, ci al opusului acesteia, adică al renunțării. Reprezintă renunțarea la efort, abdicarea de la autodisciplină în fața dorințelor. Este, într-un sens, o stare marcată de patimă.

I-am povestit despre Tony și despre vizita lui la cei de la subsol. Eram sigură că lui Tony i-a fost teamă: vorbind cu trolii, fusese incapabil atât să le reziste, cât și să-i controleze; în loc de asta, se străduise să-i aducă la sentimente mai bune reflectându-le ura și apoi îmi oferise mie o relatare a purtării lui care încerca să transforme eșecul într-un act de voință și chiar de eroism. Dar o parte a lui, înțelegeam asta, reținuse ce spusese trolii despre mine. Era posibil, mi-am dat seama, să te opui răului, dar în acest fel acționezi de unul singur. Reziști sau cazi doar tu, ca individ. Și în tentativa aceea riști totul: e posibil chiar, am adăugat, ca răul să nu poată fi contracarat decât prin sacrificiul absolut al sinelui. Problema e că nimic nu le-ar oferi dușmanilor o plăcere mai mare.

El a zâmbit și a ridicat meniul de pe masă.

— Mi se pare că stăpânești bine problema, mi-a spus.

M-a întrebat ce voiam să mănânc și a comandat două pahare de șampanie care să ne fie aduse la masă.

Restaurantul era mic și mai degrabă întunecat: lumina difuză și suprafețele capitonate păreau să atenueze

duritatea ideilor pe care încercam să le transmit. Era ciudat, a spus el, că ne trebuise atât de mult timp ca să ne întâlnim: de fapt, trecuse cu exactitate un an de când fuseserăm prezentați unul altuia – pe scurt, ce-i drept – de un prieten comun. De atunci, îl rugase de mai multe ori pe respectivul prieten să-i dea numărul meu de telefon; luase parte la petreceri și dineuri la care i se spusese că voi fi și eu prezentă, doar ca să constate că nu eram. Nu știa de ce prietenul comun refuzase să-l pună în legătură directă cu mine – dacă fusese ceva atât de deliberat ca un refuz. În orice caz, îi fuseseră puse în cale obstacole, până când – nici asta nu știa de ce – îi ceruse încă o dată prietenului comun numărul meu, și îl primise imediat.

I-am spus că actualul meu sentiment de neputință schimbase modul în care priveam ce mi se întâmplă și de ce în așa măsură încât începeam să discern în desfășurarea evenimentelor ceea ce restul oamenilor numeau soartă, ca și când viața ar fi doar o lectură ca să afli ce se va întâmpla mai departe. Această idee – a existenței ca fiind ceva deja trasat – are o atractivitate stranie, până când îți dai seama că-i reduce pe ceilalți la statutul moral de personaje și le camuflează capacitatea de a distruge. Și totuși iluzia unui sens, a unei semnificații, persistă, oricât te străduiești să-i rezisti: aidoma copilăriei, am spus, pe care o tratăm ca pe un text explicativ, nu ca pe o experiență formativă a lipsei de putere. Mult timp, i-am explicat eu mai departe, am crezut că doar printr-o pasivitate absolută poți învăța să vezi ce există cu adevărat. Dar decizia mea de a crea o turbulență prin renovarea casei iscase o realitate diferită, de parcă aș fi deranjat un monstru adormit în bârlogul lui. Începusem să devin, efectiv, furioasă. Începusem să doresc puterea, fiindcă înțelegeam acum că ceilalți oameni o avuseseră

dintotdeauna și că ceea ce eu numeam soartă era doar reverberarea voinței lor, o poveste scrisă nu de un povestitor universal, ci de oameni care vor eluda justiția și dreptatea atâta vreme cât acțiunile lor vor fi întâmpinate nu cu revoltă, ci cu resemnare.

Mă privea în timp ce vorbeam cu ochii aceia de o culoare ciudată, care îmi amintea de pământ sau de turbă, și care păreau acum ciudat de goi, de parcă atunci când își scosese ochelarii îndepărtase totodată pavăza maturității. Am văzut că pe masă erau farfurii cu mâncare, deși nu-mi aminteam să le fi adus chelnerul. Îl frapase, mi-a mărturisit, aluzia mea la furie: era un termen biblic și avea conotații justițiare, însă el fusese întotdeauna de părere că furia este cea mai periculoasă și mai misterioasă dintre caracteristicile umane, tocmai pentru că nu are o identitate morală invariabilă.

Tatălui său, a continuat el, îi plăcuse bricolajul în timpul liber: în curtea casei familiale exista un șopron în care își încropise un atelier. Totul era păstrat acolo într-o ordine meticuloasă, fiecare unealtă fiind agățată în cuiul ei bine stabilit, dălțile de diverse mărimi erau mereu ascuțite, cuiele și șuruburile erau aranjate pe un raft în ordinea dimensiunilor. Prin urmare, tatăl putea alege întotdeauna cu ușurință unealta potrivită pentru ce avea de făcut, iar exprimarea caracteristicilor lui personale – între care se aflau o furie imprevizibilă și terifiantă și un simț al onoarei de nezdruncinat – părase să se afle de asemenea sub controlul lui bine gestionat. Își folosea furia cu o atenție calculată, iar această senzație de control fusese probabil mai înfricoșătoare decât furia în sine, fiindcă furia trebuie să fie, desigur, incontrollabilă; sau mai degrabă, atunci când cineva este capabil s-o controleze suficient pentru a

decide când și cum s-o folosească, acea utilizare a ei ar putea fi descrisă ca fiind un păcat.

I-am spus că nu mai auzisem de multă vreme acel cuvânt, iar el a zâmbit.

— Eu n-am crezut niciodată într-un Dumnezeu mânios.

Învățase cum să fie precaut când era în preajma tatălui, dar și cum să-i facă pe plac și să-i obțină aprobarea. Firea calculată a părintelui îi familiarizase, într-un sens, pe copiii lui cu aceeași artă, deși niciodată tatăl nu-și considerase fiul demn de a lucra cu splendidul lui set de unelte: în testament, i le lăsase pe toate ginerelui – un ins neplăcut, care divorțase de sora lui un an mai târziu, astfel că uneltele ieșiseră pentru totdeauna din posesia familiei. Tatăl lui fusese un om care luase întotdeauna partea justiției, chiar și atunci când greșea: dacă ar mai fi trăit pentru a fi martorul acelui exemplu de justiție poetică, probabil că oricum nu l-ar fi înțeles ca atare. La câțiva ani după moartea tatălui, într-o vacanță deprimantă la o fermă din Franța, împreună cu soția lui de la vremea aceea și cu cei doi copii ai ei, îi făcuse bătrânei menajere un serviciu mărunț, iar ea revenise a doua zi cu o cutie de metal în portbagajul mașinii. În cutie se afla un superb set de unelte vechi pe care, îi spusese ea, voia să i-l dăruiască. Fuseseră ale soțului ei, care murise cu mult timp în urmă, iar ea le păstrase, așteptând să apară cineva căruia să simtă că i le putea dăruia.

Când avea cinci sau șase ani, părinții îi așezaseră pe el și pe sora lui în fața lor și le spusese că erau adoptați. El fusese un fiu și un elev model până pe la vârsta de șaptesprezece sau optsprezece ani, când, dintr-odată, încetase să mai fie cuminte. Începuse să meargă la

petreceri, să bea și să fumeze, picase la examene și pierduse orice șansă de a intra la universitate. Tatăl îl dăduse imediat afară din casă și nu-i mai permisesse niciodată să se întoarcă. Conceptul de justețe pe care și-l formase el ca rezultat al acestor experiențe nu era unul retributiv, ci exact invers. Pentru a fi liber, încercase să-și dezvolte propria capacitate de iertare.

— Mi se pare, i-am spus, că iertarea nu face decât să te lase și mai vulnerabil la ceea ce nu poți să ierți. Francisc din Assisi a fost dezmoștenit de tatăl lui, care l-a dat chiar în judecată pentru cheltuielile materiale părintești, însemnând în acel moment puțin mai mult decât costul hainelor de pe el. Sfântul Francisc s-a dezbrăcat de ele acolo, în sala de judecată, și i le-a înapoiat, iar după aceea a trăit în ceea ce unii numesc stare de inocență, dar mie mi se pare a fi nihilism pur.

El a zâmbit iar și i-am observat dinții strâmbi, care păreau să aibă, cine știe cum, legătură cu situațiile de rebeliune și abandon pe care le descrisese. Mi-a spus că el încă avea și purta multe dintre hainele tatălui său. Acesta fusese mult mai înalt și mai solid decât el; îmbrăcându-i hainele, simțea că se reînfășoară oarecum în ceea ce fusese bun la tatăl lui, în forța lui fizică și morală.

L-am întrebat dacă încercase vreodată să-și găsească părinții biologici și a răspuns că da, dar abia pe la patruzeci și ceva de ani, după moartea tatălui adoptiv, când cel biologic era deja și el mort. Despre mamă nu reușise să afle nimic. Fratele vitreg al tatălui trăia încă, așa că făcuse drumul până la un bungalow din Midlands și acolo, în salonul supraîncălzit, cu covoare groase, unde televizorul rămăsese deschis pe toată durata vizitei lui, își întâlnise pentru prima dată o rudă de sânge. Căutase de

asemenea agenția de adopții și fusese pus în legătură cu o femeie care lucrase acolo în anul în care se născuse el. Femeia îi descrisese încăperea – o cameră la ultimul etaj al unei clădiri din Knightsbridge – în care fusese făcută tranzacția. Se ajungea la ea urcând mai multe șiruri de trepte, pe care mama trebuie să le fi străbătut cu copilul în brațe. Sus, intra într-o încăpere complet goală, cu excepția unei bănci din lemn. Mama așeza copilul pe bancă și, abia după ce ea ieșea și cobora scările, intrau părinții adoptivi dintr-o sală alăturată – unde așteptaseră – și luau copilul de pe banca pe care fusese lăsat.

Avea șase săptămâni când părinții îl adoptaseră și-i dăduseră numele preferat de ei în locul celui pe care-l alesese mama biologică. Îi povestiseră că începuse să plângă imediat ce ajunseseră cu el acasă, și nu se mai oprise. Plânsese zi și noapte, până când părinții începuseră să se întrebe dacă nu cumva făcuseră o greșală adoptând un copil. Bănuia – dacă nu era prea exagerat să atribuie unui sugar de două luni voința de a supraviețui – că acela fusese momentul în care încetase să mai plângă. Un an mai târziu adoptaseră o fetiță – sora lui non-biologică –, ajungând astfel la ceea ce considerau a fi o familie completă. L-am rugat, dacă voia, să-mi spună ce nume îi fusese dat când se născuse. S-a uitat la mine o clipă, cu ochii lui aparent goi. „John”, a răspuns pe urmă.

Exista o literatură dedicată adopțiilor, a continuat el, și când privea înapoi la copilăria lui, aproape că o percepea ca pe o serie de situații teoretice: ceea ce la vremea respectivă fusese realitate părea acum – privită într-o anumită lumină – ca un joc, ca o dramă a cunoașterii neexprimate, ca jocul acela în care cineva e legat la ochi și toți ceilalți îl privesc bâjbâind în căutarea a ceea ce ei – spectatorii – știu deja. Sora lui nu semănase deloc cu el,

fusesse un copil neascultător și turbulent; citise ulterior că aceasta este o caracteristică frecventă – și aproape inevitabilă – a fraților adoptați, unul jucând rolul supunerii, iar celălalt preluându-l pe cel al rebeliunii. Explozia lui din anii adolescenței, caracterul lui retras și dorința de a plăcea, sentimentele lui față de femei, cele două căsnicii și divorțurile, chiar și senzația aceea fără nume din adâncul lui, ceea ce considera a fi în primul rând el însuși – toate fuseseră predestinate, repertoriate înainte chiar de a se produce. În ultima vreme constatase că se îndepărta de cadrul moral la care aderase toată viața, deoarece acest sentiment al predestinării făcea ca exercitarea voinței să fie aproape lipsită de sens. Ceea ce spusese eu despre pasivitate îi atinsese o coardă sensibilă, însă în cazul lui îl ajutase să perceapă realitatea ca fiind absurdă.

Am remarcat că nu mâncase nimic, în vreme ce eu terminasem tot ce avusesem în față. Când a venit chelnerul, i-a făcut semn să-i ia farfuria neatinsă. El și sora lui, a spus apoi răspunzând la întrebarea mea, duceau vieți foarte diferite, care totuși aveau o simetrie stranie. Ea era însoțitoare de zbor, iar el își petrecea de asemenea mai tot timpul în avion, călătorind în lumea întreagă pentru a participa la reuniuni și conferințe. Nici unul dintre ei nu-și avea locul nicăieri, a adăugat el. Aidoma lui, și ea fusese căsătorită și divorțase de două ori; pe lângă călătorii, asta era tot ce aveau în comun. Dar în copilărie se iubiseră cu o dragoste pasională, imprevizibilă. Își amintea cum, în rarele ocazii în care părinții lor, foarte stricți, îi lăsau acasă nesupravegheați, puneau un disc la pick-upul familiei, își scoteau hainele și dansau goi – un dans extatic, sălbatic, cu râsete dezlănțuite. Țopăiau în pat, ținându-se de mâini. Își promisese, la vârsta de șase sau șapte ani, să se

căsătorească unul cu celălalt atunci când vor fi mari. S-a uitat la mine și a zâmbit.

— Să mergem să bem ceva în altă parte? m-a întrebat apoi.

Ne-am luat hainele și gențile și am ieșit din restaurant. În strada bătută de vânt și cufundată în întuneric, el s-a oprit o clipă.

— Aici era, a spus. Exact aici. Îți amintești?

Stăteam în același loc în care ne întâlniserăm cu un an în urmă. Eu așteptam pe trotuar, lângă mașina mea: urma să vină cineva s-o remorcheze, fiindcă îmi pierdusem cheile. Bărbatul împreună cu care eram în perioada aceea spărsese geamul unei portiere cu o cărămidă pe care o găsisese într-un șantier de construcții din apropiere, ca să-și poată lua geanta încuiată înăuntru. Plecase și mă lăsase acolo – trebuia să se ducă la o întâlnire importantă – și, cu toate că-i înțelesesem gestul, n-am reușit să-l iert pentru ce făcuse. Declanșase alarma când spărsese geamul. Timp de trei ore stătusem acolo, cu țiuitul acela strident răsunându-mi în urechi. La un moment dat, o cunoștință – prietenul comun – ieșise dintr-o cafenea aflată pe celălalt trotuar. Era împreună cu un alt bărbat și, când m-au văzut, au traversat strada și au venit să-mi vorbească. I-am spus prietenului comun ce se întâmplase și îmi amintesc că, în timp ce vorbeam, am devenit tot mai conștientă de însoțitorul lui, până când mi-am dat seama că mă adresam de fapt lui. Acela era bărbatul care se afla acum lângă mine. Alesese în mod special restaurantul de aici, mi-a mărturisit zâmbind. Și mi-a povestit că după conversația aceea de lângă mașină plecase mai departe împreună cu prietenul comun, dar imediat ce dăduseră colțul străzii, se

oprise și-i spusese că ar trebui să se întoarcă și să mă ajute.

— Dar nu știu din ce motiv, a continuat acum, nu ne-am întors. Ar fi trebuit să-l conving. Ar fi trebuit să insist.

Avusese nevoie de un an întreg ca să contrabalanseze momentul acela în care plecase. Și interpretase dificultatea de a lua din nou legătura cu mine ca pe o pedeapsă pe măsura faptei. Dar își executase deja sentința.

A întins mâna spre mine și i-am simțit degetele cuprinzându-mi brațul. Mâna îi era solidă și grea, ca una sculptată în marmură, din Antichitate. M-am uitat la ea, la stofa din lână închisă la culoare a mânecii și la întinderea voluminoasă a umărului. O senzație năvalnică de ușurare m-a străbătut cu violență, ca și când aș fi fost pasageră într-o mașină care izbutise în ultima clipă să evite prăbușirea în gol.

— Faye, a rostit el.

Mai târziu în seara aceea, când am ajuns acasă și am intrat în apartamentul întunecat, cu iz de praf, am constatat că Tony așezase plăcile izolatoare peste grinzi. Erau perfect montate și prinse în cuie. Mi-am dat seama că și el și Pavel trebuie să fi stat până târziu ca să termine podeaua. Camerele erau tăcute, solide sub picioarele mele. Am pășit pe suprafața cea nouă. M-am dus la ușa din spate, am deschis-o și m-am așezat afară, pe trepte. Cerul era senin acum, puzderie de stele. Am stat și m-am uitat la punctele de lumină care țâșneau din întuneric. Am auzit ușa de la subsol deschizându-se, zgomot de pași și sunetul greu al respirației Paulei. S-a îndreptat spre gardul

dintre proprietățile noastre. Nu putea să mă vadă, însă eu știam că era acolo. Am auzit fâșâitul aspru al hainelor și al răsuflării ei când s-a apropiat și și-a lipit fața de gard.

— Vită încălțată, a zis.

Vineri seară am luat mașina și am plecat spre vest, ieșind din Londra ca să merg la vărul meu, Lawrence, care se mutase de curând după ce-și părăsise soția, pe Susie, pentru o altă femeie pe nume Eloise, și fusese nevoit să lase în urmă satul din Wiltshire pentru un altul de dimensiuni asemănătoare, aflat la câțiva kilometri distanță. Situația stârnise revoltă și consternare în rândul prietenilor și al familiei, dar abia dacă lăsase vreun semn pe exteriorul aparent al vieții lui Lawrence, care părea să decurgă în mare parte la fel ca înainte. Satul cel nou, îmi povestise Lawrence, era de fapt mai pitoresc și mai plăcut decât celălalt, fiind mai aproape de Cotswolds și mai tradițional. El, Eloise și cei doi copii ai ei formau noua lui gospodărie, plus fiica lui Lawrence, care făcea naveta între părinții ei.

Vara trecută, într-o seară, în timp ce stăteam în penumbra din bucătăria vechii mele case, răspusesem la telefon având un presentiment, și auzisem glasul lui Lawrence, care avea o tonalitate așa cum nu mai auzisem niciodată până atunci. „La Roma”, mi-a spus când l-am întrebat unde era. Și chiar auzeam sunetele orașului în fundal, dar impresia mea inițială – anume că Lawrence era singur în acel moment, și înconjurat de spații goale infinite asupra cărora privea cu groază și înfiorare – nu s-a șters. Nu mi-a răspuns când am vrut să știu ce făcea la Roma, așa că am tăcut și l-am lăsat să-mi spună că era pe punctul de a-și

încheia căsnicia, pentru a fi alături de femeia pe care credea că o iubește. Problemele se tot acumulaseră de câteva luni, dar acolo, la Roma, explodaseră și criza devenise iminentă. Femeia, Eloise, era și ea în oraș – el se dusese la Roma cu serviciul, iar ea îl însoțise, detaliu pe care Susie nu-l știa. El ieșise acum singur la o plimbare, ca să se poată gândi. Atunci îmi telefonase. „Sunt treizeci și opt de grade aici, mi-a spus. Totul pare complet ireal. Tocmai am trecut pe lângă o femeie care zăcea pe stradă, fără cunoștință, plină de noroi. Nu știu unde sunt: soarele a apus, dar, habar n-am din ce motiv, nu se întunecă. Lumina pare să nu vină de nicăieri. E ca și când timpul s-ar fi oprit”, a adăugat el, și am bănuir că ăsta era un fel de a spune că nu mai putea identifica un viitor, nici măcar nu și-l mai putea imagina.

„E în regulă”, am replicat.

„Nu știu dacă e în regulă sau nu”, a răspuns el.

Și acolo, la telefon, a început să-mi povestească despre o carte despre Carl Jung pe care o citea.

„Toată viața mea a fost un mare fals”, a zis.

Am replicat că nu avea nici un motiv să creadă că această percepție nu era și ea falsă.

„Totul are legătură cu libertatea”, mi-a spus.

„Libertatea, am ripostat, e o casă din care pleci o dată și nu te mai întorci niciodată.”

„Doamne”, a exclamat el, „Doamne, nu știu ce să fac!”

Dar era limpede că se hotărâse deja.

De atunci aproape că nu-l mai văzusem, dar din câte știam, trăia acum liniștit împreună cu Eloise, mânia lui Susie dispărându-se puțin înainte de a le distruge complet fericirea. Susie îmi telefonase o dată, la început, pentru a-mi prezenta varianta ei – o poveste lungă și teribilă, care a avut probabil nedoritul efect că mi-a stârnit compasiunea pentru Lawrence; se pare că le telefonase tuturor rudelor și prietenilor lor, cu aceleași destăinuiri. Lawrence îndurase acest asalt în tăcere, sumbru – pentru o vreme, chipul lui a avut mereu aceeași expresie, a dinților încleștați. Susie îl secătuisese în urma partajului și apoi, dacă nu satisfăcută, măcar împlânzită puțin, se retrăsese. Lui Lawrence îi plăcea luxul, și mă întrebam cum îl afectase pierderea banilor, însă niciodată n-a lăsat de înțeles în vreun fel că el și Eloise o duceau greu.

După o bucată de autostradă, traseul continua pe o serie de drumuri înguste, ocolite, care nu păreau să treacă niciodată prin vreo localitate, șerpuind îndelung prin peisajul întunecat de țară, învăluit într-o ceață deasă. Câte o mașină venea când și când din sens opus, farurile ei perforând două găuri galbene în pâcla alburie. Siluetele neclare ale copacilor se întrezăreau vag pe marginile drumului, ca niște obiecte încastrate în gheață. În anumite locuri, ceața devenea atât de deasă, încât părea orbitoare. Mașina își urma calea pe pipăite, uneori fiind cât pe ce să se lovească de marginea abruptă, atunci când o cotitură apărea pe neașteptate. Drumul continua cu o lentoare și o monotonie aparent inepuizabile, dezvăluindu-și doar câte o mică porțiune o dată. Posibilitatea de a mă ciocni în orice moment era cât se poate de reală. Sentimentul de pericol se suprapunea cu un sentiment aproape plăcut de anticipare, ca și când o constrângere sau o barieră avea să fie în sfârșit doborâtă, o limită depășită, dincolo de care se

afla eliberarea. Telefonul mi-a piuit anunțând un mesaj. „Te rog, ai grijă”, scria. Când am ajuns acasă la Lawrence, am oprit motorul cu mâna tremurândă și am stat în întunericul și liniștea aleii pietruite, uitându-mă la ferestrele luminate.

După o vreme a ieșit Lawrence. Fața lui palidă s-a apropiat, întrebătoare, de geamul portierei. Casa era lungă și joasă, cu ziduri din cărămidă veche, înconjurată de o grădină cu gard din piatră. Chiar și așa, pe întuneric și ceață, tot se vedea că întreaga proprietate era bine îngrijită, imaculată. Felinarul de deasupra ușii proiecta o rază de lumină strălucitoare. Pietrișul fusese greblat, iar tufișurile și gardul viu fuseseră tunse în forme rotunjite. Lawrence ținea în mână o țigară. Am coborât din mașină și am așteptat amândoi până când a terminat-o.

— Eloise nu suferă să fumez, mi-a spus. Zice că îi dă senzația că viața noastră e într-o stare de criză. Dacă e o criză – a aruncat chiștocul în tufișurile întunecate –, atunci e una permanentă.

Slăbise. Era îmbrăcat în haine scumpe, iar înfățișarea îi era mai elegantă și mai îngrijită decât în trecut. Avea un aer de vitalitate ușor infatuată, aproape de incitare. Deși tăgăduise existența unei crize, așa cum stătea acolo, în afara casei lui de la țară, chiar arăta ca un actor într-o piesă de teatru despre viața burgheză. Mai erau și alți oaspeți în afară de mine, mi-a spus înainte să intrăm: un prieten din Londra al lui Eloise și un prieten comun al lor, care locuia în sat. Prin intermediul acestuia din urmă se cunoscuseră el și Eloise, așa că era un oaspete frecvent în casă.

— Încercăm să n-o lăsăm deloc moale cu libațiile, a zis Lawrence cu un zâmbet rigid.

A deschis ușa mare, sculptată, și am trecut printr-un coridor întunecat spre o altă ușă scăldată în lumină, de dincolo de care răsunau acorduri de muzică și conversații. I-am trecut pragul și am ajuns într-o încăpere vastă, cu plafonul jos, iluminată de atât de multe lumânări, încât pentru o clipă a părut că era în flăcări. Era foarte cald înăuntru și mobilierul era format din piese pe care nu le recunoșteam ca făcând parte din existența anterioară a lui Lawrence: canapele moderne, cubice; o măsuță de cafea mare, din sticlă și oțel; un covor din piei de animal. Câteva tablouri, și ele nefamiliare, erau agățate pe pereți. M-am întrebat cum de o amenajase Lawrence atât de repede, ca și când ar fi fost un decor pe o scenă. Eloise și alte două femei ședeau pe canapelele joase din jurul măsuței de cafea și beau șampanie. În celălalt capăt al încăperii, câțiva copii erau așezați sau întinși pe podea, absorbiți de un joc. O fată mai mărișoară stătea pe un scaun lângă ei. Avea părul de un roșu izbitor, care îi cădea ca un văl până în talie, și purta o rochie roșie foarte scurtă, fără mâneci, care îi lăsa la vedere întreaga lungime a picioarelor goale și albe. Purta o pereche de sandale roșii cu barete, cu tocurile atât de înalte, încât îi era probabil dificil să meargă pe jos mai mult de câțiva pași.

Eloise s-a ridicat să mă întâmpine. Celelalte două femei au rămas pe locurile lor. Era elegant îmbrăcată și atent fardată; prietenele ei purtau de asemenea rochii și pantofi cu tocuri înalte. Păreau că așteaptă toate trei să plece la cine știe ce petrecere simandicoasă, nu să rămână aici pentru a-și petrece seara în peisajul rural, cufundat în ceață și în beznă. Părea mai mare păcatul că nu era

nimeni prin preajmă care să le admire. Eloise s-a apropiat și mi-a pipăit hainele plescăind din buze.

— Întotdeauna culori atât de închise, a remarcat ea.

Îi simțeam mirosul parfumului. Era îmbrăcată într-o rochie tricotată dintr-un fir moale, în nuanța untului. S-a apropiat și mai mult de mine, studiindu-mi fața. Și-a trecut vârfurile degetelor peste obrazul meu, după care s-a tras înapoi ca să le examineze.

— Mă întrebam cu ce ți-ai dat pe piele. Ești foarte palidă. Astea - mi-a pipăit din nou hainele - te secătuiesc.

M-a prezentat celorlalte două femei, care nu s-au ridicat, ci și-au întins brațele goale din adâncimea canapelei pe care ședeau pentru a-mi strânge mâna cu degetele lor cu unghiile vopsite. Una dintre ele era brunetă, foarte subțire, cu gura cărnoasă rujată și fața prelungă, osoasă. Purta o rochie strânsă pe corp, cu imprimeu leopard, și un colier din aur greu, ca un guler, în jurul gâtului cu tendoane proeminente. Cealaltă avea părul tapat și o frumusețe nordică, severă, accentuată de rochia albă mulată ca o teacă. Copiii se agitau deja în colțul lor, și o fetiță cu o pereche de aripi din voal și sârmă prinsă de spate s-a ridicat și a venit lângă noi. Femeia blondă i-a spus ceva într-o limbă străină, iar fetița a replicat bosumflată. Apoi a început să se cațăre pe spătarul canapelei - o mișcare pe care femeia s-a străduit s-o ignore, până când copila a ajuns în spatele ei și s-a aruncat peste ea, cuprinzându-i strâns gâtul cu brațele.

— Ella! a exclamat femeia surprinsă, făcând o încercare zadarnică de a se elibera. Ella, ce faci?

Fetița a izbucnit într-un râs năvalnic, întinsă pe spinarea femeii, cu gura larg deschisă și capul dat pe spate. Îi vedeam cioturile albe ale dinților mici în gingiile roz. Pe urmă s-a aplecat peste umărul femeii și, încă ținându-se de gâtul ei, i s-a aruncat brusc în poală, zvârcolindu-se și dând din picioare dezlănțuită. Am văzut că femeia era ori reticentă, ori incapabilă să controleze situația, fapt care nu-i lăsa altceva de făcut decât să pretindă că nimic ieșit din comun nu se întâmpla.

— Ai venit cu mașina din Londra până aici? m-a întrebat cu dificultate, în vreme ce copilul i se zvârcolea pe genunchi.

Îmi era greu să iau parte la prefăcătoria ei, fiindcă fetița o ținea atât de strâns de gât, încât era limpede că o sugruma. Din fericire, Lawrence a trecut pe lângă noi în acel moment și, după ce a ridicat fetița cu blândețe, cu tot cu aripi, din poala femeii, i-a dus trupul deodată inert și cuminte înapoi în celălalt capăt al camerei. Privindu-l, femeia și-a dus o mână la gât, unde îi rămăseseră câteva urme roșii.

— Lawrence e atât de drăguț cu Ella, a spus ea.

Vorbea pe un ton plat, aproape dezinteresat, de parcă doar ar fi observat scena care tocmai se petrecuse, fără să ia parte la ea. Avea un abia sesizabil accent tărăgănat.

— Ea îi recunoaște autoritatea fără să se teamă de el, a adăugat apoi.

O chema Birgid. Mi-a spus că în ultimul an, de când el era împreună cu Eloise, începuse să studieze îndeaproape purtarea și caracterul lui Lawrence. Eloise era una dintre cele mai vechi prietene ale ei; și voia să se asigure că el

era îndeajuns de bun pentru ea. La început, privirile ei cercetătoare și modul în care îi analiza toate vorbele și faptele îl revoltaseră, dar în cele din urmă se apropiaseră unul de celălalt și obișnuiau des să rămână și să stea de vorbă după ce Eloise se ducea seara la culcare. Eloise era foarte obosită, a adăugat Birgid, fiindcă fiul ei mezin avea probleme cu somnul și se trezea de mai multe ori pe noapte; cel mare, pe de altă parte, se descurca greu la școală. Eloise nu avea energia necesară pentru a-i ține piept lui Lawrence – căruia îi plăcea să procedeze după bunul lui plac –, așa că Birgid își asumase această misiune în locul ei.

— Am mai văzut asta și înainte la ea, a spus Birgid. Bărbații o plac fiindcă lasă impresia că e independentă, când de fapt e perfect docilă. Și atrage bărbați tiranici, a adăugat ea încrețindu-și nasul mic. Ultimul ei soț era un porc sadea.

Birgid avea ochi extraordinar de lungi și de înguști, de un verde palid nepământean. Și părul îi era palid – aproape alb –, iar în lumina lumânărilor, pielea ei părea să aibă soliditatea și netezimea unei lespezi de marmură. Am întrebat-o de unde era și mi-a zis că se născuse și crescuse în Suedia, dar de la optsprezece ani locuia în Anglia. Venise aici la universitate și își cunoscuse viitorul soț – student și el – în primul trimestru. Se căsătoriseră în vacanță, astfel că, spre uimirea colegilor lor, se întorseseră la cursuri ca soț și soție. Jonathan nu putuse să vină în seara asta, a precizat ea. Avea prea mult de muncă și, în plus, considerase că era bine ca ea și Ella să facă această călătorie împreună. Birgid hotărâse să nu ia mașina, fiindcă nu mai condusesese niciodată doar cu Ella pe post de pasager. Așa că luaseră trenul.

— De asta te-am întrebat dacă ai venit cu mașina, mi-a explicat. Mie mi-a fost frică să conduc.

I-am spus că a avut dreptate să se teamă. Mă asculta cu o expresie stăpânită, inflexibilă, clătinând din cap.

— Când ți-e teamă de ceva, mi-a zis, e un semn că trebuie să faci lucrul respectiv.

Ea însăși se condusesese în viață după această filosofie, însă de când o născuse pe Ella constatase în mod repetat că n-o mai putea respecta. Ea și Jonathan așteptaseră mult timp până să aibă un copil: constatase că e însărcinată în ziua în care împlinise patruzeci de ani, astfel încât s-ar fi putut spune că așteptase până în ultimul moment. Biologic, nu-i era imposibil să mai aibă un copil, firește – avea acum patruzeci și patru de ani –, dar nu-și mai dorea altul. Fusesse și așa destul de greu să-i facă Ellei loc în viața lor, după mai mult de două decenii în care fuseseră doar ei doi. Nu mai erau atât de relaxați ca la optsprezece de ani.

— E extrem de dificil să introduci un element nou în ceva deja bine stabilit. Nu că eu și Jonathan am fi fost rigizi în rutina noastră, a spus ea. Dar eram foarte fericiți așa cum trăiam.

S-a întins după paharul cu șampanie și a luat o înghițitură, fără grabă. În spatele ei, ceața zăbovea anostă la ferestre. M-a mirat vârsta ei, fiindcă aș fi crezut-o cu cel puțin zece ani mai tânără, deși nu avea acea tinerețe zeloasă a autoconservării active; părea doar că evitase expunerea, ca o cută a perdelei care rămâne nedecolorată fiindcă niciodată n-o vede soarele.

Am întrebat-o cât de des se întorcea în Suedia.

Foarte rar, mi-a răspuns. Vorbea uneori puțină suedeză cu Ella, dar în afară de asta avea puține legături cu trecutul. Soțul ei, tatăl Ellei, era englez și, cum se căsătoriseră de foarte tineri, avea impresia că Suedia reprezenta copilăria, pe când Anglia era scena vieții de adult. Tatăl ei încă locuia acolo, la fel ca unii dintre frații ei – fuseseră cinci copii în familie –, dar programul de lucru nu-i lăsa prea mult timp pentru a-și vizita rudele. Dacă ea și Jonathan își luau liber, preferau să se ducă în locuri calde, exotice – în Thailanda sau în India –, deși, desigur, acum, că o aveau pe Ella, asemenea călătorii nu erau deloc practice. Pe de altă parte, nu-i plăcea să i se readucă aminte cât de mult se schimbase familia ei: prefera să-și amintească anii copilăriei așa cum fuseseră.

O dispută se iscase în celălalt capăt al încăperii. Unul dintre fiii lui Eloise plângea; celălalt se bătea cu fiica lui Lawrence pentru o jucărie care se rupsesese când cei doi trăsaseră de ea, astfel că fiica lui Lawrence căzuse în fund și se pusese la rândul ei pe plâns. Drept pedeapsă, fetița lui Birgid începuse să-l altoiască pe băiat cu bagheta din plastic. Fata în rochie roșie stătea nemișcată pe scaunul ei, urmărind scena cu ochii mari și fața lipsită de expresie. Își ținea complet nemișcat capul cu vâlul de păr roșcat. Mâinile îi erau împreunate în poală; picioarele lungi și goale, în sandalele cu tocuri înalte, erau lipite unul de celălalt. Deși era îmbrăcată sumar, părea încarcerată în hainele ei.

Eloise s-a ridicat să intervină, iar după numai câteva secunde era asaltată din toate părțile: mezinul i se agățase de rochie, celălalt fiu îi bătuca șoldul cu pumnul lui mic și alb și toți strigau cu glasuri ascuțite, ca să-și

transmită propria versiune a evenimentelor. Femeia în rochie cu imprimeu leopard s-a răsucit pe canapea, cu paharul de șampanie în mână, și i s-a adresat fetei cu părul roșu din capătul celălalt al camerei cu o voce surprinzător de sonoră, ținând seama de trupul ei subțire.

— Henrietta! Henrietta! Ar fi trebuit să ai grijă de ei, draga mea, nu-i așa?

Henrietta s-a uitat la ea făcând ochii și mai mari, apoi a întors încet capul spre copii. A părut să spună ceva și buzele abia dacă i s-au mișcat, dar nimeni nu i-a dat atenție.

— Sincer! a exclamat femeia cu rochie leopard, răsucindu-se la loc. Nu știu de ce-mi mai bat capul să vorbesc.

Lawrence ședea relaxat pe canapea, cu picioarele încrucișate și cu paharul în mână, părând să nu observe problemele lui Eloise în capătul celălalt al camerei.

— Lawrence, i s-a adresat Birgid privindu-l, du-te și ajut-o!

El a afișat un zâmbet vag amenințător.

— Am convenit să nu intervenim în certurile lor.

— Dar nu poți s-o lași pur și simplu să se descurce singură cu toate!

— Dacă preferă să încalce înțelegerea, o privește.

Fiul lui Eloise își ridicase picioarele de pe podea, astfel că acum atârna în aer, agățat de rochia ei. Materialul fin a cedat imediat și s-a rupt drept pe mijlocul pieptului, dându-i la iveală sânii albi în sutienul din dantelă mov.

— Ce oribil, a murmurat Birgid întorcând capul.

— Va trebui să se descurce, a zis Lawrence strângând din buze.

Eloise a ieșit din cameră bocănind cu tocurile ei înalte, ținându-și rochia cu mâna. A revenit câteva minute mai târziu, îmbrăcată cu o alta.

— E drăguță, a remarcat femeia cu imprimeu leopard aplecându-se să pipăie materialul. Am mai văzut-o până acum?

Imediat ce Eloise s-a așezat, Lawrence s-a ridicat ca pentru a se distanța de purtarea ei de mai devreme făcând exact opusul gesturilor ei. S-a dus la frigider, a scos o altă sticlă de șampanie și a început s-o deschidă.

— E un om mândru, mi-a spus Birgid privind-l. Și, într-un fel, are dreptate. Dacă încep să devină sentimentali în privința copiilor, relația lor va fi distrusă.

Părinții ei, mi-a povestit, trăiseră o adevărată poveste de dragoste: niciodată, în toți anii lor de căsnicie, nu-și slăbiseră atențiile reciproce, cu toate că avuseseră cinci copii de vârste atât de apropiate, încât în fotografiile din albumele familiei, mama ei părea să fi fost continuu însărcinată vreme de câțiva ani. Deveniseră părinți la o vârstă tânără și avuseseră o energie neobosită: copilăria ei fusese una a excursiilor și drumețiilor, a expedițiilor nautice și a verilor petrecute în cabana pe care o construiseră cu propriile lor mâini. Părinții ei nu plecaseră niciodată în vacanță singuri; abordau cu mare ceremonial toate reuniunile de familie și mâncau împreună cu copiii la masa din bucătărie în fiecare seară, astfel că ea nu-și

amintea nici măcar o cină la care ei să fi lipsit, ceea ce însemna, fără îndoială, că rareori ieșiseră în cuplu în oraș, sau chiar deloc. Ea și Jonathan, pe de altă parte, ieșeau la restaurant aproape în fiecare seară. Pleca la serviciu dimineața atât de devreme și se întorcea atât de târziu, încât aproape că n-o vedea deloc pe Ella, dar sigur că bona îi dădea să mănânce doar ce trebuie, așa cum o instruiseră ea și Jonathan. Ca să fie perfect sinceră, a continuat Birgid, chiar evita orele de masă ale Ellei – își găsea diverse lucruri de făcut la birou. De când se născuse Ella, Jonathan începuse să pregătească friptură și cartofi pentru prânzul de duminică, așa cum fusese tradiția în familia lui, tradiție pe care, considera el, era bine s-o preia pentru Ella.

— Dar mie nu-mi place de fapt să mănânc la prânz, mi-a spus Birgid mai departe, iar Ella e mofturoasă, așa că Jonathan ajunge să mănânce totul singur.

Părinții ei obișnuiseră să gătească o serie de preparate prin rotație, care le deveniseră copiilor la fel de familiare ca zilele săptămânii. Ritmurile copilăriei ei aproape că puteau fi exprimate în termenii acelor arome și texturi și în recurența mai lentă și mai îndelungă a anotimpurilor, în nuanțele și gradațiile mâncărilor de iarnă și de vară, marcate de tortul aniversar care nu se schimba niciodată, câte unul diferit pentru fiecare dintre ei, cinci torturi pe an, mereu aceleași. Ea se născuse vara: tortul ei era unul splendid, etajat, cu bezea, fructe de pădure și frișcă, cel mai bun dintre toate. Unul dintre motivele pentru care nu-i plăcea să se întoarcă în Suedia era mâncarea, care o potopea cu amintiri și-i lăsa un gust amar în gură, fiindcă părea familiară, când îi era, de fapt, cu totul străină.

Am întrebat-o ce anume provocase disonanța aceea. Un timp n-a răspuns; își răsucea între degete piatra verde pe care o purta pe un lăntișor de argint la gât și pe care o alesese, evident, pentru asemănarea cu nuanța ochilor ei.

Era adevărat, mi-a zis, că la un moment dat, pe când avea, poate, doisprezece sau treisprezece ani, ceva îi modificase implicarea în viața de familie, ceva imperceptibil, atât de subtil încât nici nu reușise să-i dea un nume. Și totuși, își amintea perfect clipa în care survenise această schimbare, când se întorcea acasă de la școală, într-o după-amiază obișnuit de mohorâtă. Coborâse de pe trotuar pe carosabil și o simțise – o senzație neașteptată de dislocare, aproape ca și când ceva ar fi cedat. Așteptase să-i treacă, dar nu-i trecuse: ajunsese acasă încă având-o, iar a doua zi dimineață, când se trezise, era tot acolo. Nu putuse să-i dea un nume, așa cum menționase deja, dar una dintre consecințele ei fusese faptul că din ziua aceea simțise că-și privește viața din exterior, nu că făcea parte din ea. Începuse să-și urmărească părinții, frații și surorile în timp ce ședeau la masă și vorbeau, și cu toate că-și dorea mai mult decât orice să revină în interiorul acelor conversații și al meselor luate împreună, nu putuse. Poate că acea senzație de irealitate o determinase la un moment dat să-i înregistreze pe cei din familie, fără ca ei să-și dea seama. Folosea un casetofon pe care îl primise, așezându-l pe un raft lângă masa din bucătărie și schimbând caseta în fiecare zi. Părinții ei nu-l observaseră niciodată, dar la un moment dat frații ei îl remarcaseră, și o vreme făcuseră un fel de obsesie din a asculta redarea celor petrecute în timpul – o oră sau mai mult – cât stătuseră la cină. Nici unul dintre ei nu era interesat în mod deosebit să-și audă propria voce: ascultau mai degrabă glasurile părinților. Uneori îi cereau să redea, iar și iar, un anumit fragment

din conversația dintre mama și tatăl lor. Și îl analizau în detaliu, încercând să deslușească fiecă posibilă semnificație a cuvintelor. Înceau de fapt, își dădea ea seama acum, să pătrundă în relația dintre părinții lor și eșuau de fiecare dată, fiindcă seară de seară făceau alte înregistrări și reluau procesul de la capăt. Până la urmă, ascultaseră probabil în total sute de ore de discuții între mama și tatăl lor, și nici măcar o dată nu auziseră vreun cuvânt care să ofere o rază de lumină în misterul iubirii dintre ei.

Am întrebat-o dacă mai avea încă înregistrările.

— Sigur, mi-a răspuns. Le-am digitalizat cu câțiva ani în urmă. Originalele sunt și acum păstrate în ordine cronologică într-un fișet mare din biroul meu. Când a murit mama, frații mei mi le-au cerut înapoi, însă i-am refuzat. Ne-am certat pe tema asta. E cam trist. Acum nici nu ne mai vedem unii cu alții.

După moartea mamei lor, a continuat ea, tatăl se recăsătorise rapid. O femeie venise într-o zi la ușa lor, vânzând produse de curățenie, iar el o luase imediat de nevastă. Vânduseră splendida casă a copilăriei lor și se mutaseră într-un bungalow hidos, într-o zonă rău famată a orașului. Femeia însăși era hidoasă, obeză și grosolană – polul opus al mamei, care fusese zveltă și frumoasă. Acum, tatăl lor trăia ca un vagabond, îmbrăcat în zdrențe și murdar, după ce rămăsese fără bani. Frații ei încercaseră s-o dea în judecată, dar se dovedise că tatăl lor îi dăduse totul de bunăvoie, inclusiv vestigiile vieții lor de familie, pe care femeia ori le vânduse, ori le aruncase la gunoi. Îi permisesese să rămână în bungalow împreună cu ea, însă îl trata ca pe un câine. Birgid plecase deja în Anglia când se întâmplaseră toate astea: cât lipsise ea,

Întreg trecutul ei fusese dezafectat. Chiar și albumele cu fotografii dispăruseră – niciodată n-ar mai fi putut dovedi că acel trecut existase, dacă n-ar fi avut înregistrările.

Lawrence ne-a chemat să ne așezăm la masă și ceilalți au început să se ridice.

Am întrebat-o dacă mai avea acea senzație de irealitate și de ce credea că îi apăruse. Ella, care se întorsese lângă noi, s-a așezat pe genunchii lui Birgid și și-a rezemat capul de pieptul ei, sugându-și degetul mare. Birgid i-a mângâiat absentă părul negru și a ridicat ochii spre mine.

— Îmi place că-mi pui aceste întrebări. Dar nu înțeleg de ce vrei să știi răspunsurile.

Lawrence ne-a chemat din nou, iar ea a încercat să-și dea fetița jos din poală, însă Ella s-a agățat de ea, protestând, așa că s-a ridicat în picioare cu greu, cu copilul încă în brațe, și a rămas locului neajutorată, până când a venit Lawrence s-o ia.

— Haide, maimuțică, i-a zis ducând-o în capătul îndepărtat al mesei lungi, pregătită pentru cină sub ferestrele scăldate în ceață.

Toți copiii ședeau în capătul acela; adulții se aflau la celălalt. Eu fusesem așezată vizavi de Eloise, și o vreme am urmărit cum privirile ei zburau anxioase de la un invitat la altul, iar degetele îi treceau des peste rochie și prin păr, pe care le atingeau de parcă ar fi vrut să se asigure de ceva anume. Avea o față drăguță, blândă, cu ochi mici, roz pe margini, care păreau tot timpul să fie în pragul lacrimilor, și un zâmbet curajos pe care-l afișa periodic, ca pentru a contrabalansa impresia de plâns. Nu

semăna deloc cu Susie, care era o femeie volubilă, înaltă și puternică, obișnuită să dea ordine și să gestioneze situațiile curente, și care manifestase un control organizatoric atât de ferm, încât își programase viața împreună cu Lawrence până departe în viitor, astfel că putea deseori să-ți spună unde urmau să fie și ce urmau să facă într-o anumită zi peste câteva luni sau chiar peste câțiva ani. În compania lui Susie, Lawrence devenise tot mai caustic și necooperant – lucru pe care doar ea părea să nu-l fi remarcat, fiindcă fusese, bănuiesc, prea puțin senzitivă. Totuși, părea o cruzime faptul că în toată acea previzionare obsesivă a viitorului, niciodată nu-i trecuse prin minte ideea că Lawrence va lipsi din viața ei. Se simțea singură acum, mi-a spus Lawrence, și încerca – nu întotdeauna cu succes – să se comporte civilizat și chiar cu generozitate față de Eloise și față de el. I-am spus că Susie le trimisese fiilor mei cadouri de Crăciun. Erau atât de atent și de frumos ambalate, încât la vederea lor încercasem o tristețe disproporționată, ca și când ceea ce se afla sub ambalaj n-ar fi fost o jucărie ori un joc, ci inocența însăși, inocența bunelor intenții care aveau să se tocească sau să fie înlăturate în cele din urmă, după ce vor fi dezvăluite. Acea inocență mi s-a părut deodată mult mai reală decât toate aberațiile documentate din purtarea lui Susie atât înainte, cât și după ce Lawrence o părăsise: în acel moment – lui nu i-am spus asta – nu voiam nimic mai mult decât ca el să se întoarcă la ea și să-și respecte promisiunile pe care i le făcuse.

Eloise a observat că o priveam și imediat și-a adunat gândurile și întreaga atenție, pe care a îndreptat-o într-un singur fascicul, zâmbind, către mine. Și-a împreunat palmele la piept și s-a aplecat peste masă cu un aer confidențial.

— Vreau să știu totul! mi-a spus.

Fiul ei cel mic, Jake, se ridicase de la locul lui din celălalt capăt al mesei și venise lângă ea. A bătut-o ușurel pe braț.

— Ce e, Jakey? I-a întrebat întorcând capul neatentă.

Băiatul s-a ridicat pe vârfuri ca să-i șoptească la ureche, iar ea a ascultat cu o expresie de răbdare animată. Pe urmă, când el a terminat, și-a cerut scuze, s-a ridicat și s-a dus să vorbească cu Lawrence, care scotea mâncarea din cuptor, cu un șorț legat în talie.

În lipsa ei, Jake m-a întrebat dacă fusesem vreodată pe Marte. I-am răspuns că nu.

— Eu am o fotografie de acolo, mi-a zis el. Vrei s-o vezi? A plecat și s-a întors cu o carte pe care a deschis-o și a pus-o pe masă în fața mea. Vezi ce-i asta? m-a întrebat arătând cu degetul.

I-am zis că părea o urmă de picior. El a încuviințat din cap.

— Exact asta e. Credeam că poate ai văzut-o în realitate, a adăugat dezamăgit.

M-a mai înștiințat că el va locui pe Marte imediat ce va fi suficient de mare ca să-și ia o rachetă.

— Mie îmi pare un plan bun, i-am spus.

Lawrence s-a apropiat și i-a spus lui Jake să se ducă și să se așeze la locul lui.

— Și nu-i mai cere mamei altceva de mâncare, l-a apostrofat. O să mâncăm cu toții același lucru.

Jake a căpătat imediat o expresie anxioasă.

— Dar dacă mie nu-mi place?

Am observat că Lawrence se străduia să-și stăpânească nervii. Fața îi era roșie ca racul și buzele i se strânseseră într-o linie subțire.

— Atunci, nu mânca, i-a răspuns. Dar o să-ți fie foame.

Eloise s-a întors și s-a așezat pe scaunul ei, netezindu-și rochia. S-a aplecat peste masă ca să-mi șoptească:

— Ai observat cât de despot e Lawrence în privința mâncării? E mai rău decât francezii. Eram ieri într-un restaurant, iar el a obligat-o pe Angelica să mănânce un melc.

Angelica era fiica lui.

— Biata copilă era ca Ioana d'Arc pe rug, a continuat Eloise. Jakey și Ben se uitau ca hipnotizați. Era limpede ce credeau - că ei urmau la rând. Jakey nu mănâncă altceva decât zahăr. Iar Ben nu se atinge de nimic dacă nu e alb. Și ore întregi pe urmă n-au vrut să se apropie de ea. Ziceau că simt mirosul de melc în respirația ei. A aruncat o privire în jur și s-a aplecat mai mult spre mine: Se înfurie teribil când le dau ce vor. E siderat de lipsa lor de disciplină. Știi că Jakey nu doarme. Vine în camera noastră de patru sau cinci ori pe noapte, iar Lawrence nu-l lasă să urce la noi în pat. Nu e de acord cu așa ceva. Problema e că Jakey obișnuia mereu să vină în patul meu. Așa reușea să adoarmă la loc. Dar acum trebuie să mă ridic și să-l duc la parter în miez de noapte.

Am întrebat-o ce făceau împreună la ora aceea.

— Ne uităm la televizor. Chestia e, mi-a spus ea aplecându-se și mai mult spre mine, că Susie era foarte organizată. A învățat totul din cărți. Aveau o bibliotecă întreagă. De fiecare dată când un copil făcea ceva, trebuia să te oprești și să aștepți până se ducea ea și căuta în carte. Unele lucruri erau de-a dreptul victoriene.

Mi-am amintit că m-am dus o dată acasă la Susie și Lawrence, și Angelica, pe atunci de trei sau patru ani, ședea singură pe treapta de jos a unei scări. Era treapta obrăzniciei, îmi spusese ea când o întrebasesm ce făcea acolo. Când am plecat, încă era acolo, pe scară.

— Eu îi zic lui Lawrence, dragule, trebuie doar să-i iubim, a continuat Eloise, și ochii i s-au umplut de lacrimi. E adevărat, nu-i așa? Lor nu le trebuie altceva decât să-i iubim.

Am replicat că nu știu. Pentru cineva ca Lawrence, acel gen de iubire se confunda cu abnegația.

— Cred că oamenilor le e frică, a spus Eloise. Le e frică de propriii lor copii.

— Dacă așa stau lucrurile, am zis, motivul este acela că văd de fapt în ei suma propriilor greșeli și răutăți.

— Ție nu ți-e frică, nu-i așa? m-a întrebat privindu-mă cu ochi rotunzi.

M-am pomenit că-i povestesc despre o seară din urmă cu câțiva ani, când eram singură acasă cu cei doi fii ai mei. Era iarnă; se întunecase încă de pe la mijlocul după-

amiezii și băieții nu mai aveau astâmpăr. Tatăl lor era pe drum, se întorcea de undeva. Și-l așteptam cu toții să ajungă. Mi-am amintit senzația de încordare din casă, care părea să fie legată de caracterul provizoriu al situației, de faptul că așteptam. Băieții întrebau tot timpul când avea să vină tata, iar eu mă uitam mereu la ceas, așteptând să treacă timpul. Și totuși, știam că nimic deosebit sau foarte important nu urma să se întâmple când avea să ajungă el acasă. Însă ceva era întins până în pragul ruperii din cauza absenței lui, ceva ce avea de-a face cu credința: ca și când capacitatea noastră de a crede în noi înșine, în căminul nostru, în familia noastră și în cine susțineam noi că suntem se subțiasse atât de mult, încât risca să cedeze complet. Îmi amintesc senzația presantă a realității imediat sub suprafața lucrurilor, ca un secret pe care mă străduiam să-l ascund. Am înțeles atunci că nu voiam să fiu acolo, în încăperea aceea. Voiam să ies și să străbat câmpul pe întuneric, sau să mă duc într-un oraș plin de agitație și strălucire, ori să fiu undeva, oriunde constrângerea aceea a așteptării nu mi-ar fi stat în creștet. Voiam să fiu liberă. Băieții începuseră să se certe și să se bată, așa cum făceau deseori. Și acest fapt a părut brusc să fie o formă care se poate rupe, care poate fi dintr-odată, șocant, încălcată. Eram în bucătărie și le pregăteam ceva de mâncare pe blatul lung, din piatră. Băieții erau în celălalt capăt al blatului, așezați pe taburete. Mezinul îl cicălea pe celălalt, voia să se joace cu el, iar cel mare devenea tot mai iritat. M-am oprit din ce făceam, intenționând să intervin în cearta lor, când l-am văzut pe fiul cel mare înhățând cu ambele mâini capul fratelui său și izbindu-l cu putere de blat. Mezinul s-a prăbușit imediat la podea, aparent inconștient, iar celălalt l-a lăsat acolo și a ieșit din bucătărie în fugă. Acea izbucnire de violență, așa cum nu se mai petrecuse niciodată la noi în casă, nu era

doar șocantă, ci concretiza ceva ce părea că eu știu deja, în măsura în care credeam că fiii mei acționaseră în virtutea acestei științe, că fuseseră împinși să reproducă ceva ce ei înșiși nu înțelegeau. Avea să mai treacă un an înainte ca tatăl lor să plece de acasă, dar dacă ar fi să identific momentul în care căsnicia mea s-a sfârșit, aș spune că acela a fost, în seara aceea întunecată din bucătărie, când el nici măcar nu era acolo.

Eloise mă asculta cu o expresie empatică.

— Și a pățit ceva? m-a întrebat. A trebuit să-l duci la spital?

— Era speriat și șocat, i-am răspuns, și avea un cucui mare, dar n-a fost nevoie să meargă la spital.

Ea a rămas tăcută un timp, cu mâinile strânse la piept, cu ochii plecați. Purta numeroase inele fine de argint pe degete, plus diamantul mare și scânteietor pe care i-l dăruise Lawrence cu ocazia logodnei.

— Dar nu-ți pare rău, nu-i așa? m-a întrebat apoi. Trebuie să fi fost decizia corectă, fiindcă altfel n-ai fi luat-o.

I-am spus că n-aș putea să-i răspund la asta, fiindcă tot nu știam bine ce anume făcusem.

Ea mi-a oferit un mic zâmbet șmecher și m-a privit pe sub genele scurte și deschise la culoare. Intenționase să mă prezinte, mi-a spus, unora dintre prietenii ei necăsătoriți. La unul mai cu seamă se gândise – era foarte arătos și foarte, foarte bogat. Avea un apartament superb în Mayfair – era colecționar de artă – și o casă pe Coasta de

Azur. Lawrence, care se așezase între timp lângă noi, a oftat.

— De ce încerci de fiecare dată să le procopsești pe prietenele tale cu Freddie? a exclamat el. Tipul e o hahaleră.

Eloise s-a bosumflat și a pufnit ușor.

— Toți banii ăia! Cel puțin s-ar duce pe o cauză bună. Pare o risipă totală!

— Nu tuturor le pasă de bani atât cât îți pasă ție.

Eloise n-a părut jignită de remarca lui. Ba chiar a râs.

— Dar nu-mi pasă de bani, a zis pe urmă. Tocmai asta e!

Lawrence servise pe toată lumea cu feliuțe de foie gras învelite în mici sfere de aluat fin.

— Ce-i acolo? a întrebat fiul cel mare al lui Eloise, luând una cu degetele și ridicând-o în aer.

— Măduvă de os, i-a răspuns Lawrence senin.

Devenise tot mai interesat de gătit, mi-a explicat, și începuse chiar să cultive câte ceva în grădină – ierburi rare, legume exotice, dificil de găsit în zonă. Această transformare survenise într-o zi la birou, după ce mâncase fără prea mare atenție un sendviș cumpărat: îi venise brusc ideea că ar putea mânca totuși ceva mai bun. Asta se întâmplase cu vreun an și jumătate în urmă, și avusese unele consecințe interesante, una dintre ele fiind faptul că – după vreo șase luni în care mâncase mai rafinat – resimțise o poftă nestăvilită tocmai de sendvișul cu brânză

care îl determinase să renunțe la mesele nesănătoase. Devenise deja atât de obișnuit să descifreze impulsurile subtile ale propriilor dorințe – deseori prefera să nu mănânce nimic, dacă nu putea obține exact ceea ce voia –, încât pornise automat să și-o satisfacă pe aceea, privind-o ca pe o glumă, un beau geste pe care se gândise să-l facă apetitul lui, acum mai sofisticat. Se dusesese la același magazin și cumpărase același sendviș, și acolo, pe stradă, când deschisese gura să muște din el, fusese brusc năpădit de amintiri: gustul prăfos de malț al pâinii feliate, izul brânzei topite, vâscozitatea albă a maionezei pe frunzele de salată. Pur și simplu îi lăsa gura apă, a mărturisit el. În secundele acelea s-a afundat și mai mult în memorii, amintindu-și cum mușca din sendviș, cum mesteca și înghițea, simțind o senzație de obscură ușurare inundându-i organismul. După asta, a pus sendvișul înapoi în punga lui și l-a aruncat la gunoi.

Un lucru înțelesese stând acolo, pe trotuar: că se afla într-un proces de modelare a propriilor dorințe, de a le gestiona fără să se gândească la ele, și că abia când se pomenise, trecător, pradă vechilor impulsuri senzoriale, abia atunci își dăduse seama că procesul acela se reducea în esență la disciplină. Cu alte cuvinte, nu-și dorise platoul de rață afumată cu aceeași orbire gurmândă cu care jinduse la sendvișul cu brânză topită. Primul trebuia abordat în mod conștient, pe când cel de-al doilea se baza pe inconștient, pe nevoi niciodată analizate, satisfăcute fiind prin simpla repetare. Fusese nevoie să ia hotărârea de a fi o persoană care prefera rața afumată, nu brânza topită: hotărând acest lucru, treptat, pas cu pas, asta devenise. Sendvișul cu brânză simbolizase confortul și, odată ce-l privise așa, nodul gordian fusese bine-mersi tăiat.

— Cel puțin nu înghite cu noduri, a intervenit Eloise, așezându-și palma mică pe mâna lui mare. Sau nu încă, în orice caz.

— Ce fel de lume e asta în care confortul ți-e oferit de un sendviș produs pe bandă? a întrebat Lawrence. Ce fel de om sunt eu, dacă asta cred că merit?

S-a uitat în jur, la masă și la cei așezați în jurul ei, parcă în așteptarea unui răspuns.

Ajunsesse la concluzia, ne-a spus, că până la un punct anume viața îi fusese condusă de nevoia de lucruri, nu de plăcerea pe care i-o ofereau, și că odată ce începuse să conteste ideea, întregul eșafodaj se șubreziase și se prăbușise. Dar chestiunea plăcerii este, așa cum precisase deja, mai complexă: oamenii sunt gata să jure că au nevoie de diverse lucruri fiindcă lucrurile acelea le plac, ori că ceea ce-și doresc le și place totodată. Se simțise, de pildă, atât de vinovat după ce o părăsise pe Susie, încât uneori aproape că-și dorea să se poată întoarce la ea. Se obișnuise să trăiască împreună, și când ea dispăruse din peisaj, fusese copleșit de o nevoie care nu se putea ostoi, fiindcă ciclul repetiției fusese întrerupt. Dar începuse să înțeleagă că ceea ce numea el nevoie era de fapt altceva, era mai degrabă o chestiune de suprasaturare, dorința de a avea ceva în cantități nelimitate. Și prin însăși natura sa, lucrul acela ar fi fost relativ inutil, la fel ca sendvișul cu brânză, care exista în cantități infinite și ușor accesibile. Ca să-ți dorești ceva mai bun e nevoie de autocontrol, trebuie să accepți faptul că poate nu-l vei avea la dispoziție întotdeauna și că, dacă totuși l-ai avea, niciodată nu te vei sătura complet de el. Dorința aceea te lasă singur cu tine însuși, și dacă se gândea la viața lui, o percepea ca pe o serie de tentative de a se pierde pe sine

contopindu-se cu altceva, cu ceva din afara lui care putea fi internalizat, așa cum uitase Lawrence pentru perioade lungi că el și Susie erau două persoane distincte.

— Mănâncă, dragule! I-a îndemnat Eloise. Toți ceilalți au terminat deja.

El a luat furculița, a înfipt-o într-o feliuță de foie gras și a dus-o la gură cu un gest lent.

— Ce fac băieții? m-a întrebat.

I-am spus că stăteau la tatăl lor pentru două săptămâni, cât timp se efectuau lucrări în casă. Acum, că se mutase la Londra, asemenea vizite deveniseră o posibilitate.

— Era timpul să-și asume și el unele responsabilități, a zis Lawrence sec. Fostul soț al lui Eloise e la fel. Nu știu cum li se permite așa ceva. Aia nu sunt băbrați, a adăugat el luând o înghițitură generoasă de vin. Sunt copii.

— Nu e totuși chiar atât de rău, a intervenit Eloise bătându-l ușor pe mână.

— Tu ai suportat doar un an. Nu ca tine, mi s-a adresat el apoi.

— Care a fost cel mai rău lucru pe care a trebuit să-l faci? m-a întrebat Eloise aproape surescitată, cu mâinile împreunate la piept.

I-am spus că nu sunt sigură – diverse lucruri sunt dificile din motive diferite. A existat o perioadă, le-am povestit, când animalele de casă ale băieților mureau rapid. Mai întâi pisica, apoi ambii hamsteri, pe urmă hamsterii cumpărați succesiv ca să-i înlocuiască pe cei morți, și în

final porcușorii de Guineea, pe care îi țineam într-o cușcă în grădină și ale căror cadavre a trebuit să le dezgrop cu lopata din stratul de paie în care se vârau. Nu știu de ce, dar moartea lor și îngroparea leșurilor mi s-au părut foarte greu de gestionat de una singură. Aveam impresia că ceva din casă le ucisese, o atmosferă pe care mă străduiam continuu s-o neg sau s-o dispersez.

— Ca un blestem care se împlinește de la sine, am adăugat, în moduri pe care niciodată nu poți să le prevezi. Mult timp am avut senzația că fiecă încercare de a mă elibera de el se solda cu o înfrângere a mea mai complexă și mai substanțială. Ceea ce a omis Lawrence când s-a referit la dorință și autocontrol este acel element de neputință pe care oamenii îl numesc soartă.

— Motivul n-a fost soarta, a replicat Lawrence. A fost faptul că ești femeie.

Eloise a izbucnit într-un râs sonor.

— Ce remarcă ridicolă!

— Nimic bun n-avea să ți se întâmple așa, rămasă singură cu doi copii, a continuat Lawrence imperturbabil. Soțul tău te-a lăsat în aer – și pe tine, și pe ei. A vrut să te pedepsească. N-avea de gând să-ți permită să scapi atât de ușor.

Motivația a fost răzbunarea, a adăugat Lawrence: așa cum menționase deja, oamenii de acest tip sunt niște copii. Când spusese că uita uneori că el și Susie erau două persoane distincte, se referise de fapt la altceva: odată ce înțeleșese că erau distincți, acest lucru îi calmase furia la adresa ei și totodată îi permisese s-o părească. Acum,

după ce divorțaseră, o respecta mult mai mult decât când erau căsătoriți: o cinstea ca pe mama fiicei lui; dacă avea vreo problemă, ea știa că poate să apeleze la el pentru ajutor, și în mod similar știa și el că se poate baza pe ea la o nevoie.

— Ne pricepem să fim divorțați, a adăugat el. Țsta e primul lucru la care ne-am priceput vreodată.

Privindu-i acum pe el și pe Susie, îți era greu să înțelegi de ce căsnicia lor fusese un dezastru – și totuși fusese unul cât se poate de public.

— Dar tu, a reluat el privindu-mă, tu erai ultima persoană căreia m-aș fi gândit că i se poate întâmpla așa ceva.

Dacă-i analizai pe el și pe Susie, a continuat, descopereai un set de bune intenții pe care, cât timp fuseseră împreună, nu izbutiseră să le pună în practică.

— În cazul tău, mi-a zis apoi, situația a fost inversă: ceva ce părea bun la exterior s-a dovedit a fi plin de ură și de violență. Și în acest scenariu, faptul că ești femeie a fost în mod inerent un dezavantaj, la fel cum ar fi fost în cazul unei confruntări fizice. Cineva ca tine n-ar accepta niciodată ideea că feminitatea presupune un anumit cod de onoare masculin. Spre exemplu, un bărbat știe că nu trebuie să lovească o femeie. Dacă acele limite lipsesc, constăți că ești lipsită de orice putere.

— Nu sunt sigură că aș vrea acel gen de putere despre care vorbești, i-am răspuns, gândindu-mă că era vorba de străvechea putere a mamelor, puterea imunității. Nu văd de ce nu mi-aș asuma partea mea de vinovăție pentru cele întâmplate; niciodată n-am crezut că ceea ce s-a petrecut,

oricât de grav, a fost provocat de altcineva decât de mine însămi – conștient sau nu.

Nu se punea problema să-mi consider feminitatea – faptul de a fi femeie – ca interschimbabilă cu soarta: mult mai important era să învăț cum anume să descifrez acea soartă, cum să identific forme și tipare în ceea ce se întâmplase, cum să-i studiez adevărul. Îmi era dificil să fac așa ceva continuând să cred în identitate, și cu atât mai mult în concepte ca onoarea, dreptatea și răzbunarea, așa cum îți e dificil să asculți în timp ce vorbești. Ascultând, am subliniat, am aflat mai multe lucruri decât aș fi crezut că e posibil.

— Dar trebuie să trăiești! a ripostat Lawrence.

— Există mai multe feluri de a trăi, am replicat și i-am povestit că găsisem recent, atunci când strângeam lucrurile pentru a ne muta, un vechi jurnal al fiului meu. Pe coperta lui scrisese: Citești, suporti consecințele.

Lawrence a izbucnit în râs. Eloise se ridicase de la masă în timp ce vorbeam noi, iar privirea lui a urmărit-o prin încăpere. Ducea două boluri pline spre capătul îndepărtat al mesei.

— Of, pentru numele Domnului! a murmurat el abia auzit. Acum le dă paste!

S-a ridicat de pe scaun și s-a dus după ea, a prins-o de cot și i-a șoptit ceva la ureche.

— De ce n-o lasă să le dea? mi s-a adresat femeia cu rochie leopard. Doar sunt copii ei!

M-am întors să mă uit la ea. Avea o față îngustă și ochi mici, foarte rotunzi, pe care îi căsca deseori, ca și când s-ar fi mirat mereu în sinea ei de lucrurile pe care le spuneau și le făceau ceilalți. Părul închis la culoare îi era dat pe spate și prins cu o bentiță care și ea imita pielea de leopard. Purta cercei ca niște lingouri de aur atârănătoare, asortate cu colierul ca un guler. Stătea rezemată de spătarul scaunului, cu paharul de vin în mână și mâncarea neatinsă pe farfurie. Strivise sferile de aluat fin, transformându-le într-o chestie vâscoasă, și ascunsese dedesubt feliuțele de foie gras.

— Gaby, a intervenit Birgid pe un ton sever, el încearcă doar să stabilească niște limite.

Gaby și-a răsucit furculița în chisălița de pe farfuria ei.

— Tu ai copii? m-a întrebat. Mie nu mi-ar plăcea să-mi spună cineva cum să-i cresc pe ai mei. Și-a ținut buzele rujate într-o nuanță întunecată și a răsucit furculița, strivind mai departe mâncarea cu dosul ei. Ești scriitoare, nu? mi s-a adresat din nou. Lawrence mi-a vorbit despre tine. Cred că ți-am citit una dintre cărți. Dar nu-mi amintesc despre ce era vorba.

Citea atât de multe cărți, a continuat ea, încât i se amestecau în minte. Deseori își ducea copiii la școală și pe urmă se întorcea în pat și își petrecea toată ziua acolo, citind, și se ridica doar atunci când venea timpul să se ducă să-i ia. Putea parcurge șase sau șapte cărți într-o săptămână. Uneori era pe la jumătatea uneia, când își amintea dintr-odată că o mai citise și înainte. Nici n-avea cum să nu i se întâmple așa ceva, dat fiind numărul lor, și totuși i se părea tulburător faptul că uneori îi lua atât de mult timp să-și dea seama. Începea să resimtă o senzație

suprarealistă, de parcă ar fi privit înapoi la un lucru în timp ce lucrul acela se petrecea, dar din cine știe ce motiv, nu dădea niciodată vina pe carte: întotdeauna considerase că impresia de déjà vu avea legătură cu propria-i viață. Alteori își amintea unele lucruri ca și când i s-ar fi întâmplat ei, personal, deși erau de fapt lucruri despre care doar citise. Ar fi putut să bage mâna în foc că o scenă sau alta exista în memoria ei, amintindu-și-o, când în realitate nu avea nici o legătură cu ea.

— Ție ți se întâmplă vreodată așa ceva?

Cel mai rău era că provoca dispute între ea și soțul ei. Uneori era sută la sută sigură că fuseseră undeva sau făcuseră ceva, iar el o contrazicea fără drept de apel. Câteodată, după ceartă, își dădea seama că voiajul acela în Cornwall se petrecuse nu în realitate, ci într-o carte, dar alteori certitudinea ei cu privire la un eveniment persista într-atât, încât refuzul lui de a-l recunoaște o înfuria teribil. Recent, spre exemplu, adusese vorba despre un cocker spaniel pe nume Taffy, pe care-l avuseseră cândva. Soțul ei pretinsese că nu-și amintea deloc despre el. Mai mult decât atât, o acuzase că-l inventase, că ei nu avuseseră niciodată un asemenea câine. Sfârșiseră prin a se certa și a țipa unul la celălalt, până când ea își dăduse seama că trebuia să existe o dovadă oarecare a existenței lui și întorsese casa cu susul în jos, căutând-o. Cotrobăise toată noaptea – scotocise în fiecare cutie, dulap și sertar – în timp ce el ședea pe canapea bând scotch și ascultându-și la volum maxim colecția de jazz contemporan pe care ea o detesta, ridiculizând-o și rânjind la ea ori de câte ori trecea prin cameră. În cele din urmă se prăbușiseră amândoi, răpuși de furie și de extenuare; când se treziseră dimineață, copiii îi găsiseră dormind îmbrăcați pe podeaua

camerei de zi, în jurul lor întreaga casă părând să fi fost răvășită de hoți.

Și-a dus paharul cu vin la buzele cărnoase și l-a golit dintr-o înghițitură.

— Și ai găsit ceva? a întrebat-o Birgid. Ai rezolvat misterul?

— Am găsit o fotografie, a spus Gaby. În ultima cutie, o fotografie a unui mic cocker spaniel maro, adorabil. Nici nu pot să-ți spun cât de ușurată am fost. Începusem să cred că-mi pierd mințile.

— Iar el ce-a zis?

Gaby a răspuns printr-un râs lipsit de veselie.

— A zis: „Oh, Tiffy ai vrut să spui! Dacă aș fi știut că la Tiffy te referi, sigur, ar fi fost cu totul altceva. Dar un Taffy n-am avut niciodată.” Chestia e că eu știu totuși că numele câinelui era Taffy. Știu sigur.

Fata în rochie roșie, Henrietta, a vorbit pentru prima dată în seara aceea:

— Cum poți să fii sigură?

— Sunt. Pur și simplu sunt.

— Dar el zice că-l chema Tiffy, a insistat Henrietta.

Avea fața netedă, rotundă și albă ca a unei păpuși de porțelan. Trebuie să fi avut cincisprezece sau șaisprezece ani, dar în ciuda rochiei mulate și a sandalelor cu toc înalt, se purta cu o simplitate copilărească. Își privea fix mama

cu ochi mari, fără să clipească. Expresia de pe chipul ei, care nu părea să se schimbe vreodată, era una de teamă.

— Se înșală, i-a zis Gaby.

— Vrei să spui că minte? a întrebat Henrietta.

— Spun doar că se înșală. Nu l-am făcut niciodată mincinos. Niciodată nu l-aș face pe tatăl tău mincinos.

Eloise s-a întors și s-a așezat pe locul ei, vizavi de mine, uitându-se curioasă de la una la alta, încercând să se lămurească despre ce discutam.

— Nu e tatăl meu, a ripostat Henrietta stând foarte dreaptă și nemișcată, privind cu ochii ei ca de păpușă, care nu clipeau.

— Ce-ai spus?

— Nu e tatăl meu, a repetat fata.

Gaby s-a întors spre Eloise și spre mine cu o iritare evidentă și a început să ne explice detaliile legate de conceperea Henriettei, ca și când aceasta nu s-ar fi aflat acolo. Fata era produsul unei relații anterioare – sau nici măcar al unei relații, ci al unei aventuri de-o noapte pe care o avusese cu cineva pe la douăzeci și ceva de ani. Pe Jamie – soțul ei și tatăl celorlalți doi copii ai ei – îl întâlnise când Henrietta avea doar câteva săptămâni de viață.

— Deci chiar este tatăl ei, a încheiat Gaby.

Lawrence a adus la masă felul principal – o pasăre mică de tot, cu picioarele legate strâns.

— Ce-i asta? a întrebat Angelica văzând farfuria așezată în fața ei.

— Pușor de găină, a replicat Lawrence.

Angelica a scos un țipăt. Lawrence a încremenit cu platoul în mână.

— Te rog să te ridici de la masă, i-a cerut.

— Dragule, a intervenit Eloise, ești puțin cam prea aspru.

— Te rog să te ridici de la masă!

Lacrimile au început să se scurgă pe obrajii Angelicăi, care s-a ridicat în picioare.

— Și știi unde e? a întrebat Eloise, întorcându-și privirea de la scena dezolantă.

— Cine să fie? a replicat Gaby.

— Tatăl, i-a spus Eloise în șoaptă. Cel cu care ai avut aventura de-o noapte.

— Locuiește în Bath. E negustor de antichități.

— Bath e foarte aproape! Cum îl cheamă?

— Sam McDonald.

Eloise s-a luminat la față și a exclamat:

— Îl cunosc pe Sam! De fapt, chiar acum câteva săptămâni m-am întâlnit cu el.

De la celălalt capăt al mesei a răsunat un strigăt. Ne-am întors să ne uităm și am văzut cum copiii se ridicau în picioare alături de Angelica, unul după altul, rămânând cu toții în fața farfuriilor, cu lacrimile șiroindu-le pe obraji. Stăteau în șir, scoțând sunete care nu puteau fi recunoscute drept cuvinte, amestecându-se într-un cor de proteste. Lumânările continuau să ardă în jurul lor învăluindu-i în nuanțe de roșu și portocaliu, iluminându-le părul și ochii și strălucind pe obrajii lor umezi, astfel că păreau aproape să ardă.

— Dumnezeu! a exclamat Birgid.

Timp de câteva momente, toată lumea a rămas cu privirile îndreptate, hipnotic, spre șirul de copii înlăcrimați, parcă incandescenti.

— Un mic grup de martiri, a comentat Gaby amuzată.

— Eu, unul, renunț! a declarat Lawrence trântindu-se pe un scaun.

— Dragule, a intervenit Eloise punându-și palma pe brațul lui, lasă-mă pe mine să mă ocup. Vrei? Vrei să mă lași pe mine să mă ocup?

Lawrence și-a fluturat mâna într-un gest de resemnare, iar ea s-a ridicat și s-a dus spre capătul mesei.

— Uneori, a spus ea, voința omului nu este suficientă.

Henrietta continua să stea perfect dreaptă și nemișcată, cu teaca de păr roșcat ca un vâl înflăcărat în jurul umerilor, ochii ei rotunzi privind fix.

— Și eu de ce nu-l cunosc? a întrebat.

— Pe cine? a zis Gaby.

— Pe tăticul meu. Eu de ce nu l-am întâlnit niciodată?

— Nu e tăticul tău.

— Ba da, e.

— Jamie e tăticul tău. El are grijă de tine.

— Eu de ce nu l-am văzut niciodată? a insistat Henrietta, tot fără a clipi. De ce nu m-ai dus niciodată să-l văd?

— Fiindcă nu are nimic de-a face cu tine, i-a replicat Gaby.

— E tăticul meu.

— Nu e tăticul tău.

— Ba da, e. E tăticul meu.

Și Henrietta începuse să plângă. Stătea mai departe complet nemișcată, cu mâinile albe împreunate în poală, în vreme ce lacrimile i se scurgeau pe obraji și-i cădeau pe degetele împletite.

— Tată este un om care are grijă de tine, a continuat Gaby. Celălalt nu are grijă de tine, așa că nu poate fi tatăl tău.

— Ba da, poate, a hohotit Henrietta. Niciodată nu mi-ai spus cum îl cheamă.

— Dar ce importanță are? a pufnit Gaby. E un nimeni pentru tine.

— E tăticul meu, a repetat fata.

— E tatăl tău, a intervenit Birgid. E tatăl tău biologic.

— Niciodată nu mi-ai spus cum îl cheamă, i-a reproșat Henrietta din nou.

— Jamie e tăticul tău, drăguța mea, a zis și Eloise. El te știe de când erai doar un bebeluș.

— Nu, a clătinat fata din cap. Nu, nu-i adevărat.

— Tată e cineva care te cunoaște, i-a explicat Eloise. Cineva care te cunoaște și te iubește.

— Niciodată în viața mea nu l-am văzut, a suspinat Henrietta. Nici măcar nu știu cum arată.

— Nu el e tatăl tău, a spus Gaby pe un ton definitiv.

Și a rămas pe canapea încruntată și triumfătoare, privindu-și paharul de vin, în vreme ce Henrietta plângea în fața ei.

Nimeni n-a mai rostit nici un cuvânt. Ceilalți adulți ședeau tăcuți, stânjeniți. În jurul mesei, lacrimile continuau să curgă pe obrajii copiilor. Dar imaginea fetei cu părul roșu încremenită de durere mi s-a părut atât de tristă, încât m-am simțit îndemnată să-i vorbesc. La auzul vocii mele, a întors capul abia sesizabil. Ochii i s-au îndreptat spre ai mei.

— Da, a răspuns. Vreau să-l cunosc. El vrea să mă cunoască?

Când i-am spus că nu știu, și-a întors privirea spre mama ei.

— El vrea să mă cunoască?

— Bănuiesc că da, a oftat Gaby. Va trebui să-l întreb.

Mi-am auzit telefonul sunând în geantă și m-am ridicat ca să răspund. Inițial, la celălalt capăt al liniei nimeni n-a vorbit. Auzeam doar niște fâșâituri și apoi un trosnet îndepărtat. Am întrebat cine e. S-a auzit vag un hohot de plâns. „Cine e?”, am repetat. Într-un târziu, fiul meu cel mic a început să vorbească. „Eu sunt”, a zis. Suna de pe telefonul fix - mobilul îi rămăsese fără baterie. Se bătuse cu fratele lui, mi-a spus. Toată seara se bătuseră și nu se puteau opri. Avea zgârieturi peste tot pe brațe și o tăietură pe față. „Îmi curge sânge”, a hohotit el, „și niște chestii s-au spart. Tata o să fie foarte supărat.” L-am întrebat unde era tata. „Nu știu”, a răspuns el printre lacrimi. „Dar nu e aici.” „E târziu”, i-am spus. „Ar trebui să fiți deja în pat.” S-au auzit alte fâșâituri și pe urmă zgomotul receptorului scăpat din mână. Îi auzeam bătându-se. Strigătele și icnetele lor s-au îndepărtat și s-au apropiat iar. Am așteptat ca unul dintre ei să revină la telefon. Am strigat în receptor. În sfârșit, am auzit glasul fiului meu cel mare. „Ce e?”, m-a întrebat el sec. „Nu știu”, mi-a răspuns apoi, când l-am întrebat unde era tatăl lor. „A lipsit toată seara.” „Nu e vina voastră”, i-am spus, „dar va trebui să vă descurcați singuri.” A început și el să plângă. L-am vorbit apoi îndelung. Când am terminat, m-am întors la masă. Copiii și fata cu părul roșu plecaseră. Gaby și Birgid discutau. Lawrence ședea rezemat de spătar, cu o expresie preocupată, ținând piciorul paharului între degete. Câteva lumânări se stinseseră. Ceața presa la ferestre, complet opacă acum. Și mi-am dat seama că nici unul dintre noi n-ar mai fi putut părăsi casa lui Lawrence, oricât ne-am fi dorit.

— Eloise îi culcă pe cei mici, mi-a zis el. Erau toți extenuați. Probabil că ar fi trebuit să le dăm să mănânce mai devreme și apoi să-i punem în fața televizorului. Uneori, a adăugat peste câteva clipe, am impresia că mi se scurge încet tot sângele și mor.

Eloise s-a întors, s-a așezat lângă el și și-a rezemat capul de umărul lui.

— Bietul de tine! Te-ai străduit atât de mult, i-a spus ea și apoi, ridicând privirea spre el, a râs ușor. A fost totuși amuzant, într-un fel. Toți copiii aceia bine-crescuți isterizându-se pentru puișori.

Lawrence i-a oferit un zâmbet cu buzele strânse.

— Măine ți se va părea și ție amuzant, l-a asigurat ea frecându-l încet pe braț. Sincer!

Pe urmă a căscat și m-a întrebat ce program aveam pentru restul weekendului. l-am spus că în seara următoare aveam să merg la operă.

— Cu cine? a vrut să știe îndreptându-se puțin de spate, cu o licărire în priviri; apoi mi-a studiat fața și s-a ridicat mai mult. Lawrence, uite! a exclamat, arătând spre mine.

— Ce e?

— Uită-te la fața ei - roșește! N-am mai văzut-o niciodată roșind. Tu ai mai văzut-o? Ei, cine e? m-a întrebat apoi, aplecându-se spre mine peste masă. Trebuie să știi!

l-am spus că era o persoană pe care abia o cunoscusem.

— Dar cum? a insistat ea răpăind cu degetele pe masă, surescitată. Cum l-ai găsit?

— Pe stradă, i-am răspuns.

— L-ai găsit pe stradă? a exclamat Eloise incredulă, după care a început să râdă. Povestește-mi! Vreau să știu totul.

I-am răspuns că încă nu era nimic de povestit.

— E bogat? a șoptit ea.

Lawrence mă privea cu ochii lui întunecați, ca două gămlii de ac.

— Bine, a spus apoi. Chiar foarte bine.

Nici măcar nu știam dacă e posibil, am zis.

— Trebuie să uiți de băieți, m-a sfătuit el. Pentru un timp, cel puțin.

— Nu poate să uite de ei așa, pur și simplu, a ripostat Eloise.

— O să te mănânce cu fulgi cu tot, a continuat Lawrence. N-au ce face, e în firea lor. Te vor secătui până ce nu va mai rămâne nimic din tine.

Văzuse asta la Eloise, mi-a povestit apoi. Când o cunoscuse el, era o epavă din punct de vedere fizic și emoțional, slabă, extenuată și stresată din motive financiare. De fapt, nici n-ar fi întâlnit-o dacă mama ei n-ar fi rămas într-o seară să aibă grijă de copii – un eveniment rar, dat fiind că ea locuia în străinătate și nu-i plăcea să fie

lăsată singură cu micuții atunci când venea în vizită, fiindcă, sincer, femeia nu-și dorise copii...

— Dragule, l-a întrerupt Eloise punând o mână pe brațul lui. Dragule, oprește-te!

— ... nu și-a dorit deloc copii, a continuat Lawrence, și cu atât mai puțin nepoți.

Dar, într-un fel sau altul, Eloise reușise s-o convingă să-i ia în seara aceea pe copii la ea timp de vreo două ore, pentru ca ea să poată merge la o petrecere. În cercul lor de prieteni, Eloise fusese un fel de fantomă celebră. Lawrence auzise de multe ori vorbindu-se despre ea, însă de văzut n-o văzuse niciodată; deseori auzise spunându-se că Eloise va veni la o petrecere sau alta, și totuși nu venea niciodată. În mod ironic, Susie fusese cea care îi stârnise curiozitatea - îi povestise că într-o zi Eloise o oprise la poarta școlii și se oferise s-o ia și s-o ducă ea pe Angelica la cursuri, dat fiind că trecea chiar prin fața casei lor când își ducea propriii copii la școală. Lui Susie, propunerea i se păruse de neînțeles - de ce credea Eloise, se întrebase ea, că avea nevoie de ajutor ca să-și ducă fetița la școală? Nici măcar n-o cunoștea bine pe Eloise, habar nu avea dacă era un șofer bun sau nu. Lawrence încercase să-i explice că, evident, fusese doar amabilă, dar din acel moment, Susie o privise cu suspiciune.

Lawrence a prins piciorul paharului între degete și a început să-l rotească ușor în lumina lumânărilor.

— Soarta, a zis el, nu e altceva decât adevărul în starea lui naturală. Când lași lucrurile în voia sorții, e posibil să dureze foarte mult, dar procesele decurg riguros și inexorabil.

Trecuseră mai bine de doi ani de la conversația aceea înainte s-o întâlnească pe Eloise; în răstimpul acela se gândise deseori la oferta ei de a o duce pe Angelica la școală, o privise din perspective diverse și de asemenea o privise pe Susie din perspectiva ei. Fusesse un fel de punct fix, ca steaua pe care un călător ar lua-o drept reper pentru a se orienta în întuneric. Până când ajunsese s-o întâlnească, Lawrence reușise să înțeleagă multe despre Susie și despre sine însuși; discutaseră deja despre o separare de probă și apelaseră la un consilier marital. Susie, care era antonimul fatalistului și care privea viața ca pe un complot fantastic debordând de mașinațiuni, analizase și ea evenimentele și își conturase o poveste cu totul diferită, una în care Eloise uneltise intenționat și cu răutate să se insinueze în viața lor conjugală și să i-l ia pe Lawrence: o poveste pe care le-o spunea prietenilor comuni, dar și sieși. Lawrence însă, orientându-se după acel punct fix, își croise neabătut drum prin toată acea nebuloasă. Aflase mai multe despre Eloise din absența ei, considera el, decât ar fi putut să afle dacă ea ar fi fost prezentă; și ce-i plăcuse în primul rând la ea, și încă îi mai plăcea, fusese exact acea absență al cărei mister și a cărei intangibilitate îl determinaseră să-și analizeze realitatea propriei vieți.

Motivul pentru care Eloise nu apărea niciodată la reuniunile sociale, nici măcar atunci când avea de gând și promitea să vină, a continuat Lawrence să-mi explice, era, evident, faptul că avea copii, pe care simțea că nu-i poate părăsi. Tatăl lor – fostul ei soț – renunțase la orice responsabilitate față de ei atunci când căsnicia li se încheiase: aproape că-i făcea plăcere, credea Lawrence, să-i vadă suferind, în parte fiindcă suferința lor o reflecta pe a lui – așa cum bătașilor le place să vadă frica

întipărită pe fața victimei lor – și în parte pentru că era o modalitate eficientă de a o pedepsi pe Eloise. Ori de câte ori îi lăsa pe băieți cu el, ceva neplăcut se întâmpla: unul dintre ei pățea ceva sau se răneau unul pe altul, ori veneau acasă povestind că au fost lăsați de izbeliște și neglijăți, că au fost duși în locuri bizare și nepotrivite sau că rămăseseră în grija unor persoane pe care nu le cunoșteau. Fostul ei soț stăruia cu înverșunare în acest comportament și, în plus, refuza să contribuie fie și cu cea mai mărunță sumă la creșterea copiilor. Deși era foarte strâmtorată, Eloise trebuia să le dea bani băieților când îi trimitea la tatăl lor, pentru eventualitatea că vor avea nevoie să-și cumpere de mâncare, și nu o dată trecuse pe la ei și le dusesese ceva gătit de ea, spunând că ei îi prisosea. De Crăciun, obișnuia să cumpere, să împacheteze și să le expedieze copiilor cadouri ca din partea lui.

— Încă o mai faci, a adăugat el privind-o. Încă îl mai susții pe zezecul ăla.

— Dragule, te rog!

— Nu accepți să spun nimic de rău despre el, a replicat Lawrence. Darămite să-i ții piept!

Eloise se uita la el cu o expresie rugătoare.

— Ce rost ar avea? l-a întrebat.

— N-ar trebui lăsat să scape atât de ușor. Ai face bine să-i ții piept.

— Dar ce rost ar avea?

— Ar trebui să-i ții piept, a repetat Lawrence, în loc să-l aperi, în loc să te dai de ceasul morții zi și noapte ca să-i acoperi neajunsurile. Băieții ar trebui să afle adevărul, a mai spus el luând o înghițitură mare de vin.

— Ba trebuie să știe că au și ei un tată, a insistat Eloise și a podidit-o plânsul. Ce contează că e unul fals?

— Ar trebui să știe adevărul.

Ochii ei s-au umplut de lacrimi.

— Vreau doar să fie fericiți. Altceva nu contează.

Ședeau amândoi, unul lângă altul, în lumina tot mai palidă a lumânărilor. Eloise plângea, cu capul drept, cu ochii strălucindu-i și cu gura deschisă într-un zâmbet ciudat, ca o grimasă. Gaby i-a aruncat o căutătură piezișă, după care și-a plecat repede privirea în farfurie, cu ochii măriți. Lawrence a luat mâna Eloisei într-a lui, iar ea i-a strâns-o, încă plângând, în vreme ce el privea sumbru în gol. Birgid s-a aplecat, o siluetă albă în penumbră, și și-a pus palma pe umărul lui Eloise. Când a vorbit, a făcut-o cu un glas surprinzător de sonor și de reconfortant:

— Cred că e timpul să mergem cu toții la culcare.

A doua zi era încă întuneric când m-am trezit. La parter, rămășițele cinei continuau să zacă pe masă. Cioturile topite ale lumânărilor se întăriseră în forme lăbărțate. Șervete mototolite erau împrăștiate printre tacâmuri și pahare murdare. Cartea lui Jake era încă deschisă, pe un scaun; m-am uitat la fotografia pe care mi-o arătase – adâncitura întunecată pe suprafața planetară accidentată. În capătul îndepărtat al încăperii, dincolo de ușa

întredeschisă, pâlpâia o lumină albăstruie. Am auzit murmurul televizorului și am văzut o formă trecând rapid prin dreptul deschiderii. Am recunoscut silueta lui Eloise, i-am zărit fugar cămașa de noapte vapoasă și piciorul gol. Dincolo de fereastră, o stranie lumină cu iz subteran începea să se contureze, abia deslușindu-se în întuneric. Am simțit schimbarea undeva mult sub mine, iscându-se în adânc, sub suprafața lucrurilor, ca plăcile tectonice mișcându-se orbește în lăcașurile lor negre. Mi-am luat geanta și cheile de la mașină și am ieșit din casă fără zgomot.